

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

42

Joi 17 octombrie 1991
(Anul XXIV)

Rămânem

la Porțile Orientului?

SÎNT momente cînd o provocare poate face mai mult rău decît o greșeală politică. Atitudinile extremiste, de genul aceleia de a propune un referendum în două județe ale țării, în scopul proclamării autonomiei acestora, trebuie să fie contracarate rațional, în principiu. Dar pînă la asemenea reacții, se pot ivi și răspunsuri de aceeași natură, pe fond emoțional ori cîn iresponsabilitate politică. Provocările, indiferent de direcția din care vin, trebuie sancționate, chiar dacă, la analiză, ele se dovedesc ridicole. Probabil că mulți dintre cei care au ascultat acea știre Rompres despre propunerea de referendum în două județe au sesizat neseriozitatea ei legislativă. Într-o chestiune teritorială, un referendum trebuie să-i implice pe toți cei interesați, adică pe toți cetățenii cu drept de vot cîn România, care nu este un stat de tip federal. Dar, neserioasă ori nu, o asemenea propunere poate provoca tulburări. Încît problema nu mai e doar aceea a simplei delimitări, ci ea implică, politic, o condamnare fără echivoc. Simpla delimitare presupune acceptarea unei asemenea atitudini politice sau, în orice caz, poate fi interpretată ca atare. Că, după afirmațiile și articolele apărute despre un posibil referendum, PUNR-ul a reacționat cu atîta vehemență era de așteptat, după cum de așteptat erau și celelalte declarații date cu acest prilej de partidele politice. Că PUNR-ul a asociat vîcît abuziv această provocare atît cu opoziția cit și cu persoana unuia dintre reprezentanții de marcă ai Frontului în Camera Deputaților, dl. Marțian Dan, încercînd să exploateze politic situația, și asta era de așteptat. Faptul în sine însă rămîne.

În situația de acum, cînd în Iugoslavia violența a luat locul dialogului politic, iar disputele teritoriale din URSS sînt și ele, în anumite republici, prilej de violență, aventurierii politici din România pot provoca, la rîndul lor, nu numai animozități, dar chiar violențe. Ceea ce mi s-a părut ciudat în sumedenia de comunicate pe care le-au dat partidele a fost că nu s-a făcut nici o trimitere la Lege, cum ar fi fost cuminte. Nu se mai găsește oare, între legile țării, nici una care să pecețsească incitarea la activități antistatale? În mod normal, în împrejurări de acest fel, Procuratura trebuie să reacționeze automat, fără a mai aștepta să se declanșeze un scandal politic.

Libertatea de exprimare are margini pe care legea trebuie să le garanteze, indiferent asupra cui s-ar aplica. Din păcate însă, pînă acum Procuratura a dovedit o pasivitate regretabilă în această privință. Extranismul de presă asupra căruia a primit numeroase avertismente a fost lăsat nesancționat; procese avînd ca obiect încălcări prin abuz ale libertății de exprimare sînt tărăgădate nepermis, încît s-a ajuns și aici. Se propune un referendum de acest soi, apar în presă bazaconii inspirate de această propunere și, în loc ca Procuratura să înceapă urmărirea celor vinovați, se ajunge la propunerea ca de acest caz să se ocupe Consiliul de Apărare a Țării. Mi se pare mult mai simplu ca Procuratura să instrumenteze asemenea cazuri, fără a mai aștepta invitații speciale, astfel încît amatorii de afirmații necontrolate și, în general, cei care confundă disputa politică sau de idei de orice alt fel cu un maldan în care fiecare poate spune și scrie orice li trăneste prin minte să se potolească.

În fond, cei care își dau drumul la gură sau la condei cum le vine mizează, conștient sau nu, pe această balcanizare tot mai accentuată a aplicării legilor în România. Avem pretenția de a ne integra în acest proces de occidentalizare spre care tind toate țările fostului lagăr estic, dar în multe privințe tindem să rămînem, în continuare, la Porțile Orientului. Iar cea mai gravă dintre toate e aceea a spiritului tranzacționist în aplicarea legii, a „închiderii ochilor” sau, mai grav, a rezolvării de culise a unor cazuri de care ar trebui să se ocupe Justiția.

Scandalul politic provocat de „autonomiștii” secui n-ar fi căpătat o asemenea amploare dacă legea de lege ar avea consistența necesară în această perioadă de tranziție.

De fapt, tocmai din pricină că traversăm o asemenea perioadă, cu greutăți de tot felul, în care aventurierii și impostorii se simt îndemnați să iasă la iveală, e nevoie să ne bazuim pe legi, nu pe bunul plac al unuia sau al altuia și cu atît mai puțin pe edicte sau pe măsuri de forță.

Cristian Teodorescu

ȘTEFAN LUCHIAN : Mesteceni (Număr ilustrat cu lucrări din expoziția Patrimoniul muzeal recuperat (I), deschisă la Muzeul de artă)

DIN SUMAR :

- Actualitatea: O lume fără nume, Mitingul orei zero, Cum am ajuns aici?
- O analiză: Limba de lemn
- Exercițiul cotidian al terorii
- Versuri de Florența Albu și Emil Hurezeanu
- Document — Pedagogia închisorii
- O mistificație și o iluzie politică
- Din spațiul fabulos al domnului
Ministru de Interne

Interviu cu PETRE ȚUȚEA

1991 — Premiul Nobel pentru literatură:
NADINE GORDIMER

Cum am ajuns aici?

TOATA lumea știe unde a ajuns societatea românească la un an și nouă luni de guvernare și dominare politică feșeristă: în pragul unei catastrofe multilaterale dezvoltate. Ne aflăm în miezul întinericii și nicăieri nu mai mijeste o zare firavă de lumină. (E semnificativ că nici măcar primul-ministru desemnat să formeze noul guvern și „acceptat” de toate partidele consultate nu-și poate propune decât să fi în echilibru gravele dezechilibre economice, financiare, sociale.) De aceea, mă voi opri, cu ochiul profanului, asupra uneia din multele cauze care ne-au adus unde sintem.

Uimeste încăpăținarea cu care nostalgicii agoniciului comunism refuză să ia act de realitate, să treacă evenimentele prin filtrul propriei gândiri sau, dacă le trec prin acest filtru, este vorba de unul îmbăscit de ideologia otrăvitoare care, după 45 de ani de ciumă roșie, mai emană și astăzi mișme. (Rodul emanațiilor din decembrie 1989 s-a copt și a început să pice!) Și cînd vorbesc de nostalgicii comunismului de ieri nu mă refer — în acest articol — la cei de prim rang sau de rangul doi, pentru că pe aceștia nu am avut și nici nu am plăcerea să-i cunosc personal, cu excepția unuia despre care, poate, am să povestesc odată. Am cunoscut însă pe micii profitori ai mortului regim, otrapă morale de cea mai joasă speță, sperțari mărunți care au avut un oscior de ros și mici privilegii (le mai au încă și tremură — dar nu numai atât — la gîndul că le vor pierde).

Teama aceasta, cu totul disproporționată față de ce au ei de pierdut (sau așa pare numai din afară?), le infierbință creierii, le tulbură puțină minte, le dă eozmaruri grotesci. La începutul anului 1990, pînă dincolo de jumătatea lui, au simțit că pericolul pentru dezonorantele lor avantaje venea dinspre partidele istorice. Și s-au năpustit cu o ură inimaginabilă împotriva acestora. Pentru denigrarea liderilor și a formațiilor politice respective a fost pusă în mișcare o armată întreașă de „specialiști” în dezinformare, în intoxicare și calomnie. Furia oarbă cu care au declanșat și condus procesul calomniilor îi lăsa nu rareori descoperiți total pentru o minte lucidă. Dar cîte minți au mai avut vreme să fie lucide în timpul unei canoade dezlănțuite a tuturor forțelor și mijloacelor clasice și moderne de care au făcut uz funcționarii tenebrelor?!

Acum simt că pericolul vine din altă parte, dinspre societatea civilă, ai cărei reprezentanți sînt Alianța Civică și Partidul Alianței Civice. În actuala conjunctură — țara a renunțat nici o clipă la principiul divide et impera — președintele „țării” se grăbește să transmită un mesaj Congresului P.N.T.-c.d. Rămîne ne văzut cit de sensibil vor fi „forțele destabilizatoare” de mai an, care — vă aduceți aminte? — voiau să ne vindă țara,

la gîdilătura prezidențială... Cert este că pigmeii grotesci de care vorbeam la început au simțit adevăratul tîlc al „mesajului”, care le era destinat în cel puțin egală măsură.

Și mașina de fabricat zvonuri timpote a intrat în funcțiune. Îl auzeam mai zilele trecute pe un biet rîspîndac, victimă a parșivilor zvoneri, afirmînd, cu convingere comunistă, că minerii ar fi fost manipulați de Alianța Civică și că nu întimplător, în zilele venirii lor la București, domnul Nicolae Manolescu s-ar fi aflat în S.U.A. Mi-a stat pe limbă să-i spun că, de fapt, președintele P.A.C. (cărui cu citeva luni în urmă îi ceruse autografe pe vreo duzină de cărți) s-a deplasat în America pentru a negocia vânzarea Transilvaniei, dar mi-am dat seama la timp că risc enorm să fiu luat în serios și să devin, fără voia mea, un zvoner. Așa că m-am mulțumit să observ că așa s-ar putea să fie, dar că, atunci, de această mirșavă lovitură de stat nu sînt străini Petre Roman și Ion Iliescu, pentru că, dacă s-ar fi dus în Valea Jiului, n-ar mai fi venit minerii la București. S-ar putea să nu fi fost eu suficient de convingător (nici nu am cum fi dacă mint), s-ar putea ca simpatia colegului meu să fie mai puternică; cert este că nu am fost crezut, chiar dacă l-am pus pe gînduri.

Și încă ceva, nu fără legătură cu procedeele și cu mentalitățile descrise: se reiterează obstinant ideea — în primul rînd de către Putere, dar și de către trepăduși ei — că președintele și cei pe care cu încăpăținare originală îi reprezintă au fost aleși cu majoritatea de voturi în Duminică Păcălîților. Dl. Iliescu, care nu obosește făcînd apologia socialismului (ultima oară l-am auzit și văzut vorbind tîpînd și gesticulînd — ceea ce mi-a produs frisoane pentru că mi-am amintit de Ceaușescu la vreo 6-7 ani după ce venise la conducere — la recepția dată „românilor” de pretutindeni), susține că un milion de protestatari nu reprezintă poporul român. Placa e veche. Ne-a pus-o și împușcatul în zilele înșingerate de la Timișoara. Ne-o pun și criminalii arestați și avocații lor, oficial și, mai ales, neoficiali. În fond, ce ar vrea Dl. Iliescu și nostalgicii comunismului, să iasă în stradă 23 de milioane de care vorbea (adică inclusiv sugarii, bătrînii din azile și bolnavii din spitale)?!

Eu aș propune — spre lămurirea tuturor emanațiilor — ca presa independentă să organizeze o amplă anchetă prin corespondență și atunci se va vedea într-adevăr cîți mai vor comunism mascat/fardat, cîți mai cred bilbitul discurs politic mincinos al actualiei Puteri. Modalitatea nici nu ar presupune din partea statului vreun efort financiar.

Ștefan Badea

NE Scriu CITITORII:

MOLDOVA? CARE MOLDOVA?

NE ESTE dat să întreținem o confuzie. Se vorbește, de ani, dar mai ales în aceste zile cardinale, de Republica Moldova, de Moldova. Am înțeles foarte bine durerosul imperativ al vremii, cu precădere privindu-i pe conaționali noștri de peste Prut, care, datorită factorilor geopolitici, și-au văzut pămîntul strămoșesc botezat RSS Moldovenească, apoi Republica Moldova, iar într-o recentă expresie abreviată, Moldova. Nu înțelegem, însă, eroarea pe care o întreținem noi, aici, în România, chiar și cînd nu mai e neapărată nevoie, denumînd țînutul dintre Prut și Nistru, Moldova. Care Moldova? S-a uitat, oare, faptul că această parte de țară, răpită de ruși și forțată să se cheme RSS Moldovenească, se numește dintotdeauna Basarabia? Moldova lui Ștefan era una singură, cea dintre Prut și Carpați, așa cum Țara Românească era cea dintre Carpați și Dunăre, așa cum Ardealul era cel dintre Tisa și Carpați. Basarabia lui Ștefan era țînutul străbun dintre Prut și Nistru. Dacă, totuși, ținem neapărat să spunem Moldova, atunci trebuie să înțelegem întregul teritoriu dintre Nistru și Carpați.

Prea ușor am acceptat în limbajul nostru grăbit, mai ales în cel gazetăresc, ambigua denotație. Pentru că e și ambiguu, și periculos, din mai multe puncte de vedere, să-i spunem Basarabiei, Mol-

dova. Înțelegem care sînt, deocamdată, precauțiile pînă și în această aparent neînsemnată chestiune onomastică, dar perpetuarea lor poate statornic un anume fel de confuzie. Nedorită. Va veni momentul, momentul unirii, cînd subsecventa problemă va da naștere la speculații cel puțin ridicole, dacă nu periculoase.

E, probabil, și aici, un reflex al limbajului inexact și ezitant în care am fost implicați, dar nu vedem de ce, într-o împrejurare vitală acum pentru noi, aflați într-o Europă din ce în ce mai lucidă și mai tranșantă, nu spunem lucrurilor pe nume.

Nu l-am auzit niciodată pe M.S. Regele Mihai, monarhul României Mari, vorbind despre Moldova, cînd e vorba de Basarabia. Pentru că Domnia Sa știe foarte bine, cum au știut-o dintotdeauna românii, că țînutul nostru dintre Prut și Nistru se numește Basarabia.

Și ce frumos ne sună nouă, azi, Basarabia!

VAL GHEORGHIU
Iasi, Moldova, sept. 1991

O DEZILUZIE

N-AS fi scris aceste rînduri, care pentru mine sînt dureroase, dacă subiectul vizat n-ar reprezenta o anumită valoare peste medie și în adolescență n-ar fi fost printre scriitorii pe care i-am citit cu încinare, considerîndu-l un fel de vrăjitor al cuvintelor îndelung căutate și cizelate. Deziluzia ce mă încearcă acum, cînd optica adolescenței,

Mitingul orei zero

TRĂIM, în continuare, acele vremuri cînd mai mult îți vine să-ți rupi pana decît să mai scrii. Măreția gestului artistic se află sub cizma intereselor totalitare. Nu e de mirare că „fratele cititor” a lăsat din mină Cartea înlocuind-o cu Ziarul. Și pe bună dreptate.

În școli elevii „memorează” poeme-fluviu elogiînd agentul de poliție, minunatele cuceriri revoluționare, iar în rest totul e după vechea programă. Armata n-are voie să facă politică, în schimb, dl. general Stănculescu numai de așa ceva se ocupă. Nici nu ne așteptam la mai mult. Partidele politice, cit și presa acestora, nu au dreptul la ajutoare, iar ziarului falimentar, Azi, i se face un cadou de 111 milioane. Scriitorii nu mai au dreptul la pașapoarte de serviciu, dar nulitățile de la nivelele Puterii, da. Un profesor sau un medic au salariul unui mîturător. În Parlament tot mai mulți își fac un titlu de glorie din faptul că sînt filii de muncitori sau de țărani, parcă dacă ar avea altă origine ar reprezenta o rușine. Frica de prezent și de ziua de mine s-a reinstalat în fiecare casă din România, iar Guvernul e preocupat de Siguranța Națională, ca și cum am fi un popor de teroriști. Un bilet de tren Piatra Neamț-București e cit leafa pe o jumătate de lună.

Tehnocraților din conducere le-a fost și le sînt (cred ei) suficiente bibliografiile care nu ocupă nici un raft de bibliotecă. Pentru ei acel raft a însemnat rampa de lansare în viață și societate. Cu aceste acumulari se pot, desigur, construi uzine, închisori, garduri, consignații, scenarii. Dar civilizația înseamnă cu totul altceva. Un adevărat intelectual nu poate fi dictator. Un adevărat intelectual nu poate fi MINCINOS.

Printre puținii scriitori — expulzat de altfel — care s-au crucificat pe sine pentru cauza libertății politice se numără indiscutabil, Dorin Tudoran. Revista Agera, principala publicație social-culturală a exilului, este mătură unei clarități impresionante. Cum se știe foarte bine, Dorin Tudoran n-a fost în relații bune nici cu puterea comunistă și, indirect, nici cu o parte dintre confrăți. Culoarea acestora era limpede, iar astăzi e și mai limpede. „Luptele literare” de mai an au fost politice. Ele au fost provocate și întreținute de spiritul dogmatic în tentativa de-a spune ultimul cuvînt administrativ.

Pînă cînd cititorul anumitor ziare se va lămuri că dl. C.V. Tudor este un autor de mîna a doua, utilizînd aceeași oficioasă liră ceaușistă, că are un comportament schizoid-politic, pînă cînd acest cititor va înțelege că poezia nu este

cea urlată în megafoane, ci este țipătul conștiinței omenestii și nu a celui de activist, se va consuma foarte multă hirtie. Cam atîta timp cită prognosticat Cemonicul domn Brucan.

Eludarea unei realități din ce în ce mai crudă nu poate sta în firea artistului adevărat. Revoluția nu l-a schimbat pe artist, ci l-a eliberat. Luptele din stradă n-au făcut decît să-i sporească încrederea că armele sînt infinite mai slabe decît Cuvîntul.

După crudul măcel care a fost, mi se pare legitim a ne întreba cu toții: ce mai caută nomenclaturistii în conducerea acestei țări? Ei, care au participat cu voinție la distrugerea morală, intelectuală și fizică a acestui popor blind și lertător.

Bolile suprarrealiste pe care ni le flutură pe micul ecran tribunalele supreme militare (probabil există mai multe!) nu sînt doar ale acelor criminali, ci și ale celor care prin tot felul de stratagemă caută să-i scoată basma curată!?! Nu schimbarea miniștrilor rezolvă problemele actuale ale României, ci existența unor legi drepte pentru care s-a murit (spre a învinge). Cel care au spus cîndva un NU, așa cum au reușit să-l spună, trebuie recuperați cîin fața nefastei manevre. Fără-ei am rămîne un popor barbar, primitiv, fără personalitate. Atît liberalizatului holocaust, cit și mortii din 22 Decembrie cer o reală schimbare a chipului istoriei.

În numele cărei eticii, și de cine îndemnați, își permit mizgăliitori de hirtie de la actualele organe de presă ale Puterii (oare cînd nu vom mai folosi acest înspăimîntător substantiv?) să le stilcească numele, să le falsifice biografiile? Și, la urma urmelor, cine sînt acești domni publiciști, din ce balamuc au fost selectați? Place așa ceva poporului aflat mai mult sau mai puțin vizibil într-o tensiionată căutare a adevărului? Mă indoiesc.

Revoluția franceză este aniversată atît în Franța, cit și în lumea întreagă, fiindcă a fost o Revoluție. Înlocuirea ceaușismului cu neocomunismul n-avea nevoie de secerarea atîtor vieți. O Revoluție confiscată duce tot spre dictatură.

Asemănarea cu America Latină este, deocamdată, foarte mare. O luăm mereu de la capăt?

Poporul român începe a fi, din nou, un popor paralel. Starea de criză nu mai poate fi depășită printr-o răsturnare ca în decembrie '89, ci printr-un electorat lucid. Nu unul care să aplaude Guvernul cărui i se cere pline și care oferă — cînic — alternativa cozonacului.

Ioan Vieru

cu fireștile ei entuziasme, multe încorect motivate, a dispărut, deschizînd pîrtie unei mai clare și lucide evaluări, este puternică, șocantă ca totdeauna cînd a tribui cuiva pe care-l simți apropiat calități pe care nu le are, și, dintr-o dată, cu brutalitate, adevărul lese în evidență.

Nonconformismul în simbioză cu estetismul rafinat al d-lui Romulus Vulpescu din perioada dictaturii credeam că e o manifestare a unui spirit fin, erudit; însă traiectoria comportamentală a domniei sale de după decembrie '89 vine parcă să infirme punct cu punct, ca un tăvălug, această supoziție. Înregimentarea degradantă în tabăra extremiștilor de la România Mare nu are nimic de bun augur. Nu cunosc toate motivele care l-au împins spre această direcție, resorturile intime sau conjuncturale. Și nici nu interesează prea mult, contează rezultatul, care este nefast, o decădere, certificînd că poetul n-a învățat nimic din experiența istoriei.

Tot mai mult, pe zi ce trece, se încorporează și încetează imaginea omului de cultură, apărînd în loc un personaj cu un eu supradimensionat, care, de pe un fotoliu senatorial (cit de efemer!), nu dorește, așa se vede, decît să-i concureze acerb pe celebrii parlamentari Gh. Dumitrescu și Vasile Văcaru în camerele legislative, iar în publicistică pe imensul C.V. Tudor, acoperindu-se de ridicol. Folosec cuvîntul ridicol numai ca să nu fiu prea dur.

Naționalismul agresiv, al cărui stîndard îl agită patetic, nesesizînd postura tragi-comică, nu este deloc un catalizator al înnoirii pe care atît de mult o dorim și visăm, ci mai degrabă un reziduu al partidului pe care dl. Romulus Vulpescu îl slăvea într-un sonet scris în 1984.

Nu știu dacă vîrsta de acum, înaintată, se va constitui într-un zid de protecție care să-i apere de eroziune numele, printr-un apel la clemență, în ochii celor ce vor veni după noi, cînd asemenea opțiuni vor părea de-a dreptul ciudate și vetuste. Istoricii literari își vor spune în cele din urmă cuvîntul, analizînd nepătimas urcușurile și coborîșurile. Păcat, însă, că experiența biografică a altor scriitori, români sau străini, care au cochetat cu extremismul într-un moment sau altul al istoriei, nu trezește nici un semn de avertizare în mintea parcă

intrată într-o fundătură a d-lui Vulpescu. Păcat.

Sincer, ca unul care l-am apreciat, încă mai sper să se producă o schimbare; de toate că se configurează ca și imposibilă. Și mai sper să nu devină sub nici o formă realitate ce a scris cîndva dl. Vulpescu, cînd se ocupa cu poezia. Adică, numele-l să nu-i fie menționat „numai din caritate”.

ALEXANDRU PETRIA

COINCIDENȚELE SAU DIAVOLUL ÎN PERSOANĂ

Ex abrupto. Ca marii oratori... În iunie 1990 s-a scris în România literară, într-un articol semnat de un poet cunoscut: „Stîngul, dreptul, stîngul... al treilea picior, central, încă nu s-a inventat.” Am protestat, printr-o notă, afirmînd că s-a inventat. Cînd? Unde? Într-o lucrare a mea, „Cu Dumnezeu pe strada Peca”, din volumul CINE CE de pus la o editură bucureșteană în martie 1989. Nota n-a apărut, pe motiv că — ideea de al treilea picior — poate fi o coincidență. Am convenit să aduc extrase din PECA din care, evident, cititorul va vedea că s-a inventat... Am adus, 13 pagini din lucrarea de peste o sută, mi s-a spus, ferm, după un timp, din partea conducerei, și apoi mereu, reiterat, că proza mea va apare; pînă azi, septembrie 1991, încă n-a apărut. Așteptînd... după ce mă mai adresasem și editurii, citesc, în februarie 1991, în România literară, o povestire, „Viata la oraș”, semnată de un prozator cunoscut, și aflu că eroului povestirii i-ar fi crescut peste noapte „un picior nou, al treilea”. De ce nu? mi-am zis, lată și coincidență. Premiera mea („nu s-a inventat” zicea poetul, adică ar fi o premieră dacă s-ar fi... și eu am... el nu, eu da), s-a făcut serie, poncif, eu, acum, cu proza mea, apărînd după cei doi... va fi o co-coincidență. Dar pînă atunci? Pînă să apar... așteptăm să se mai adauge alte verigi, co-co-co-co-cooooo! coincidențe, la lîntucul ce mă înconjoară?

Tema lucrării mele e procreația. La un etalon biblic, „Un copil ne-a venit”. De la Dumnezeu. Dar coincidențele? Sînt de la diavol?

20 septembrie 1991

MARCEL MARCIAN

○ lume fără nume

NU ȘTIU dacă simulacru de reformă politică postdecembristă a ajuns la apogeu. Mi-e greu să cred că această restaurație în curs de restaurare va fi cindva predată la cheie. Toți își arată roadele în toată splendoarea lor. Simulacru de reformă economică, simulacru de democrație, simulacru de libertate, devin pe zi ce trece tot mai sărace în conținut. Aproape la fel de sărace ca cuvîntul Dumnezeu.

Acești oameni continuă să pună etichete pe lucruri, pe oameni, pe idei, întorc simboluri pe dos etc. A existat într-adevăr o epocă de aur de vreme ce a fost numită așa. Tot ce putem numi există. Tot ce ne putem închipui e doar o parte infimă din ceea ce există. Visul de aur al omenirii a fost numit și închis până dincolo de pragul palpabilității. Acești oameni au mincat din el, s-au adăpostit sub el, s-au îmbrăcat cu el și au făcut dragoste cu el. Au iubit, s-au desfrinat, dar au și procreat. Și astfel s-a născut numele unei revoluții pasnice și catifelate în partea ei sănătoasă. Invenționate cu ea, la fel de faldnice ca altădată, ca și altădată trena dipoceste prin bălți de sânge care n-au timp să se usuce vreodată.

Televiziunea era liberă pentru că astfel era numită. Statutul FSN era o broșură cu coperti de culoare albă, iar dimensiunile ei erau cu totul altele: nu încăpea în buzunar decât indoită în patru. Nimic nu trebuia de altfel să fie ascuns. Toate se numeau la lumina zilei. Frontul salva națiunea deoarece chiar așa îl era numele. Trandafirul avea un miros specific, plăcut și destul de tare pentru a acoperi mirosurile neplăcute, cum ar fi cel al morții, putreziciunii și bolii. Căci deja începuseră să bintuie molime numite isterii anisecuriste și anticomuniste, care făceau victime. Estamp el zimbea neincetat deoarece n-ar fi fost în stare să facă lucruri care să întristeze pe cineva. Lumea a fost lăsată să se răcorească dărîmînd statul și anatimizînd nume. Inșuși cel mai iubit fusese omorît ca un ciine cînd s-a aflat că nimeni nu-l mai iubea demult. Mai apoi acești oameni ne-au spus că moștenirea iubirii lui încă ne-ar mai putea face rău, dar ei vor rămîne nedîcîntîți în a ne apăra. Să înțelegem ce aici că el într-adevăr ne iubea, că dincolo de moartea lui de ciine el încă ne iubeste, că iubirea lui se continuă neabătut în iubirea acestor oameni?

Noi le vom da pămînt tîranilor. (Tot pămîntul ăsta e al nostru, l-am moștenit odată cu iubirea). Noi le vom da muncitorilor să mîncească precum și zile libere. (Toate ogoarele, animalele, abatoarele, precum și toate zilele săptămîinii sînt ale noastre și fac parte din aceeași moștenire). Le vom da femeilor bărbați și bărbaților femei și vă vom lăsa să vă-nmulțiți după cum vă taie capul. (Voi toți sînteți ai noștri). Vom da legi noi. Legi peste legi, deasupra și de jur împrejur legi care să întărească legile. În fiecare casă și pe fiecare masă va fi un voluminos pachet de legi, orice om să se-nfrupte din ele după pofta inimii. Vinjoasă democrație și la noi să fie, mîndră ca-n poveste cum nicăieri nu este. Și dacă n-o fi tot om povestii, din lemn om ciopli și om plîsmul etc., etc... Vă vom da totul. Și numele nostru și singele nostru și viața noastră, fără să cerem nimic în schimb. Numai aveți răbdare, și mai ales iubiți-ne, iubiți-ne, iubiți-ne...

Numele iubirii nu numai că devine iubire. El e sîmțurul capabil s-o materializeze. El a fost iubit, drept pentru care a fost ales (despot înțelept ne-nfricat și drept, despot luminat de-acum pînă-n veac etc.). Au fost aleși și toți cei din jurul lui, care s-au întrecut în a-l iubi. Minerii au fost iubiți. Mame și soții i-au aplaudat cu lacrimi în ochi și i-au îmbrățișat. Iubirea acestor femei simple a fost pură și autentică. Un intelectual pur singe ca directorul unei gazete purtînd numele adevărului i-a iubit prin scrisul său inteligent. El și-a făcut publică iubirea în tiraje vinjoase de sute de mii de exemplare. Presupunînd că ar fi fost nesincer, să nu uităm că perversitatea în iubire e un fel de zgăibă, care se resoarbe prin exercițiu cit de cit susținut și datorită specificului incendiar al acestui sentiment. Astfel că mulți trăiesc fericiți pînă la adînci bătrîneturi îmbrățișați cu obiectul desfrîului lor. Pre-dispoziția și capacitatea de dedublare e un dat al omului, însă ca orice dat e și una din căile rătăcirii sale. În împrejurările de față, paranoia ne apare a fi mai mult o pedeapsă decît o boală. Paranoicul e mai mult decît un bolnav sau un pedepsit. E un destin.

Estimp geniile tehnocrate gospodăresc moștenirea (Pămîntul, oamenii, animalele, zilele săptămîinii, iubirea, abatoarele, ogoarele). Ei sînt niște oameni tineri inteligenți și umblați, independenți, onestî, încoloriți din punct de vedere politic. Unicul lor țel este binele națiunii. Ei luptă de pildă cu mari sorți de izbîncă pentru evitarea fenomenului inflației. Ce este această inflație? E atunci cînd dai tot ciștigul pe o zi de muncă pe o jumătate de gumă de mestecat. După cum se vede pînă atunci mai e. Fiți liniștiți. Sîntem în ceea ce se numește perioadă de tranziție. E doar un nume, nicidecum un girbac cu mărgele de plumb care să te plesnească peste bot cînd strigi că țî-e foame. Protecția socială constă în... Adică statul ne dă. S-avem grijă de stat. Modelul japonez e potrivit, la fel și greva japoneză, uitați-vă numai la ei cînd de prosperi sînt. Asociațiile colhoznice sînt la mare preț în Franța, să nu mai stăm pe gînduri că timpul trece. Timpul costă, bineînțeles că ideal ar fi fost ca întîi să privatizăm și pe urmă să liberalizăm prețurile, dar, bineînțeles că ideal este ca întîi să-ți pui ciorapii și pe urmă pantofii, dar timpul ne presează. Astfel costumați vă vom da drumul în Europa. Dacă încă nu s-au dat titluri de proprietate tîranilor, dacă încă nu s-au restituit bunuri naționalizate, e pentru că graba strică. Sîntem superaglomerati, copleșiți. Legea siguranței. Independența și suveranitatea și dezmembrarea și destabilizarea și ordinea și disciplina în orice stat drept și democratic. Procesul comunismului e un spectacol grandios în curs de desfășurare. În curs de achitare și-n curs de prescriere sînt cei care au atentat printr-o lovitură de stat tip. Reconciliere. Justiția se bate cu fenomenul infracțional în continuă creștere. Fenomenul infracțional produce orgasme reformei economice. Privatizarea e un incest necesar, pî-

cut în limitele normalului. (Fără voluptăți de prisos, singele apă nu se face și nici nu se amestecă). Asta am ales de fapt. În grabă, e drept, pentru că timpul costă. Acești oameni ne spun să avem răbdare, nimic nu se face cit ai bate din palme. Se face și se desface. Important e ca acești oameni să aibă ce să facă. Am făcut, vom face totul. Totul e tot aia, dar să nu cumva să credeți că vom lăsa pe alții să facă. Democrația asta-l. Credeți că nouă ne convine? Soarta națiunii apasă. Să vă ferească să nu mai vrem noi să facem, dar să nu cumva să credeți că vom lăsa, v-o spunem să vă între în cap și-n stomac și-n plămîni, mama voastră de slugi nemernice.

ISTORIA te imbie, te conjură s-o denunți. Larga masă de cetățeni participă cu o nedesmințită voluptate. Fesenatul era compus din personalități din cele mai infame. Sofistologi unși cu fel și fel de dresuri de-a lungul unei jumătăți de sută de ani, hoțomani învechiți în rele și gugumani puși pe căpătuală din toate cele patru zări ale tînutului. Mai nevoie ne scuturăm de năpasta istoriei, deoarece din istorie ne tragem și ea nu vrea cu nici un chip să se lase uitată. Ea este obstacolul lucidității noastre izbăvitoare, de care nu putem trece decît percepiind nulitatea funciară a fiecărui eveniment. Dacă vom fi avut-o vreodată, această capacitate de percepție ni s-a subțiat pînă aproape de dispariție. Ne încapătînim să luăm totul în serios, să simțim totul ca pe un malaxor la com de biata noastră carne trecătoare. Credem cu obstinatie în viața de dinainte de moarte. E un nonsens, desigur, care se răzbună făcîndu-ne să nu mai credem în nimic și mai ales să nu mai credem în capacitatea vieții de a produce bucurie și plăcere. Bine zicea cînd zicea și cit de deștept zicea acel moșneag bogătan străin de țară și de neam, o țară în care toată lumea e nefericită. În timp ce unii denunță istoria, alții asudă mistificînd-o. Are loc un fel de dedublare a masei de guvernare și guvernanți, intrucitva singeroasă din punct de vedere psihanalitic. Fluviul ăsta noroios și cu miasme de toate nuanțele ei l-au numit democrație. Din nou numele, etichete, simboluri, vorbe. Mutări, permutări, rotiri, remanieri, implementări. Ironizări, critici, contestări, bătălii, mirituri, lătrături, grohăituri, răgete. Nori de praf și viscoale de noroi, ciozvirte, ciolane într-un urias nor brownian. Păi să fi fost Ceaușescu... Da' ăștia-s de-ai noștri, ne batem cu ei pe burtă. Cine rezistă însă. Democrația e la putere, ea are burtă, ea are boase, ale ei sînt toate fabricile și pămînturile, posturile de emisie, armamentele și armatele și polițiile apolitice. Ea are tone de arhive și memorii de calculatoare cu descrierile noastre, căci a descrie înseamnă a poseda. Noi sîntem al democrației la orice oră din zi și din noapte după cum îi cîntă cheful. Ea ne dă dughene, gazete, desene animate, pornografie cită vrei. Dar n-o să mă dau io la o parte ca să-mi ocupi tu locul. Asta niciodată! La o adică vom ieși la luptă deschisă. Da' nu te sfătuiesc. Cine are burtă, cine are boase? Cine face lucruri plăcute lui Dumnezeu, se închină și se roagă ba și ingenuchează pe mormintele omorîților lui cu luminarea-n mină? Așa că asta-l chiar nimio că te uple de singe pe stradă. Să te ferească Cîe dictatorul militară. Ne vom rări, alții mai luți de picior vor fugi. Vor rămîne cei mai fideli gunoiului, e nevoie de dovezi de iubire mai multe ca altădată strînsi unii în haită. Și care pe care rămîne-n picioare, pînă la unu ne vom hăcut, imaginea gunoiului va rămîne. Gazete, partide să latre la lună la stele, democrația e la putere. Dar unde-l liniștea noastră? Te apucă așa un fel de tristețe. Unde-i consensul? Dau un regat pentru-n consens! Da' nu un consens general care să rimeze c-un criminal, smecherilor! Toți vreți regate, toți vreți cotrocenate, toți vreți anticipate... Regret, am mandate! Respectați-mă și iubiți-mă. Venerați-mă, paranoicilor și complexaților și estropiaților truștești și sufletești! Neam de slugi trădătoare care vreți să schimbați președinții și să-i faceți fărime cit ai clipi ca pe noua bancnotă de cinci sute pe tare v-am cadorsit-o. Bucurați-vă. Mădări murate, ciomege pe spate și capete sparte, căci eu am mandate. Ast-avem de dat din tot ce-a lăsat bietu răposat. Pricepeți-vă flecare cum puteți (e democrație) da' pînă la o limită. Garduri de zid, parcuri umbroase, palate, garduri de țepușe de fier și garduri de sîrmă ghimpată amestecate cu gard viu, viul și neviul strivindu-se, uși grele, etaje înalte, instituții ale dreptului și democraticului, obiective de interes public, vă rugăm circulați, staționarea interzisă. Afară sobolanilor! În tîhnă ei fac și desfac și refac, lasă-i să zbie-re, lasă-i să fiarbă. Intriga mămăgii e pe sfîrșite. Ei țes de zor aceleași veșminte. Aceeasi rubașcă purpurie pe care o numesc tînră fragilă democrație. Aceeasi, peticită și hărtănită, acești oameni n-o aruncă în primul rînd că pentru ei are o valoare sentimentală. Și pe urmă, încă le mai ține de cald. O aspră perioadă de glaciațiune îi pîndește. Numele lor însă va rămîne.

DE FIECARE DATĂ cînd omul se învinge pe sine, se cheamă că se jertfește pentru libertate. El redevine astfel om. Reflexul cu pricina s-a înrădăcinat în om din străvechime datorită suprastructurii sale: istoria, arta, gîndirea sistematizată. Libertatea e atunci cînd cel care-și zic golani sînt într-adevăr golani, ei fac nefăcute crunte și cornute. Libertatea e cînd copiii nu mai poartă uniforme la școală și nu mai vor să-și respecte părinții care la o adică i-au și făcut, i-au alăptat și i-au hrănit cu mari sacrificii din acel vis de aur al omenirii tot în nădejdea că și ei vor face la fel cu copiii lor... Ți-ai găsit! Libertatea e un fals scop. Ea n-are finalitate. E un instinct mai puternic decît foamea și procreația. Există oameni care reușesc să-și calce aceste două instincte pentru cel de-al treilea. Unde sînt acești oameni?

DE FIECARE DATĂ cînd omul se învinge pe sine, se cheamă că se jertfește pentru libertate. El redevine astfel om. Reflexul cu pricina s-a înrădăcinat în om din străvechime datorită suprastructurii sale: istoria, arta, gîndirea sistematizată. Libertatea e atunci cînd cel care-și zic golani sînt într-adevăr golani, ei fac nefăcute crunte și cornute. Libertatea e cînd copiii nu mai poartă uniforme la școală și nu mai vor să-și respecte părinții care la o adică i-au și făcut, i-au alăptat și i-au hrănit cu mari sacrificii din acel vis de aur al omenirii tot în nădejdea că și ei vor face la fel cu copiii lor... Ți-ai găsit! Libertatea e un fals scop. Ea n-are finalitate. E un instinct mai puternic decît foamea și procreația. Există oameni care reușesc să-și calce aceste două instincte pentru cel de-al treilea. Unde sînt acești oameni?

Radu Aldulescu

ȘTEFAN LUCHIAN : Fată cu maramă albă

Mamei - în octombrie

Mamă Marie mică
indoită de zilele - muncile
floarea doileaului galbenă
te gătește într-o sfință-amintire.

De-aita vreme-ai plecat
cu praful cu frunza salcimirilor
cu stolul de-octombrie
- ai trecut toate vămile
pămîntului cerului

Cum m-ai iubit
cum te-am iubit
în felul cimpiei tăcut.

Merg pe drumul uscat
și umbra mică
mă însoțește
tot drumul subțire

și nu-i umbra mamei -
e umbra mea
prosternată pămîntului
- duce în poală
gutui din gutuii de-acasă.

Scene

de adio-polenuri...

Drumuri arse
răspintii în bătaia vîntului
scene de-adio
polenuri

se scutură zilele
de floarea polenul
aducerea-aminte.

Le vom urma chemați nechemati
toamna ne mină din urmă
convoaie peștrițe
cu greierii morți prin buzunare
pietricele și scoici
sentimente
lest ingreundu-ne mersul.

Și unde să mergi?
'Nainte-te-acesta
cu fața înapoi
cu pînslul uscat pe față!

Care alegorice

Cum să mai scrii de toamnă de amor?
Ei strada principală
istoria își mină carul alegoric
fălos cu personaje zimboare
parăzi - fanfare militare.
Minciuna nouă - monument ocupă soclul
minciunii dărîmate ieri...

În gropi comune morții
sunt cercetați de viermi mai drepti ca juzii.
Pe cruci scheletice uitate în răspintii
Christoșii răstigniți sînt iar
cădelnițați batjocoriți...

Toamnă tixită de realitate!
Ei impietritii înăuntru - morții vă
păstrîndu-și doar memoria
- e ispășire în memoriam...

Florența Albu

LIMBA DE LEMN

DECIZIA de a prezenta într-o revistă de mai mare tiraj decât publicațiile noastre științifice câteva considerații privitoare la condițiile în care se constituie, se răspîndește și poate reapărea o „limbă de lemn” are un anumit scop pe care n-am să-l ascund. Dacă numai în glumă mi s-ar putea atribui intenția de a oferi o rețetă indicînd „cum se face” un asemenea produs lingvistic, probabil că nu este evident pentru oricine că nu public acest articol, aici, spre a aduce o contribuție științifică. Obiectivul este **combativ**: sugerarea unei acțiuni ecologice-lingvistice pentru salvarea materiei prime nu numai a comunicării uzuale, ci în definitiv și a literaturii, adică pentru evitarea (sau, direct: combaterea și înlăturarea) unui balast nociv al limbii române, și de fapt al oricărei limbi. Este vorba despre o tumoră sau, inspirîndu-se din alt regn, un visc ori alt parazit vegetal care se împletește insidios pe trunchiul limbii de bază.

Expresia „limbă de lemn” a început să circule și la noi în ultimul an, dar nu mulți dintre cei care o folosesc sau o aud ori citesc știu exact ce înseamnă: ar părea că devine ea însăși element al unei „limbi de lemn”, cu atât mai mult cu cit, în lipsa unei definiții nu numai clare, dar și depășind unilateralul, nu puțin se îmbată cu iluzia că avem de a face cu produsul unui regim, al unei epoci sau ideologii depășite, care și-a trăit traiul și dispărea odată cu abolirea comunismului. Și nu rareori, infocați anticomuniști îngrășați mlădie ale noului visc — dacă nu, de-a dreptul, îl întredin, absurd, pe cel vechi, „limba de lemn” poate fi zămisliță, dacă există condiții propice, de orice ideologie sau sistem de activitate, în orice țară — „Occidentul” nu este imun! —, în orice grup social neprevenit sau, dimpotrivă, cultivînd-o dinadins. Ea apare-dispare-reapare; se joacă de-a v-ați ascunslea prințre noi, sub pana unor ziariști sau scriitori, în vorbirea „de la televizor” sau „de la radio”, în interviuri, dialoguri, cuvîntări avîntate ori explicații tehnocrate adresate unor beneficiari care le ascultă neînțelegînd mare lucru sau doar pe alocuri sau cam ca Ipingescu lămurînd, într-un logic cîmp semantic creat de el, ce e cu sufragiul / sufragiul și cu a manca / a mânca... sfînta Constituție.

De unde vine sintagma aceasta ciudată? Folosită mai mult în ultimele două decade în franceză¹ (langue de bois) și mult mai puțin în italiană², germană, engleză, ea se întîlnește încă din anii '50 în polonă (dretwa mowa — „vorbire incremîntată”)³ și mai ales în rusă (cu origini se pare, în limbajul secret, fix, al revoluționarilor din ultima parte a secolului 19-lea): 1935 dubovyy jazyk „limbă de stejar”, fig. „grosolană, greoaie”, deci fără sensul politic (fapt ciudat doar în aparență: probabil, din cauza cenzurii). S-a putut întîlni în franceză cu multe expresii (existente încă din secolul 17-lea⁴) conținînd determinantul de bois: cred că a putut, fi asociată, în franceză și chiar în ambianța rusă a francofonilor după revoluție, cu **gueule de bois** („gură, bot de lemn”: se spune despre cel care, după un chef, este cam hăucit, vorbind și cu limba grea, înclăiată). La noi, fi rește, a apărut în publicații (indeosebi ziare) după decembrie 1989, prin referire aproape exclusivă la limbajul regimului comunist: de ex. M. Stoian (România literară, 1991), despre Gh. Apostol, în 1955: „Iată-l explicînd, în consacrata limbă de lemn...”. Dacă, în limba franceză, expresia se referă mult la partidul comunist francez („festivalul de langue de bois al unui partid anacronic” — D. Jeambar, Le Point, 1990, 952, 4), ea este aplicată și regimului Giscard d'Estaing: cf. unei recenzii de J.P. Amette (ibid., 9), referitoare la un roman de F. Chandonnager, despre maniera de a vorbi în acel context: „langue de bois pentru un club de inițiați”; sau despre J. Chirac ori „conducătorii noștri liberali care au vorbit o langue de bois” (1982, apud „Mots”, ibid., 11), cu concluzia (Th. Ferenzi, în Le Monde, 12-18 aug. 1991, 31) că „limbii de lemn” nu-l scapă, cu timpul, nici o instituție. Prin urmare, conșter-narea mea se va învecina cu a altor autori, din Occident, cînd voi afirma că expresia are un caracter de generalitate, definit prin particularitățile „produsului” și prin condițiile care îl generează, îl impun sau îl tolerează și în care este folosit.

Ce este, deci, „limbă de lemn”? Dacă se caută definiția chiar în dicționare ca Larousse, se găsesc unele aspecte, dar nu altele, ceea ce poate induce în eroare (1982): „frazologia stereotipă” (legată numai de unele „partide comuniste”), sau sintagma nici măcar nu este asociată cu vreo conotație politică (Grand Dictionnaire Encyclopédique Larousse, 1984). Lucrări interesante, care i-au fost consacrate, subliniază anumite particularități, lipsind alte trăsături, totuși esențiale, sau putînd însela, prin indicarea drept „antonime” a adjectivului „gorba-ciovan” (în 1988, cf. Mots, ibid., 17) sau „perestroika și glasnost sovietice” (cf. ibid., 16).

Pornind de la bibliografie, dar și de la câteva texte sau elemente lexicale colectate în realitatea epocilor trăite, am

ajuns la o descriere larg definitorie, în care intră și trăsături care au scăpat analizelor anterioare, iar unele particularități relevante de acestea sunt eliminate ori trec pe un plan secundar. Spicuum, într-un text din Știința, 21.III.1946, 3: „această demascare este o sarcină principală”, „lansată din lagărul manist”, „uneltirile anti-sovietice” în „atmosfera de adîncă și caldă prietenie, în atmosfera româno-sovietică”, „în lumina...”. Ne apar prototipuri ale unor modalități de exprimare care ne-au izbit, la început, pe supraviețuitorii de azi, ca niște expresii neobișnuite, noi (vezi, mai departe, despre neofilia actuală), străine limbii (majoritatea erau traduceri sau adaptări din rusă), pe care nu le înțelegeam bine — fie pentru că nu le mai întîlnisem, fie pentru că aveau un sens de subtext care ne seapa — și cu care ne-am obișnuit pînă la tocare, cu toată împotrivirea inițială, mulți papagalindu-le apoi zeci de ani, în presă, savintări, la seminar, și la diverse „niveuri”. „Său” sau „său”. Cuvinte cu statut de unicit, ineliminabile — pentru inițiați, cum devinise un papar înreg — fără context. La cele din fragmentul citat, să adăugăm doar câteva din autrumurătorii repertoriu care s-a acumulat de trunchiul limbii române (scrieri romînă, destui ani): **dușmanul de clasă, reacționar** (cu alt sens decît azi: cînd n-am fost supuși epurării din serviciu, din facultăți, cu această etichetă), **toțler** (deblocat, autobiografie, autocritică, democrație (egal: socialism, comunism)), **linia, cosmopolitism, împaciunitorism, colectivizare, verificare (la partid), te-dintă, partid (fără specificare: sau unic, de obicei cu masculul), loc de muncă, (poziție) principială, 23 August (fără un desigur, se știe care), documentele de partid, infra și suprastructură, realism socialist, lupă de clasă, dictatura proletariului, reeducare, reținat (pentru cercetari), exploatare**. Nu le-am lasat științifice, în ordine alfabetică, pentru că, aci, este mai importantă asocierea lor efectivă. A trebuit, cit mai repede, să se publice un dicționar al lor, pentru că mulți nu știu că nu există — asemenea cuvinte și sensuri — „înapoite”. Cuvinte șablon, mai vechi sau mai noi, care evocă tragedia zeilor de azi. Unele n-au mai fost frecvent utilizate, altele da, însă li s-au adăugat noi vocabule, sensuri speciale, pronunții și/sau grafic adoptate. Mai aproape de timpul actual: **totul, epoca de aur, deosebit de (deosebit) (cu sensul de „diferit de”, cu far hiperbolie, negativ sau pozitiv: „foarte bun”, „foarte rău”), prevederi (preluate în mase pînă și cu accentul pus pe „i” — de la verb —, cum se perpetuează și azi), transfuz (ori rîmas), și urez multă sănătate și feriere**; sau evitînd tabu-uri: **de sus, conducerea (superioară) (scris cu masculul căpata sens de complet unicat)**; sau încercînd rezerve ori ocoliri impersonale: **niște, unii, ceva, se pare că, se spune că, am zice că, se face, s-a făcut (fără nominalizare, dacă se critică „de jos”)**.

ÎN CERCIND o definiție a „limbii de lemn”, aș descrie-o drept un subsistem al unei limbi, desemnînd mai ales elemente lexicale, dar și unități frazeologice, cu caracter de expresii fixe, de clișee incrementate, cu sens determinat în contextul unei anumite „autorități”, în mare măsură utilizate stereotip-dogmatic, ca exprimare a unei ideologii (sau simulacru de sisteme ideologice economice, tehnologice, politice, culturale etc. care detin o putere sau o autoritate), imitate dar și impuse de puterea politică sau de grupuri ori de indivizi cu asemenea veleități (chiar dacă, în genere, promotorii sau epigonii sistemului ideologic nu cunosc întotdeauna exact conținutul semantic), apoi difuzat prin repetare, prin utilizarea frecventă în diversele mijloace de comunicare orală sau scrisă, anihilîndu-se astfel gîndirea maselor receptoare, care pot ajunge să fie supuse unei sugestii colective: intenția reală sau cel puțin efectul obținut sînt de a se impune autoritatea, fie prin secretul ori prestigiul codului deținut, fie prin cunoștințele tehnocrate, de a se împiedica altă modalitate de gîndire și, în genere, de a se ascunde, de a se masca adevărata realitate, dacă aceasta nu este favorabilă. Acestea ar fi caracteristici generale ale unei „limbi de lemn”. În contextul românesc sau similar s-au adăugat (sau mai bine zis se evidențiază mai clar ori mai amplu) anumite trăsături particulare: în epoca totalitaristă (mijlocul anilor '40 — începutul 1990), **împunerea „limbii de lemn” ca dogmă, prin memorare în mare măsură forțată, obligatorie, întărită și prin teamă (de „a nu greși”, de „a nu respecta linia”, de „a nu corecta”, cumva modul de exprimare al diverselor „autorități” sau al „conducătorii”)**.

A dispărut „limba de lemn” — ca vechi formă sau chiar ca fenomen — după decembrie 1989? Multe stereotipe de gîndire, comportamente, practici — pînă și principii — economice, politice, morale, ca și instituții și promotorii ai vechiului

nou s-au menținut; de altfel, în mod firesc, pentru că dinamica umană nu se modifică în bine afit de repede, mai ales dacă există cruste care nu cedează ușor sau nu fără bună știință, tumorii care stagnează ori proliferază cîtă vreme nu sunt extirpate ori sunt păstrate cu intenție, abcese în care puroiul încă moeste sau din care, mai rău, s-a împrăștiat la spargerea buboului. Bineînțeles că „limba de lemn” nu a dispărut.

Observînd dinamica lingvistică în contextul românesc din ultimul an și jumătate (și o fac, cu osîrdie, de la începutul „sfîrșitului de decembrie”), constatăm, în primul rînd, că unele **automatismе verbale** au supraviețuit, cu atît mai mult cu cît n-au dispărut brusc toate structurile economico-politico-sociale anterioare și desigur persistă reziduuri de mentalități, de unde și cele de expresie. Într-un singur interviu cu două personalități, în mai 1991, iată numai „stevea”: „așteaptă să se rezolve de sus... răspunde unei necesități obiective (la fel: situație, motivație...) (...) pe baza acestei situații s-a elaborat programul (...), critică constructivă (la fel: lucru-) (...), proces de reazare (...), așezare a societății (...), chestiune de interdependență dialectică între...”. Sau, la alte persoane: **atitudine antagonică, deosebit (de) (cu sensul de mai sus, foarte frecvent la N. Ceaușescu și zis de el: deosebit), cu sensuri contradictorii uneori sau echivoce: cifră deosebită (mare? mică?), rezultate deosebite (...), dificultăți deosebite (în accesul frazei?)**; și tot din „stevea”: **vor evolua interpreții, prevederi, sensul cere guvernului, celylalte... (conșter-narea scopului și, foarte frecvent, punerea pe seama a nu potea să se pun pe același plan diversele entități?), sau imitarea (deosebită față de trecut: (să nu) chemeți) la guvern (de Fesene, febr. 1989). Dar se adăugă și alte particularități: proces paradoxal (înseși opoziția față de dogmatism) și de un stil acuzat prin „bucălug”, de imitare a unor forme lingvistice prin teamă și de realizare verbală a o „stare” relativ seacă și dur, în absența unor suficiente cunoștințe lingvistice și pe fondul unei mentalități încă acuzatate, lor de nivel cultural, deficitul între tehnicism și amar-torism, snobism sau veletarism și snobism, poate și înțelegînd „contestarea” ca o înlăturare a unor cuvinte, pe de o parte, la o rău înțelesă „libertate” în utilizarea limbii ca instrument de comunicare; iar pe de altă parte, într-un efect de „bulgăre de zăpadă”, la o fulgerătoare răspîndire a modului de exprimare a unor persoane sau grupuri cu nîmb de autoritate, ca factori ai puterii, apoi, prin extensie, a modului de exprimare pe care îl utilizează presa, televiziunea, radio, birocrația etc. — care dorese să arate cunoștințe speciale și care dețin un cod (nu întotdeauna bine stăpînit, mai ales nu în limba română) economic, politic, cultural, juridic, tehnic. În aceste condiții, majoritatea noilor forme — foarte multe preluate direct din franceză sau engleză —, adesea ridicule, străine limbii române, neînțelese de marile mase, uneori mas-cînd stîngaci anumite realități, invadează limba română ca tumorele franteze, înlocuînd, grotesc și absurd, cuvinte existente și împiedică, astfel, o comunicare bună sau cel puțin în limitele „normalului”. Iar în absența vechilor mecanisme și a motivelor de impunere sau de triere („Îndreptare” etc.), fie apar-dispar caduc, ori cum împovărînd comunicarea, fie rămîn, pentru că sunt imitate de mase, vechile automatisme de „supunere” față de „autoritate” dăinuind, sau funcțio-**

nînd acum alt factor social — „imitația”, datorită „prestigiului” sursei. Avînd în vedere faptul că în comunicare uzuală nu se folosesc întregul tezaur al limbii și că se trăiește un context cu mare încălțură politică, în care revin anumite concepte și deci cuvinte (sau unități frazeologice), limba română care circula în acest moment, mai ales prin mijloacele de comunicare în masă, este o realitate pestriță, de nerecunoscut adesea, cu slabă capacitate comunicativă, cu forme care, în acest interval de răspîndire, se pot introduce definitiv, deși sunt inutile sau străine sistemului limbii (sau, de ce să n-o spunem?, periculoase pentru păstrarea libertății adevărate de gîndire și de acțiune, a sănătății morale, a unei conduite nemanipulate, a unei vorbiri nepoștite, a unui dialog în care este respectat interlocutorul). Particularitățile esențiale, „perene”, relevă o adevărată „limbă de lemn”: clișee, repetare stereotipă, utilizare, chiar în adresarea către mase, a unui cod tehnocrat (în sens general, incluzînd și pe cel politic etc.) adesea străin — neexplicat —, evitare ori mascare a adevăratei realități prin „limbă”. S-au accentuat însă snobismul, neofilia cu orice preț și un anumit cîșpreț față de receptorii care nu eunosc „limbi străine” sau termeni tehnici etc., proliferarea și redundanța, în raport cu termenii existenți în limbă, a codurilor tehnocrate. Difuzarea noii „limbi de lemn” beneficiază de mai multe canale decît cea veche și se bucură de o imitație neobligatorie (în realitate, manipulată, impusă de frecvența prezentă în mijloacele de comunicare — la care se adăugă, mai recent, unele intervenții, ad-hoc, în manualele școlare —, de prestigiu creat, de rolul enorm de amplificat al presei, al televiziunii, de faptul că discuția politică a pătruns mult în stradă, în familie, în locurile publice). Stilul declamat de la nivelul politic și susținut prin mijloacele de comunicare este preluat lesne și rapid, astfel încît „libertatea” neofitilor a dus și la o „limbă de lemn” de stil baroc mai dez-lănțuit decît oricînd. Imitația aparent benevolă, îngrădirea prin manipulare neobservată sînt încă mai umilitoare și mai periculoase decît impunerea „limbii de lemn” prin teamă și prin forța declarată.

DEȘI au fost prezentate, critic sau chiar satiric, mai ales în presă, unele dintre noile forme de expresie, acestea au fost semnalate mai ales drept mijloace de „stricare a limbii”, dar deloc — sau aproape — ca elemente ale „limbii de lemn”. De aceea, pentru așezonarea concretă a celorlalte spuse mai sus, dar și pentru a sublinia că multe dintre cuvintele „atacate” și de alte persoane sînt de fapt părți constituitive ale reapăutei „limbi de lemn”, dau mai jos cîteva exemple (printre care sunt unele care au mai fost luate în deridare — dar fără efect, se pare). Trebuie să preîntîmpin un argument posibil (privitor la fenomenul obișnuit, al introducerii neologismelor într-o limbă), și anume că nu toate elementele noi „limbi de lemn” sînt „neologisme” și, de asemenea, că nu este vorba aci despre încadrarea în vechea dispută a acceptării/neacceptării neologismelor sau despre o totală opoziție față de firescul fenomen al „neologiei”. În primul rînd, pe lîngă frecvența nejustificată a intrugului procedeu în acest moment, pe lîngă faptul că majoritatea au corespondente anterioare în limba română (exemplu: de ce vizavi de, dacă există față de?; proprietate particulară există: de ce privată?; de ce derulare, cînd avem desfășurare?); multe sunt utilizate în forme cu totul deviate față de limba română, sau sensul lor este complet greșit chiar față de limba de origine sau neprecis pentru vorbitori sau pentru adresanți, sau, de fapt, ascund o realitate (pe care cuvîntul existent o desemna clar). Și: fenomenul în întregime (neologisme sau nu) constituie, treptat sau rapid, o „limbă de lemn”.

Am menționat elemente din vechia „limbă de lemn”, rămase ca fosile. Altele, din „noua”: (arhi-combătutul) implementa(re), (arhi)frecvențele, la TV) marketing, manager, sponsor(izare). Dar de ce și: pachet de legi (probabil că mulți telespectatori „văd”, caragialesc, pe parlamentari purtînd, împovărați de greutate, niște „pachete” enorme), eșchierul (politic), executivul, Stat de drept, escaladarea unor fapte, obstrucționează discuțiile, rantamarea discuțiilor, someul, buclarea implementării pachetului, tip de desant comunist, încasările se vor derula, operațiile de contabilizare s-au derulat, la ce oră derulam emisiunea Rock?, ne derulam la culesul tomatelor, vi s-au adus acuze (se „atenuează” acuzarea?), o concertare, au fost mult derobate, au generat derobări, premierul, finalizate cu, locul secund, repriza secundă (de ce sînt în dizgrație al doilea, a doua? adorație a limbii engleze ori italiene?), direcții punctuale, concrete (ce-o fi?). Înțelegerea este complet blocată deseori (chiar pentru „cunoscătorii de limbi”; trebuînd, în acel moment, să faci un tur de inspecție a stocului personal): anelul capacității (veriga? inelul?), un fapt

ȘTEFAN LUCHIAN Dumitrițe

NICOLAE GRIGORESCU : Peisaj cu turmă

LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Exercițiul cotidian al terorii

sumamente pozitiv, postura (oral, interviu la TV : francezul *posture* — evident, pronunțat „*liber*”; dar există, în română, *postura*), insulta trebuie retorcată, a denega unele drepturi, pegra, demara o discuție, să concedem, aliniamentele revistei, resuscitarea reală, acesta este un *manco* — o lipsă, *determinarea* (jucătoarei de tenis) este *etonantă*, a surmontat-o greu, un *sit* istoric, propria-i *diablerie*, cedează *ingerințelor*, au *decoperat* totul etc. La un nivel de greșeli-calculuri : lucrurile s-au petrecut *de o manieră*, prețurile care *pot fi practicate*, *nu incape* în judecata mea, *insiguranta* unui loc de muncă, cu *obstinață* (contaminare ? : fr. *obstination*, ital. *ostinezione*, rom. *abstinență* ?) etc. Mîhnirea nu este generată de faptul că sunt „*perle*” din cultura unor personalități, ci mai mult de faptul că nu puțin le preiau imediat, iar alții nu mai înțeleg nimic din „*ce se ceclară*”. Ce să mai zicem despre preluările directe, din engleză, franceză, într-un amestec aiuritor cu limba maternă — după modelul „*autorității*” : Folosiți serviciul de *consulting*, Vă urează succes în afaceri și *Bonne chance*, *nouveau* (oral — este *knowhow*), *Boutique privaty* (firmă, la Breaza), *WC privat* (la Piața Romană : precizez, aci, pentru ca să nu pară „*inventat*” ; cite nu aș dori să adaug despre această familie de cuvinte, a privatizării, care se întilnește cu frecvență cuvint tradițional *privată* — discret spus, „*vece*” — și se carifică, desigur, pentru „*Badea Ion*” cînd vede și firma din Piața Romană) ; mulți știu ce este cu „*lupii tineri și bișnițari*” (din fr. *Jeunes loups*, referitor la tinerii politicieni sau oameni ce afaceri), sau cu *umbrela americană* (sensul special din fr. și engl. pentru parapluie, umbrella) ? Dar stilul în care se amestecă vocabule neoașe cu cele din „*stilul nou*” ? un *ins...* *dexter* ; în cel mai jos stil... au realizat ; *metehne decizionale*, *impracticabili bonzi...* *murdăriți de...* ! Transformarea în clișee folosite mecanic a unor expresii — de altfel neexplicate suficient încă de la început — duce la ce era de demonstrat : dogmatism, gol ideatic, *mascare* (de pildă, *sponsorizarea* include reclama sponsorului ; și nu mai este nevoie de explicitat aci motivul apartenenței la aceeași categorie de expresii a intratelor în uz *liberalizarea prețurilor*, *negocierea salariilor*, *compensație*, *transparență* etc. Același efect, *lapalissaden*, „*Ce trebuie să facă guvernul ? Ceea ce și face*”).

Conștientizarea genezei, a modului de difuzare și de funcționare, ca și a scopului sau cel puțin a rolului (chiar neintenționat) pe care-l poate avea o „*limbă de lemn*” contribuie la adevărata libertate. „*Conștientizarea este primul pas către emancipare*” scria recent Norman Fairclough într-o carte despre *Limba și putere*. Această conștientizare contribuie la „*emanciparea celor dominați*” și la zăgazuirea acelei manipulări despre care autorul citat precizează că este unul dintre efectele „*strategiei*” sau „*tehnologiei discursive*” a „*birocrației*”. Pe alt plan, aș adăuga că, dacă lingviștii, dar și scriitorii ca breaslă nu vor deveni conștienți ei înșiși de existența și formele noului *morb* al limbii române, vor risca, în curînd (referindu-mă la cunoscuta emisiune radiofonică), să înalțe „*ode*” unei „*limbi române de lemn*”.

Tatiana Slama-Cazacu

¹ C. Pineira, M. Tournier, De quel bois se chauffe-t-on ? „*Mots*”, 1989, nr. 21, 7.
² P. Sériot, Langue de bois et discours de vent. Essais sur le discours soviétique, 1982, 2, 8.
³ O. Reboul și P. Sériot, apud „*Mots*”, citat, 6.
⁴ A. Besançon, apud „*Mots*”, citat, 9.
⁵ D. Usakov ed., Tolkovy slovar russkogo jazyka, Moskva, 1935, I, 809 ; aceleași sensuri în : Slovar russkogo jazyka, 1981, I, 451 (ed. I, 1965) ; datorez identificarea (semnalată în „*Mots*”, *ibid.*) în aceste dicționare dnei conf. M. Dumitrescu.
⁶ Cf. „*Mots*”, *ibid.*, 12.
⁷ P. Fiala, C. Pineira, P. Sériot, în „*Mots*”, 1989, 21, 17.
⁸ Exemplele fac parte dintr-un bogat corpus, cules din presă, TV, radio, interviuri etc., ale unor persoane cu „*autoritate*” sau „*notorietate*” (ceea ce devine sinonim, în epoci de haos al valorilor), în majoritate lideri politici și guvernamentali, scriitori etc. Toate exemplele presupun ghilimele, omise pentru economie tipografică ; tot din acest motiv renunț la „*trimiterile*” exacte (autori, date), care se află însă în studiul mai amplu.
⁹ „*Studiul fenomenelor lingvistice care apar la un moment dat în evoluția unei limbi*” : M. Tercsa Cabré, La néologie avui, *Limitis — Revista d'essais i de informació sobre les ciències del llenguatge*, 1991, no. 9, 51. Termenul este și instituționalizat azi : Réseau International de Néologie et Terminologie, cf. *ibid.*, 49.
¹⁰ N. Fairclough, *Language and power*, London-New York, Longman, 1989.

COLEGUL nostru Norman Manea, care e profesor acum la Bard College, Annardale-on-Hudson, New York, face o frumoasă carieră scriitoricească în Occident. O editură germană foarte prețuită pentru spiritul ei selectiv, Steidl, i-a publicat anul trecut nuvela *Der Trenchcoat* (Trenciul) în eleganta colecție *Ränder* (Margini), alături de scrierile unor autori ca Günther Grass, Elfriede Jelinek, Fernando Arrabal, Joseph Beuys, Raissa Orlova Koplew și Anna Achmatowa. Tot aici apăruseră înainte, sub semnătura sa, volumele, *Robotenbiographie und andere Erzählungen* (Biografie robot și alte povestiri) (1987), urmată de *Fenster zur Arbeiterklasse* (Fereastră către clasa muncitoare) (1989). După *Le Thé de Proust* (Ceaiul lui Proust) (1990), Albin Michel îi tipărește o a doua culegere de nuvele, cu titlul foarte grăitor, *Fericierea obligatorie* (1991). Curînd Norman Manea va fi cunoscut și în Italia, unde un grupaj din prozele sale scurte e pe cale de apariție.

Și mai impresionant e ecoul stîrnit de scriitor. Mai ales nuvela *Trenciul* a fost comentată extrem de elogios în *Neue Züricher Zeitung*, *Die Presse*, *Frankfurter Allgemeine*, *Süddeutsche Zeitung*, *Berliner Morgenpost*. Recenzenților le amintește *Mantaua* lui Gogol, trimitere mai mult decît măgulitoare. „*Nimeni altcineva în proza europeană contemporană — scrie Ilse Leitenberg (Die Presse) — n-a reușit pînă azi să zugrăvească atât de realist și apăsător climatul dictaturii*”, cum o face Norman Manea în această scurtă operă ultimă, a cărei calitate rezidă și în concizia ei. „*Pălăvrăgeala mondenă pe marginea prăpastiei, disimulația și plectiseala nu sînt nicicum fenomene specifice românești*. Cu stringere de inimă, cititorul occidental se vede și pe sine reflectat în acest mic teatru bucureștean. Iată o carte care îngroapă orice falsă naivitate” — remarcă Mark Siemons (*Frankfurter Allgemeine*). Asemenea aprecieri vin să confirme judecata emisă de Heinrich Böll, după ce a citit, pentru a referi, niște bucăți ale lui Norman Manea : „*Un scriitor care merită să fie cunoscut pe plan mondial*”. Sînt cuvintele reproduse de banderola volumului *Fericierea obligatorie*, cîntărind greu ca recomandare. Găsim aici patru nuvele, *Interogatoriul*, *Biografia Robot*, *O fereastră înspre clasa muncitoare* și *Trenciul*. A doua o cunoaștem din Octombrie ora opt și am remarcat-o cînd am recenzat cartea. E o istorisire scrisă cu simț satiric și gust al experimentului, dar bazată pe observarea lumii din jur în chip atent și pătrunzător.

Reușește astfel să fie un *mention* revelator de „*realitate socialistă*”, scoțînd bine la iveală absurdul ei banal. Celelalte nuvele sînt noi. *Interogatoriul* prezintă o scenă de tortură psihologică, la care e supusă o femeie spre a i se snulge declarațiile necesare montării unui din clasicele proese staliniste, unde inculpații se recunosc singuri criminali fioroși și cer să fie pedepsiți cit mai aspru. Împrejurările amintesc cazul Pătrășcanu, iar eroina nuvelei, pe Lena Constante. După ce am citit jurnalul ei, intuiția prozatorului în privința stărilor sufletești prin care pictorița a trecut, la nesfîrșitele interogatorii, e remarcabilă. Dar originalitatea nuvelei vine din deplasarea observației analitice asupra anchetatorului. Acesta joacă o formidabilă comedie în fața deținutei, amestecînd inextricabil frînturi de confesiune veritabilă cu argumente destinate a-i frînge victimei rezistență. Interioritatea călăului, domeniu inedit oferit contemplantului de autor, inspiră oroare, milă și scribă.

O fereastră înspre clasa muncitoare ținește, așa cum spune titlul, să spargă peretele gros al unei mitologii, îndărătul căreia sînt ținute ascunse gîndurile și sentimentele adevărate ale proletariatului. Repararea stururilor stricate (fapt mărunț dar cu încărcătură simbolică) aduce în raporturi neconvenționale, simplu omenești, pe autorul intervenției tehnice, lucrătorul Nanu Valentin, și beneficiarii acesteia, o familie de intelectuali. Norman Manea le dă ultimilor prilejul astfel să descopere de cit respect se bucură efectiv „*clasa conducătoare*” în regimul socialismului „*multilateral dezvoltat*” și ce energie trebuie să cheltuiască ea spre a-și face recunoscute drepturile elementare legale, pînă și acestea nesocotite. Original e și aici demersul analizei psihologice. Ea are loc prin rîcoșeu, muncitorul spune numai unele lucruri, iar intelectualul (naratorul, la rigoare scriitor) deduce reflecțiile și atitudinile lui. Nu intervine nimic patetic, cu toate că e vorba în final de o crimă, un aer refrigerant umple spațiul și dă-tează reacțiile protagoniștilor, inghețînd orice comunicabilitate umană. Iată și tema fundamentală a lui Norman Manea, înstrăinarea absolută pe care orînduirea totalitară o instaurează între oameni.

Sub forma de coșmar cotidian o întilnim în *Trenciul*, nuvela într-adevăr cea mai reușită din volum. Și de astă dată, maniera de a-l face pe cititor să trăiască teroarea permanentă a universului conțentonațional e indirectă, se realizează a-luziv. Ceea ce comunică Norman Manea există dîncolo de faptele și reacțiile psihice pe care el ni le prezintă. E un fel de a sculpta golul, ca Arhipenko. Practic vidarea aceasta a lumii de omeneș (nimic nu se încheagă, totu' rămîne nedus pînă la capăt, interpretabil, suspect) ajunge a fi semnificativă. Filățele ajung doar coji ale veritabilei realități ale-tate dînt-o spaime colectivă.

DOUĂ cupluri sînt invitate de un al treilea la o petrecere. Amfizionii aparțin protipendadei, ei, de extracție cam joasă, dar redactor-șef la o gazetă importantă, e cunoscut prin tupeul cu care se descurcă și-și folosește relațiile înalte. porecla ei, Lady Di, spune totul în ceea ce o privește. Musafirii au o situație socială mai modestă, sînt intelectuali adaptați regimului. Petrecerea decurge cit se poate de plăcut, băuturi străine, masă excelentă, atmosferă cordială, se istoriseșe bancuri. A doua zi însă, catastrofă, Lady Di telefonază speriată familiilor, care au fost la ei în vizită, dacă nu a uitat cineva un tren. Prezența acestei piese vestimentare fără proprietar, în vestibul, răspîndește o panică paralizantă, căci securității poartă astfel de impermeabile tip, o veritabilă uniformă a lor. Tot felul de ipoteze alarmante intră în considerație. S-ar putea ca trenciul să fie chiar al unuia dintre invitați și el să nu vrea să recunoască acum că-i aparține. Dar

atunci printre oaspeții la petrecere cineva e omul securității. Se știe și că ea folosește, în absența locatarilor, anumite apartamente particulare pentru întilniri cu informatorii. Nu e așadar exclus nici ca jovialul Bazil sau cumva însăși Lady Di să facă parte dintre colaboratorii instituției alt de temute. Participanții la nevinovata petrecere își frămîntă mințea, sînt cuprinși de o anxietate crescîndă, ajung să nutrească bănuiele unul împotriva celuilalt. Doi cad într-o adevărată tencală și, de unde nu puteau inițial să se sufere, descoperă că au multe puncte apropiate. Fac, prin urmare, lungi plimbări împreună, pe parcursul căroră reconstituie biografiile cunoscuților comune. Lady Di începe să poarte un treni asemănător cu cel ivit fără explicație în locuința ei ; îmbrăcată astfel îi pîere frica. De fapt aceasta din urmă furnizează tema nuvelei. O frică răspîdită printre toți membrii societății, o spaimă difuză, nemanifestă, ca o boală latentă care poate să se declanșeze în orice clipă, dacă găsește condițiile prielnice.

Norman Manea îl face pe cititor să simtă cum trăiesc oamenii într-un stat polițist. Izbutește acest lucru, încă o dată, adoptînd o cale indirectă. Nu prezintă propriu-zis exercițiul terorii, ci modul în care el marchează existența umană zilnică, se constituie ca o componentă inseparabilă a ei. Efectul sugestiv se dovedește mult mai mare și dă măsura artei prozatorului.

Să reținem o învățătură din succesul lui Norman Manea în străinătate : Nu atît subiectele nuvelor sale reușesc să trezească interes (s-au mai auzit), cit felul cum autorul tratează tema infernului totalitar. Toți recenzenții subliniază formula foarte personală de a istorisi a colegului nostru.

În *Neue Züricher Zeitung*, comentatorul observă că o situație asemănătoare cu cea din *Trenciul* a descris-o încă din 1962 romanul prozatorului maghiar, Miklos Domahidy, *Ceașca stîrbită*. Dar acolo, lucrurile erau expuse brut, fără o intervenție artistică deosebită și nu aveau puterea grăitoare pe care o capătă în nuvela lui Manea. Aici traumele vieții în regimul totalitar comunist ajung să fie transmise limbajului omeneș. El e ezitant, lasă propozițiunile suspendate în aer, evită meieu să numească exact ceva, presupune o parte esențială nerostită ! Cuvîntul care leze cel mai des din gura personajelor lui Manea este „*bineînțeles*”. La rîndul său, Mark Siemons, în *Frankfurter Allgemeine*, se oprește asupra felului cum vorbește protagoniștii nuvelei *Trenciul* și naratorul însuși. „*Povestirea se desfășoară într-o vreme în care limba și-a pierdut de mult facultatea de a aduce o măturie privitoare la realitate*. Oamenii nî mai sînt în stare să se înțeleagă cu numiri și noțiuni, să conceapă cîne sînt ei și ce este lumea inconjurătoare. Suferă toți de infirmitatea non-comunicării”.

Nota cea mai particulară rezultă din faptul că naratorul nu se poate smulge, el însuși, din „*cacofonia prezentului*”, cum recunoaște. E o ară foarte abilă, prin care Norman Manea știe să transmită psihiza unei lumi și să-și ia todată distanță față de ea. Prozatorul se însinuează meieu suplu, ironic, dor mat, sarcastic, comprehensiv între personajele lui și cititor, îi solicită indulgența și-l previne. E un joc necentenit („*Coree*”, zice un recenzent) înfricosător și fascinant, executat fără umbră de simulație. Să notăm și norocul lui Norman Manea de a fi avut traducători excelenți, Ernst Wichner, Gerhard Csejka, Dieter Schlesack și Paul Schuster, Alain Paruff și André Vornic.

Un asemenea succes rapid, rar printre scriitorii români în străinătate, nu poate decît să ne bucure.

Ov. S. Crohmălniceanu

Emil HUREZEANU

Cornul de aur al băiatului

Mai mult decit cornul englez in amintire
Amintirea colegiului cu closetele Hydra-Pullman
in jazzul lor

diurn
Pentru cornistul evreu
O, atmosfera aceea de igienă strictă și
neconfortabilă

A spațiilor strimte din anii interbelici
Mai difuză și mai tandru iluzorie decit o fată
in ciorapi negri

In ora de sport spărgind echilibre pe zgură
intre prietene
Umflate de feminitate, neatınse și nocive precum
spray-urile

Self-defense pe raftul armurierului.
O, vesele fete, darnice muribunde ale ștrandului
estiv

Cu sinii despovărați de singe in amintirea
cornistului evreu
O, iubirea lui pregnantă in ginguritul metaloid
Supliciu al declinărilor amorale

O, ușoarelor, ursulinelor, de cită prospețime și
intelligentă

senzualitate
De cite ori eu insumi miraculat posesor al acelei
facultăți

De a virginiza sufletele
Numai și numai ca să ademenesc o fată
De virsta sorei mele mai mici
Și să-i hohotesc îndelung lasciv
Numai și numai ce i se cuvine.

1979

Poem cu Brodsky

Acesta e un poet rus din Leningrad.
Cultura, suferința și rămășițele unor speranțe
Purtate cu discreție pe celălalt tărîm
Unde tristețea e engleză și voioșia saxonă
L-au convins că Leningradul nu e nici măcar
fostul Petrograd.

Și nici moartea și nici invierea
Ci estuarul lor.
Poate o boltă a vieții sărăcite de haruri
Ce i-a rătăcit pașii într-o fundătură a lumii
plınse.

Acum, după ani de glorie erudită
Cu ecou in culoarele iederii cu lauri
Poetul din Leningrad are o casă cu verandă la
ocean

Așa cum homuncului lui Cehov n-au avut decit
in vis.
Amintirea unei prietene — cu nume, patronim
și prenume —

Deși intactă in larva americană
— o recunoaște de altfel singur in poemul Briza
Marină,

tradus de dînsul din rusește in englezește, in
această seară, —
A încetat să producă tulburări.
Nu mai înflorește.

Dar pentru a uita o viață — și citez acum din
poet —
Era cazul lui.

Acesta e un poet din Leningrad, fost Petrograd.
Doar prietena lui și cu mine nu l-am uitat încă.

1991

Poem de dragoste în comun

Dragii mei, noi ne iubeam de pe vremea primei
cărți.

Cu toții stăteam in jurul mesei
Avertizați de marea fisură.
Întregi nu mai eram decit la minte și
literatură.

Inima ne-o extirpară cu ceremonie
Dindu-ne rind la speranța c-o fi și c-o păți
Fără să fie la data cind se scie.
Viețuiam liberi și dezvoltam impulsuri muzicale
Așa cum se-obișnuiește la dezastrele morale.
Ba Don Giovanni, ba Ron Carter
Ba, la sfîrșit, imnuri intelectuale poloneze in
genul Demarcik.

Se mai cereau titluri pentru discursuri generale
Adică orice numai să aminăm chestiunile sociale.
Striga uneori, e-adevărat, cite unul
Că e îngrozitor, că nu mai reușim nimic
Decit să murim in același timp istoric.

1979

Femeia la treizeci de ani

De-acum tu ești repartizată in provincia
scadentă a biologiei
Și nu acolo unde odată, in Jardin des Plantes
din cuibarul tău

De fată băiat admirai hiperbola unui sin
acoperit cu velură
In palma prietenului mamei și nici in lectură
Cu bleumarin asupra genunchilor aromați

Pentru care eu aș fi inventat bicicleta
Ca să-i pot desprinde descoperiți cu totul din
tine

Atunci fetele înțelegînd doar in vagi ingrediente
Pornografia duios scandalosă a doamnelor ce-n
bal zac

Pofticioase.
Și fruntea ta ce la sprincene incheia deja partea
luminoasă

A chipului
Și chiar trupul tău in florit auster in fruntea
plisată

Acomodată cu nostalgii fine pe mica
Herbstzeitlose

Dăruită de prietena ta Gerlinde
Cu acel imens zumzet de poeticitate ce face
farmecul indicibil

Atit de puțin cazon al jubirii între fete,
Și tu doar stînd și in jghebindu-ți destinațul de
domnișoară, vai.

Dar iată, tu ești acum repartizată într-o
provincia scadentă

A biologiei
Cu mustăcioara ta discretă și spiritul viu
autozeflemitor

— o combinație între Ioana d'Arc pe cal și
Virginia Woolf

In jurnal —
In jeansii tăi dedesuptul lor atitor corvezi din
tramvai

Din sala de bucate din pedagogie din comitet
din căminul tău
Din drojdia ta agasantă imprăștiată pe
adolescenți

Din elanuri de impudoare camuflate victorios
intre surori
In rindurile lungi de procesiune a vieții
casnice.

Și-apoi din carne și lapte produse de carne și
lactate
Țigarete ofilite pe marginea chiuvetei
Disperarea și minunea cind
Insul ăsta ajuns la capătul ofertei
Este, in sfîrșit, semenul meu fratele meu.

1979

Amărită turturea

Ea nu credea să-nvețe a zbura vreodată.
Stătea ce stătea in ploaie și vint, la pămînt.
Prindea hrana mică din gurile mari
Învrăjbite in domnia țărinii
Intr-o alertă atit de inutilă
Încit dacă aerul ar fi fost apă
Ai fi zis că acele cercuri concentrice de la
suprafață

S-ar crea din senin.
N-are conținut adică, ci doar formă
Pentru că n-are altă umbră
Decit linia neagră și nesfîrșită
Ce articulează mesajul telegrafic.
Văzută deci nu există.
Nevăzută ea inchipuie o creatură
Din suita incongruentă a unei zile de iarnă
Cu streșinile ude inginînd gîndurile cui ?
Amărită turturea, o nimica toată ce ești,
Visul de copil al reptilei din pasărea doar
jumătate reptilă

Firimitură de cenușă pulverizată in exilul
domestic
Libertatea de aer și ciripit a taxidermistului.

1986

*
* *

izolat complet de un spațiu fizic precizat pe
bulevardul

victoriei
prin întilnirea cu un poet al unui gen contrar
descrierii

care traversează in ciuda cunoștințelor sale
extraordinare

in domeniul vechiului testament oarecari
neliniști sociale

retras dintr-un fals seducător deci prin relatări
personale

străine poeziei propriu-zise dar aparținînd
aceluiși vâlcăr
confesiv ce atit de exact alcătuiește uneori ceea
ce protejează

un sfînt de mediocritate experiențelor sale
personale

senzualitate
singură a sa faptă neasemuită
din timpul vieții aminată cu infinita pudoare a
unui act

de delatiune între apostoli
iată cum neliniștea creștea in afară precum
simțul moral niciodată

*
* *

Intimitatea aceea clasic gînditoare de curte
interioară

pietruită
Unde scena de amorași între fetele cu iz de
petrosin gimnazial

in pudriere
Făcea din fotografia momentului doar veleitarea
feroce

A adevăratei lui amintiri
— Nicicind nu va mai fi pentru mine dragele
mele.

O mare nevoie de înțelegere și căldură poate
V-a imbrincit spre subsolul in care dimineața
După prima voastră dragoste de verișoare
guralive ale morții
Cu părul orînduit de mîngiere
Fierbea săpun de ciine la cazan.

1980

Pedagogia închisorii?

ONISIFOR
GHIBU

Ziar de lagăr
Caracal-1945

VĂ ADUCEȚI aminte de unul din cele mai repetate sloganuri trimbișate în țările comunismului dictatorial, care era și a rămas și cea mai sfruntată minciună: **Poporul conducător?** Citind cartea lui Onisifor Ghibu **Ziar de lagăr, Caracal 1945**, avem să descoperim și mecanismul ucigaș din spatele acestei teze, care n-a făcut decât să legitimizeze crima împotriva populației umane. Autorul **Ziarului de lagăr, Caracal 1945** — document excepțional despre debutul epurărilor în România, sinonime cu exterminarea tuturor valorilor democratice și naționale românești — reproduce, la un moment dat, în cele șase caiete care transcriu experiența celor 222 de zile de lagăr, un pasaj din cartea publicată, în 1945, la București, de întitul premier comunist, Petru Groza, sub titlul **In umbra celulei**. La începutul lunii iulie, în 1945, ziaristul și poetul Petre Pascu îi aduce lui Onisifor Ghibu, în lagărul de deținuți politici de la Caracal, volumul scos de primul ministru Petru Groza. Cartea lui Groza apăruse în seria „Literatură politică și militară” tipărită de A.R.L.U.S.

Marele pedagog și militant național Onisifor Ghibu a fost azvirlit în lagărul de la Caracal în urma unor acuzații false lansate împotriva lui de C. Daicoviciu, S. Dragomir și Emil Petrovici. Inflexibilitatea celui ce a creat Universitatea Daciei Superioare i-a atras ostilitatea acestor „colegi”. Printr-o răsturnare tipică pentru acele vremuri, tocmai cel care îmbrăcase cămașa verde și fusese decanul Facultății de Litere și Filosofie, în timpul guvernării instaurate la 6 septembrie 1940 și pînă după rebeliunea legionară — Constantin Daicoviciu — avea să-l taxeze ca epurabil și Quisling (numele prim-ministrului nazist norvegian) pe Onisifor Ghibu ce nu se făcea vinovat de nici unul din capetele de acuzare formulate împotriva sa, cumul de calomnii și etichetări pe care le auzim din păcate și astăzi: legionarism, hitlerism, antonescianism, fascism, reacționarism, imperialism, „unealtă a lui Hitler”. Arestat în noaptea de 22 martie 1945, la ora 23.45, la Sibiu, Onisifor Ghibu e trimis în lagărul de la Caracal, unde, cerindu-și vehement și continuu eliberarea, află că devisa locului și a vremurilor era cinica și arbitrară opțiune: „Mai bine să stea o sută de nevinovați în lagăr, decît să scape fără lagăr un vinovat”. Principiul acestor legi ale fărâdelii își arată întreaga semnificație, pus în relație cu volumul lui Petru Groza, **In umbra celulei**, unde există un capitol, **Pedagogia închisorii** — sinistră pedagogie! fără de care nu vom înțelege decît parțial biblioteca terorii ce ne cutremură de la o vreme conștiințele, făcîndu-le martore infernului concentraționar românesc, pavat și el cu „cele mai bune intenții” criminale. Căci despre infern este vorba în alternativa propusă de Groza. Un infern pavat cu „bunele intenții” ale aruncării condiției umane în captivitate. Pușcăriile și lagărele politice sînt socotite de premierul român, înscăunat de comunisti și de sovietici, drept „un curs suplimentar” de pedagogie existențială torționară, declarat necesar, dacă ne dorim o rinduială mai bună (s.n.).

Ce susținea Petru Groza, în 1945, evocînd cele câteva săptămîni „cînd a avut de-a face” cu Siguranța Statului și cu închisoarea Malmaison? Că pedagogia

inchisorii „ar fi spre marea folos al colectivității”, idee cutremurătoare pentru orice mentalitate și treaptă a civilizației. Inchiisoarea ar fi „binevenită” afirma premierul comunist, primul dictator comunist pe care l-a cunoscut istoria noastră. „Această aruncare în lumea de jos ar fi singura în măsură să ne ofere o experiență fără de care n-ar trebui să avem dreptul și calitatea de circulatori ai organismului social din care facem parte”. Să reproducem în extenso fragmentul ales din Petru Groza de Onisifor Ghibu pentru paginile **Ziarului său de lagăr** și să-l citim gîndindu-ne concomitent la teza „poporului conducător” în comunism: „Mă urmărește mereu un singur regret: că această cursă la vale (inchiisoarea, n.n.) n-au fost și nu vor fi constrînși s-o facă toți deținătorii și toți pretendenții la posturile de comandă. Sînt conștienți că ar fi spre marea folos al colectivității și spre folosul lor... Dar nădăjduesc că numărul celor care vor face cu sau fără voia lor, acest curs suplimentar, oricît de greu, dar foarte necesar, va crește mereu. Astfel se va constitui o promoție de conducători adevărați, conducători ai realității, și vom avea o rinduială mai bună o reprezentare mai deosebită a beneficiilor de vîrădate pe care ni le oferă progresul tehnic”.

Îată, deci, la ce școală a destinului și istoriei trebuia să se alibetizeze sau rădicieze poporul român pentru a merita rolul de popor conducător, de fapt de masă bună conducătoare de frig, foame și frică, de miserie și teroare, pasivă în fața oricărui curent al dezumanizării fizice și morale.

Pedagogia închisorii, așa cum o expune cu un cinism criminal Petru Groza, transpare din toate măturile tipărite la noi despre cîmpul concentraționar românesc. Să ne gîndim la cărțile scose de Virgil Ierunca sau Paul Goma, la cartea tipărită, în Franța, de Lena Constante... La zguduitoră trilogie **Inchiisoarea noastră cea de toate zilele** scrisă de Ion Ioanid. Să citim **Transhimeria** lui Dumitru Mircescu, un nume de loc sonor, dar un martor care povestește într-un stil unic despre lagărele de muncă sovietice, unde a nimerit, atras direct de himera laptelui și mierii raiului comunist. A nimerit direct în iad și despre iad istoricește cu risu-plînsu victimei ce are puterea să-și bată joc de propria-i inocență strivită de machiavelismul purtînd seceră și ciocanul. Pe noua Satană n-o deconspiră copita și cornețele de drac ci steaua roșie și carnetul cu coperti de singe. **Pedagogia închisorii**, așa cum o propagă Petru Groza, transpare din **Fenomenul Pitești**, din **Jurnalul fetei** lui N. Steinhardt, din paginile de convorbiri cu Alexandru Paleologu **Souvenirs merveilleux d'un ambassadeur des Gollans**, recent publicate la editura Humanitas în versiunea română. E o pedagogie trăită pe propria piele, plătita cu reztearea destinului sau cu viața de totți acești martori-martiri. Zeci de mii de morți anonimi reinvie, ca într-o Judecată de Apoi, în jurnalele rămase de la toți acești supraviețuitori. Și prin ele propedeutica genocidului, a terorii, a proceselor în masă, a detenției extinse la scara unor țări și popoare, strivite de Cortina de Fier. **Ziar de lagăr, Caracal 1945** completează această bibliotecă a terorii comuniste, care, încă din faza constituirii ei, ne arată cît de adevărat a fost titlul uneia din primele cărți întemeietoare, **Arhipelagul Gulag** al lui Soljenitșin. **Ziar de lagăr, Caracal 1945** e una din insulele proeminente ale acestui arhipelag al măturilor despre gulagul comunist. Cînd vor apărea cărțile **Noaptea totalitară și Arheologia terorii**, scrise de sociologul și remarcabilul politolog Vladimir Tismăneanu, biblioteca totalitarismului românesc se va completa cu analiza mecanismelor dictatoriale comuniste. Vom avea, grație acestor volume, o istorie a terorii și o galerie de portrete de dictatori mărimici sau mai mari, în funcție de poziția deținută în piramida puterii. Cînd va apărea volumul marelui sociolog Vladimir Krasnoselski, **Între atenție și sinucidere. Stînga în România** vom avea întreg spectrul ofensivei totalitare, privit dinspre un centru, deviat de iluzii și trădări, spre extrema stîngă, pînă la prăbușirea în abisul căzovării de sine.

CITINDU-L pe Petru Groza, Onisifor Ghibu ne oferă în **Ziarul său de lagăr** codul terorii comuniste. Și paradigma acestei terorii: **homo captivus**, omul captiv, poporul captiv, națiunea prizonieră minciunilor și arbitrarului. Valorile trecutului și prezentul răsturnate, printr-o perversă înlocuire a neghinei cu griul, a patriotismului cu azvirlirea patriei în lagărul comunist. Nu doar epurabilii trebuiau să fie eliminați sau educați prin pedagogia închisorii, ci însăși flința unu popor și a unei națiuni intra în malaxorul epurării pînă la exterminarea atributelor sale. Onisifor Ghibu își scrie jurnalul de lagăr din perspectiva captivității ce amenință poporul român. El vede în pedagogia închisorii un scenariu care urmărește să ingenucheze poporul român,

ȘTEFAN LUCHIAN : Garoafle

astfel ca el să devină doar un bun material conducător de comunism. Un bun conducător de dictatură și de totalitarism. **Ziar de lagăr, Caracal 1945** demonstrează surburile criminale ale unui lagăr românesc pentru Români. El pune în lumină scenariul epurării „criminalilor de război”, folosit ca trambulaie pentru „scutul” mortal al României din democrație la totalitarism. Ni-l arată pe comunistul folosindu-se de legionarii pentru a-și defrișa drumul spre putere și dictatură. **Ziar de lagăr, Caracal 1945** reprezintă una din cele mai ample panorame asupra modului în care au reacționat în fața ofensivei comuniste diverse categorii sociale, de la țărani la intelectuali. Diverse religii, de la ortodoxism pînă la mahomedani. Diverse etnii, de la cele minoritare pînă la români. Diverse facțiuni politice. E unul din jurnalele ce-și asumă problema analizei fenomenului legionar cu o acuitate care ar merita o analiză aparte. În acest sens, piesa esențială în jurul căreia se invită limbile de ceas ale acestui timp al detenției este **Memoriul scris din lagărul de la Caracal** către regele Mihai, pe care aveam să-l citesc cu un an înainte de tipărirea acestui jurnal. Fiul lui Onisifor Ghibu, domnul Octavian Ghibu, aflînd că voi scrie o carte despre regele Mihai mi-a înminat acel memoriu — o copie — rugîndu-mă să mă interesez dacă l-a parvenit, atunci, în 1945 Majestății Sale. Ajunsă la Versoix, am pus și această întrebare, căci era o problemă de istorie și voiam să văd cum funcționau **Internele** lui Teohari Georgescu, ministerul Justiției lui Pătrășcanu. Care fusese circuitul hirtțiilor și puterii în epocă? În ce măsură se desolidariza regele, arbitru națiunii de sentințele aberante date de Tribunalele populare pînă la robă sovietică și crolul de tipul „democrațiilor” totalitare? **Memoriul** trimis de la Caracal regelui Mihai parvenise la destinație. După cum, în cazul procesului „criminalilor de război”, în frunte cu generalul Nicolae Maciel, reabilitat între timp, regele schimbase sentința din condamnarea la moarte, pronunțată de tribunalul poporului, în inchiisoare pe viață uzînd de prerogativele sale și de sprijinul Curții de Casație.

Ziar de lagăr, Caracal 1945 conține și un grupaj de **Anexe** de documente pe lingă jurnalul propriu-zis — editat în condiții impecabile de Octavian Ghibu și Romeo Dăscălescu. Anexa de documente completează girul muncilor și zilelor trăite de una din marile personalități ale istoriei problemei naționale din secolul nostru, teoretizată și tradusă în viață de Onisifor Ghibu, gînditor dublat mereu de omul de acțiune, un om inflexibil, deloc tăcut sau „cuminte” ca ațiția alții „lăsînd răul să dăinuiească mai departe”. În **Anexe** găsim și scrisorile către Petru Groza, către Procuratura din Sibiu, către rectorul Universității din Cluj, către Ștefan Voitec — atunci ministrul învățămîntului și tristul propovăduitor al învătării limbii ruse — către chestorul Poliției din Sibiu. Structură dinamică, om obișnuit să muncească fără preget — altfel neexplicîndu-se bibliografia sa care cuprinde peste 100 de lucrări scosese în volum și peste 1500 de studii și articole publicate în țară și străinătate —, Onisifor Ghibu solicită în repetate rânduri comandantului de la Caracal să se înființeze o Universitate liberă în lagăr. În **Anexe** găsim și **Anteproiectul** pentru înființarea acestei Universități. Omul sobru, intransigent, lovit de fapt pînă în cea mai intimă fibră a conștiinței sale de român de calomniile care l-au privat de libertate și de puterea de a acționa, are umorul să ceară un transfer de la catedra sa de la Universitatea Ferdinand din Cluj, la Universitatea Liberă — ce ilară titulatură — din Lagărul de la Caracal. Onisifor Ghibu opune pedagogiei închisorii — ca școală a dezumanizării și disoluției integrității umane — această Universitate Liberă — utopia sa într-o lume ce și-a pierdut libertatea. Scenele din **Ziar de lagăr** care evocă prezența ocupantului sovietic sînt transparente. Proiectînd Universitatea liberă într-un lagăr, Onisifor Ghibu nu e un don Qui-

jote al pedagogiei. El știe dinainte că se luptă cu morile de vînt. Nu-și face iluzii. Cu memorii, cu încăpăținare își asaltează torționarii, îi provoacă, îi sicie, îi obligă să ni se dezvăluie. Ce act mai evident de batjocură la adresa captivității dacă nu acel Album al Lagărului de la Caracal pentru care cere un cuvînt înainte de la comandantul carcerii politice. „Aș fi dorit ca primele cuvinte în acest album să le scrie însuși primul-ministru al țării, dl. dr. Petru Groza, cu aprobarea căruia, probabil, că și în virtutea ideologiei pedagogice a căruia ne găsim aici. Împrejurările nu-mi îngăduie să mă adresez de aici către dînsul cu o asemenea pretenție, dar nădăjduesc să-l pot trece contribuția la sfîrșitul albumului, cînd eliberat din lagăr, îl voi putea vizita la București sau unde va putea fi găsit”.

Onisifor Ghibu îngroașă liniile în paroxismul disperării. Și face din amărăciunea sa dispreț și din ofensiva nedreptății spectacol caricatural. Are vocația ironiei sarcastice pe lingă aceea a consecvenței cu sine și a rigorii. Știe să selecteze el, pedagogul pîndit de demonstrativism, amănuntul semnificativ, prim-planul faptului, aparent banal, dar revelator la scara istoriei.

Scenele cu ocuparea cimitirului de lângă lagăr, cu demontarea cabanelor de către ruși care pun în aplicare prerogativele armistițiului, revendicîndu-și cîmpul concentraționar clădit de nemți, sînt atotgrăitoare.

Onisifor Ghibu citează din presă declarații aiuritoare ca aceea dată despre „Guvernul strîns unit în jurul Regelui...”, comentată cu o evidentă trimitere la Biblie: „Așa ceva n-a mai spus Petru I” Adică Groza. Și conchide: „Edificator moment!”, pe marginea telegramei trimise de Comitetul Central al Partidului Comunist Regelui Mihai.

Ziar de lagăr, Caracal 1945 e mai mult decît jurnalul unei detenții arbitrare, memorialul unei trădări. De la omul și intelectualul trădat și vindut de alți oameni și intelectuali ce-și aleg rolul de mercenari și de delatori pentru arginții unei catedre a junglei la marea trădare, cînd cel vindut și poporul și dimpreună cu el vindut e țara la mezul comunist.

Cîmpul concentraționar nu e un spațiu abstract înconjurat de sîrmă ghimpată. El reprezintă, ca loc al captivității, însăși trădarea spațiului, trădarea lui Dumnezeu și a lumii pe care El a zidit-o. Libertatea smulsa cu forța, decapitată de cozile de topor se refugiază. Și sfința libertate rămîne doar în interior, ca o boricădă lăuntrică, prin care rezistăm în fața ticăloșilor.

Petru Groza a omis acest loc de refugiu și de rezistență cînd a militat pentru pedagogia închisorii. A uitat să ceară închisori pentru suflete, pentru credințe, pentru principii. A uitat să zidească închisori pentru cerul înstelat de deasupra noastră și pentru legea morală din noi.

Onisifor Ghibu învinge pedagogia comunistă. Există o superbie în fiecare frază care divulgă mediocritatea, grobianismul, ticăloșia, lașitatea firilor slabe și „vigilența” securității îndreptată împotriva valorilor românești. **Ziar de lagăr, Caracal 1945** e cartea unei imense deturări a răului. Infernul e privit cu dispreț. El se devoră pe sine prin rugurile pe care le înalță pentru victimele vinute. Comunismul, precum iadul, se autodevoră. Firave ca buchetul de lăcrămioare, ca floarea salcîmului, binele și sîrbătoarea din sufletul neîntinat rezistă. Onisifor Ghibu știe să protejeze acest bine și acest frumos atît de firave. Și ne lasă, prin cele șase caiete ale sale, tipărite la editura Albatros (însoțite de un aparat critic atent întocmit de Romeo Dăscălescu și Octavian Ghibu) încă o carte esențială din Biblioteca terorii comuniste. Dar vorba unui poet, între teroare și eroare stă doar litera t. **Biblioteca terorii** comuniste trebuie citită și ca **biblioteca erorilor** comuniste. Ca să nu mai repetăm nicicînd aceste erori. Măcar greșelile să nu le mai repetăm, chiar dacă teroarea continuă încă.

Doina Uricariu

O mistificație și o iluzie politică

„—DUMNEAVOASTRĂ nu cunoașteți țărânul român, dacă vorbiți așa! ori îl cunoașteți din cărți și din discursuri, și atunci e mai trist“.

Această frază, cu care începe romanul *Răscoala* de Liviu Rebreanu ne avertizează asupra intenției sale de a schimba perspectiva asupra unei întregi categorii sociale care nu fusese totuși ocolită de scriitorii de literatură, ba chiar fusese din plin și divers exploatăată. Romancierul inițiază această acțiune prin *Ion* (1919), o carte care, deși de amplu succes, trezise oarecare scandal prin caracterul ei crud și demistificator, tocmai printre acei iubitori oarecum îndepărtați și sentimentali ai țărănilor. Într-adevăr, și *Ion* și *Răscoala* nu sînt doar două romane cu subiect țărănesc; sînt două puncte de reper în abordarea problematicii rurale, cu imagini îndrăznețe, cu dezvăluiri profunde și cu sugestii unor soluții generale, ultimul speculînd un moment de gravă criză națională ce avea să marcheze o cotitură în încercarea de a reazeza pe baze mai drepte raporturile sociale de pînă atunci. Problema era rezolvată în teorie la acea dată și totuși enunțarea ei revenea cu o ciudată recurență în preocupările multor oameni publici (politicieni, ideologi, educatori). În afara mai multor formațiuni politice „agrariene“, exista și un mare partid care și zicea „țărănesc“ (dar mai propriu avea să fie numit de public larg „țărănist“) care deținea de câteva ori puterea, fără a lăsa cuiva impresia că ar fi rezolvat odată pentru totdeauna problema aceasta, pentru el programatică. Chestiunea țărănească își făcea loc în multe discursuri și discuții publice; și nu uităm că trei figuri prominente ale literaturii de atunci, M. Sadoveanu, L. Rebreanu și Lucian Blaga, vor face elogiul țărănimii chiar și în discursurile academice la intrarea lor în rîndul nemurătorilor.

Înfățișarea țărănilor din *Răscoala*, deși se concentra asupra unui moment istoric din trecut (exact cu un sfert de veac mai înainte de apariția cărții) era de natură să dezvăluie nu o problemă tranzitorie, ci una eternă, a unui anume tip uman și social pe care imensa majoritate a comentatorilor îl copleșeau cu elogi, subliniindu-și în toate felurile importanța în viața țării: el era păstrătorul tuturor tradițiilor și virtuților actuale și ancestrale, autorul tuturor eroismelor, temelia tuturor speranțelor de viitor. Țăranul, sau „țărânul“ cum continua să-i spună N. Iorga, era obiectul unei furibunde demagogii sau unor sincere sentimente fără acoperire în realitate. Pe de altă parte, e cert că toate regimurile din trecut, inclusiv guvernele liberale care au schimbat statutul economic, social și politic al țărănimii, au lăsat un sentiment de insatisfacție față de situația pe care o creaseră; problema țărănească fusese rezolvată în principiu și cu mari sacrificii de ordin economic (scăderea producției agricole) și politic (lichidarea Partidului conservator) dar rămîneau multe probleme care depășeau simplul transfer de proprietate funciară și acordarea votului maselor țărănești. Reforma adusese unele ameliorări în societatea rurală, dar nu aceea dorită și proiectată prosperitate; după opinia unor ideologi conservatori (printre care, în primul rînd C. Garoflid) reforma agrară, absolut necesară, ruinate în fapt clasa moșierilor, practic vorbind desființînd-o, fără a aduce și fericirea celor țărănești. Nu puțini au fost cei care cereau alte reforme, inclusiv o nouă expropriere, dar mai ales o reorganizare pe alte baze, îndeosebi cooperatiste, a întregii economii rurale.

Totți observatorii situației țărănimii din perioada interbelică, deci de cînd problema ei fusese „soluționată“, au reproșat societății politice neglijarea ei culpabilă, cu efecte grave pentru situația țării. De la conservatori moderați ca N. Iorga și C. Rădulescu-Motru, la ultrareacționari ca Nae Ionescu, ei au imaginat soluții care urmau să facă din clasa țărănească altceva decît o sursă de materie primă pentru celelalte. Ei ajungeau să considere țărănimia, singura clasă reală a țării, pe urmele lui T. Maiorescu, un ideolog care lansase expresia într-unul din rarele sale momente demagogice din cariera sa publică (orientată cu totul altfel). C. Rădulescu-Motru a cerut o reformă radicală (dar de ordin politic și moral) în care statul, pînă atunci industrialist și burghez, avea să-și îndeplinească obl-

gațiile față de clasa cea mai numeroasă (dacă e unul democratic) și cea mai pură (dacă e cu adevărat național). Nae Ionescu a împins „țărănismul“ său ideologic mult mai departe; negația totală a civilizației urbane, cu expresia ei politică liberalismul, din toate sferele vieții publice, regresivitatea în ruralitate, anularea democratismului și înlocuirea lui cu un fel de colectivism țărănizant comparabil cu „ecumenicitatea“ din experiența Bisericii ortodoxe. Acestea toate, după ce și el și Motru trecuseră prin iluziile „țărănismului“ politic, au dovedit o orientare în fond burgheză și mult prea liberală pentru gusturile lor autoritare.

Anii '30 sunt unii în care criza societății agrare ieșită din marea reformă de imediat după război începe să se facă simțită, dovedind că „soluția“ acceptată cu sacrificii de regimul liberal nu fusese una autentică. În tot acest răs-timp concurența americană (dar și a altor popoare extraeuropene) modificase grav în defavoarea noastră costul produselor agricole și prețurile abia mai săltaseră în urma dispariției Rusiei comuniste ca mare exportatoare, dar și a cererilor Germaniei în curs de refacere și reînarmare. O populație enormă pe o suprafață cultivabilă restrînsă, o dotare tehnică inferioară, o producție la hectar dintre cele mai scăzute din Europa, în ciuda fertilității solului, investiții insuficiente constituiau tabloul sumbru al societății rurale românești, încît problema absorbției mîinii de lucru prin industrializare era la ordinea zilei și ea era urmată consecvent de partea cea mai dinamică a societății liberale românești în pofida celei a țărăniștilor (politici) care preconizau fragmentarea proprietății agrare și negau putința industrializării considerînd că aceasta nu s-ar putea dezvolta decît în condițiile unei piețe de desfacere mondiale (și care era deja ocupată de marile puteri economice).

OPERA literară care sintetizează această criză gravă, sfîrșită printr-o explozie care fără a se propaga e totuși fatală unei gospodării țărănești tipice pentru perioada interbelică, e romanul *Moromeții*, I, de Marin Preda, o carte apărută mai tîrziu, dar ilustrînd momentul istoric dinaintea izbucnirii celui de al II-lea război mondial, adică acela în care marea reformă agrară putuse să-și arate din plin roadele. Între timp se produsese o emancipare a literaturii de idilism ruralizant; dacă în bună măsură un M. Sadoveanu a continuat să scrie în vechiul stil, cîțiva scriitori îndeosebi satirici, de la I.C. Vissarion la Ion Iovescu sau G. Brăescu și Damian Stănoiu, au impus o altă viziune asupra țărânului român, mai în acord cu realitatea și cu adevărul raport dintre lumea urbană și cea rurală (Un curent secundar, oarecum nesocotit de critică, dar care oferea o imagine nouă, surprinzătoare a psihologiei și chiar a societății rurale, îl reprezintă literatura unor doamne din elita intelectuală, de la Voica Henrjettei Yvonne Stahl la scrierile Georgettei Mircea Cancicov și Mizei Crețianu). Dar documentul de cel mai crud realism și de totală demistificație a idilismului ruralizant este succintul Jurnal al doctorului Gh. Uleru,

apărut imediat după 23 august 1944 și reprezentînd un fel de culme a viziunii acum schimbate a orășanului asupra unui colț din lumea rurală.

În 1955 apare deci *Moromeții*, I, romanul epocal al lui Marin Preda, scriitor care-și făcuse mina tot cu niște proze de inspirație rurală, *Întîlnirea din Pămînturi*, 1948, una din rarele cărți de valoare apărute imediat după naționalizarea editurilor și instalarea monopolului comunist asupra culturii. Deși scriitorul orchestrează și elemente deja exploitate în literatura genului, prin viziunea lui „dinlăuntru“, deopotrivă amplă și diferențiată, prin absența oricărei intenții demonstrative, și prin logica intrinsecă a faptelor, el dă un tablou de maximă cuprindere a unei societăți într-unul din momentele ei cruciale. Lăsînd la o parte valoarea artistică a cărții, ni se pare important pentru tema noastră sensul de „replîcă“ fără ostentație pe care Preda știe să o dea unei întregi literaturi „cu țărani“ sau despre ei, ce se scrisese pînă atunci la noi în țară, deși, în mod curios, el își fixează câteva puncte polemice în opera lui Rebreanu, care-i era totuși cea mai apropiată, acuzînd-o că dă o imagine prea instinctuală a țărânului (ceea ce-i adevărat) și prea nediferențiat psihologic și social (ceea ce nu e totdeauna). Preda nu mai ia în seamă idilismul generației sămănătoriste, dar nici aportul generației intermediare deși scriitorii acesteia îi erau aproape concitadini (N. Crevedia, I.C. Vissarion, Ion Iovescu) și e greu de crezut că-i ignora total; se poate mai curînd presupune că și-a asumat experiența lor în sinteza propusă (de fapt, adevăratul pol negativ al literaturii lui Preda este Sadoveanu; distanțarea, exagerată, de Rebreanu nu e una de incompatibilitate, asemenea celei radicale cu marele povestitor moldovean).

Tot atît de interesant ni se pare să semnalăm respingerea de către Preda a lui *Desculț* de Zaharia Stancu (și aceasta un scriitor apropiat geograficeste de el, dar și ulterior prin carieră și destîn), o carte a cărei publicare a încercat s-o împiedice printr-un referat negativ la o editură; e singura mărturie în acest sens din întreaga sa calitate de editor. *Desculț* e negreșit o carte rea, mai mult decît slabă, de un tendențiosism îngroșat pînă la nevrozismil; e o traducere fidelă în plan literar a sloganurilor comuniste cu privire la situația țărănimii din jurul lui 1907. În ea, o scriere de comandă, autorul a ratat marea subiect al vieții sale, căci el își epuizează materialul autobiografic, așa cum Preda însuși avea să facă trei decenii mai tîrziu prin romanul *Cel mai iubit dintre pămînteni*, o carte în care el eșuează tratînd tocmai tema pe care o descoperise sau o inventase, oricum o enunțase și pe care ar fi fost mai apt ca oricine altul s-o speculeze, aceea a așa-zisului „obsedant deceniu“ și a destinului unui intelectual în confruntarea cu totalitarismul.

CEEA ce este cu adevărat remarcabil în *Moromeții* I este stăpînirea suverană a materiei, siguranța scriiturii, a poziției autorului față de realitate, fără nici o ezitare, fără nici o schimă, fără nimic

inutil. El nu se sinchisește de nimic din jur, el nu mai face cu ochiul publicului burghez (cum procedaseră toți predecesorii săi, prozatori rurali, de cele mai multe ori satirici). El scrie parcă pentru sine și pentru lumea lui, găsînd accente de unică autenticitate, ceea ce face din cartea sa negreșit un document. Și totuși, și această carte de sfîrșit al unei lumi, un fel de testament al societății rurale rezultate din marea reformă din 1918 și care a părut astfel a-și fi spus ultimul cuvînt, nu e decît o viziune parțială a unei situații mult mai vaste. Ni se pare semnificativ în acest sens un fapt petrecut chiar înainte ca *Moromeții* să fi fost pus pe piață, cînd s-a întîmplat să aibă și un prim cititor, care, în afara admirației, a exprimat o serie de surprinderi semnificative. E vorba de poetul Petre Stoica, aflat în acel moment pe postul de co-rector la ESPLA și a putut consemna trei decenii mai tîrziu: „Lectura mea, deși pe săriletea, zorită, mă țintuise la granițele admirației și uimirii. Căutam — zadarnic — punți spre înaintașii care impuseră atît de convingător imperiul rural în conștiința cititorilor. Puține mai purtau cu gîndul la Slavici, Sadoveanu, Cezar Petrescu, Rebreanu (...) Întîlneam pretutindeni o realitate cu gust de aguridă. Înjurăturile, expresiile tari mi se păreau din cînd în cînd fără noimă, dar tocmai această fără noimă sporea farmecul, „poezia“ te subjugă (...). Prin deprinderile lor habituale, dar și prin cele legate de o concepție de viață, țărânii lui Marin Preda arareori semănau cu cei ai șesului meu. În satele avute ale Banatului, oamenii își limitau numărul copiilor, întru evitarea catastrofei fărîmării a pămîntului, care însemna totul. Relațiile economice purtau pecetea cu reliefuri apusene, noțiunile legate de muncă și hărnicie cuprindeau conținuturi cu însemnele severității. Psihologia bănățeanului obsedat să fie fruncea, diferea de a regătanului pe care-l ironiza, dar nu cu subtilitatea și nonșalanța unui Ilie Moromete. Poiana lui Iocan (...) era de neconceput pe teritoriul satului copilăriei mele. Dezbaterile politice se desfășurau cumpătat, fără dialoguri pitorești, în fața bisericii, la sfîrșitul liturghiei lungi (...) sau la «casa națională», în timp ce tinerii își învîrteau hora în ritmurile alămurilor. În anumite localități rurale, becul electric constituia lucru firesc. Bărbații ascultau radioul Philips, presa o parcurgeau acasă...“ etc. (*Timpul n-a mai avut răbdare — Marin Preda*, p. 184). Dar nu trebuie să mergem tocmai în Baht pentru a descoperi situații atît de contrastante; e de ajuns să urcăm în satele de deal și de munte din Țara Românească pentru a descoperi altă ambianță decît aceea a *Moromeților*, altă mentalitate. Adevărul care se lasă surprins în fapt este marea varietate a lumii rurale, după zonele geografice și tradiția istorică.

Nimic mai greșit decît să vorbim de „țărani“ indistinct și global. Nu există țărani, ci o lume rurală, diferențiată, stratificată după anumite criterii, mai rigidă decît societatea deschisă, burgheză sau orășenească. Deși au continuat și ei să vorbească de o „clasă țărănească“, e un merit indiscutabil al marxistilor de a fi descoperit (fie și pentru a le învrăjbi și specula) diferențierile sociale din societatea satului. Căci lumea rurală repetă, pe fiecare unitate, situația din lumea orășenească: oameni avuți și proletari, burghezii rurali, funcționari comunali și de stat, negustori, meșteșugari, oameni cu inițiativă, chiar speculanți.

Orășeanul, care e dispus mereu în teorie să idealizeze lumea rurală, dar în același timp s-o considere o simplă materie primă din care să se alimenteze propria sa clasă, observă mai greu diferențierile din această lume și complicitatea ei. Recent o mare încercare de formă agrară a oferit unor specialiști (poate bine intenționați) cele mai mari și dezagreabile surprize, în ciuda faptului că „țărănimia“ a trecut prin patru decenii de comunism, adică de dezagregare și reorganizare sistematică pe baze artificiale, de omogenizare prin forță.

Am făcut aceste observații care, așezate în finalul articolului nostru, pot să pară concludive. În realitate le considerăm un punct de plecare pentru orice abordare realistă a „problemei“ țărănești, noi înșine îngăduindu-ne dreptul de a le dezvolta.

De o sută de ori Ana Blandiana

INTR-UN vacarm infernal — în care se amestecă indemnul „Jos, jos, jos!” rostit de mii de oameni, discursurile emfaticale ale lui Gheorghe Dumitrescu, exploziile tardelor cu gaze lacrimogene, apelurile principalilor reprezentanți ai economiei noastre de piață („Semințe, băieți, avem semințe, băieți!”), biziitul avioanelor trimise de primăria municipiului București să lupte cu țintării, ca și atâtea alte zgomete specifice unei intrări triumfale în Europa — se face auzită, ca prin miracol, vocea sfioasă, tandră a Anei Blandiana. Poeta nu ridică niciodată glasul la concurență cu cel din jur, care strigă din răsunători, cu ochii ieșiți din orbite, și totuși cuvintele ei răzbată până la noi intacte, ca și cum ar dispune de un culoar fonetic propriu. Se confirmă astfel încă o dată forța oricărui mesaj coerent de a străbate un mediu perturbator și de a ajunge nealterat la destinație.

Vremurile s-au schimbat, dar Ana Blandiana a rămas aceeași. Cu o tenacitate delicată (am putea spune „de ghiocel care își face loc prin stratul de zăpadă”, dar comparația este prea romanțioasă), poeta și-a afirmat un mod de a fi adeseori inadecvat la împrejurări. Poezia sa seamănă foarte mult cu o rugăciune spusă în șoaptă, cu modestie și ardore, de cineva care se adresează cu adevărat lui Dumnezeu și face abstracție de eventualii martori. Dar tocmai această autenticitate a credinței impune respect și obligă asistența să asculte cu atenție.

În creația Anei Blandiana pot fi sesizate, bineînțeles, de la un moment la altul, diferite schimbări — etape ale unei evoluții — dar nu și renegări ale identității lirice originare. Desprinsă din volumele în care au apărut și amestecate asemenea unor cărți de joc, poemele sale compun o operă compactă. De la volumul de debut *Persoana întâia plural* apărut în 1964 și până la volumul *Arhitectura valurilor*, tipărit anul trecut, există o continuitate de fond, care face ca orice poem să poată sta lângă orice poem, într-o deplină compatibilitate. Așa se explică, printre altele, și caracterul armonios pe care îl are o antologie recent apărută în colecția „Scriptori români” a Editurii Tinerama cu titlul *100 de poeme*. Poemele sînt chiar o sută la număr (criteriu de selecție voit convențional) și aparțin unor etape de creație diferite și totuși volumul în întregime sună a plin. Îl citim cu încredere, fără acea anxietate pe care ne-o provoacă alți autori prin metamorfozele lor spectaculoase și frivole.

Ana Blandiana nu joacă un rol sau altul atunci cînd își compune poemele, ci este mereu ea însăși. Așa cum mergem la un film cu Simone Signoret pentru a o vedea pe Simone Signoret și nu pen-

tru a face cunoștință cu un nou personaj interpretat de ea, așa trecem de la un text la altul al Anei Blandiana pentru a o redescoperi pe Ana Blandiana, pentru a-i constata încă o dată și încă o dată prezența. O sută de poeme de Ana Blandiana înseamnă — dincolo de semnificația fiecăruia în parte — o sută de prilejuri de a ne simți în apropierea unei personalități care ne incită prin însuși faptul că există.

CE ANUME place la Ana Blandiana? Pentru că, în realitate, nu place totul, poeta avînd și unele trăsături antipatice, care, culmea, îi accentuează farmecul, făcînd-o verosimilă. Cel mai mult place faptul că ea se infatigă de dezarmată în fața publicului, în fața ironiei publice de azi. Această vulnerabilitate dă o sugestie de sfințenie (evocîndu-l, de exemplu, pe sfîntul Francisc d'Assisi, care s-a dus cu miinile goale în căutarea lupului fioros) și paralizăază spiritul critic al cititorilor. Personajul liric din poezia Anei Blandiana este o fată îmbrăcată în alb, fără podoabe, desculță, care vorbește simplu și cu un fel de resemnare tragică. Numai un ins grobian și decăzut (un Corneliu Vadim Tudor) poate fluiera la apariția unui asemenea personaj.

Nu trebuie să se înțeleagă însă că poeta exploatează efectul pe care îl are ingenuitatea feciorelnică asupra unor conștiințe mature, cuprinse de nostalgia inocenței pierdute. Ar fi prea simplu. Ar fi o formă de cochetație ca oricare alta, care ar arunca poezia Anei Blandiana în categoria — privită mai mult cu indulgență decît cu admirație — a „poeziei feminine”. Poeta este, cum spuneam, vulnerabilă, dar nu naivă. Faptul că nu-și ia măsuri de apărare nu înseamnă că nu este conștientă de primejdii existenței — de acele „nesfîrșite primejdii”, cum le numea Mircea Horia Simionescu, care planează mereu asupra fragilei ființe omenești. Luciditatea intensă, arzătoare este, de altfel, o altă însușire care ne place la Ana Blandiana. Ea se definește ca o poetă care știe și care se simte copleșită de ceea ce știe.

Cunoașterea nu-l dă Anei Blandiana cea trufie care ne repugnă la alți autori, ca un semn al parvenitismului în lumea spiritului. Pentru ea, înțelegerea, cu un sentiment tragic, a lumii din jur constituie un mod de a fi. Deși face parte dintr-o generație de poeți care a repudiat raționalitatea discursului liric (și aceasta nu numai pentru a satisface exigențele esteticii moderniste, ci și pentru a da o replică sfidătoare pretențiilor formulate de autoritățile culturale ale epocii), Ana Blandiana a reintrodus în poezie reflecția, adevărata reflecție, aceea pe care mari poeți, ca Mihai Eminescu sau Lucian Blaga, au considerat-o adeseori o diafană materie primă pentru fabricarea lirismului.

Multe poeme ale Anei Blandiana sînt poeme-eseu și ar putea fi traduse într-un limbaj exclusiv eseistic. Iată un exemplu: „Știu, puritatea nu rodește, /

Fecioarele nu nasc copii, / E marea lege-a maculării / Tributul pentru a trăi // Albaștri fluturi cresc omizi, / Cresc fructe florilor în jur, / Zăpada-i albă neatinsă, / Pămîntul cald este impur, // Neprihănit eterul doarme, / Văzduhul viu e de microbi, / Poți dacă vrei să nu te naști, / Dar dacă ești te și îngropi. // E fericit cuvîntu-n gînd, / Rostit, urechea îl defaimă / Spre care o să mă aplec / Din talgere — vis mut sau faimă? // Intre tăcere și păcat / Ce-o să aleg — cirezi sau lotuși? / O dramă de-a muri de alb / Sau moartea de-a învinge totuși...” (Știu puritatea). Dacă însă chiar le-am traduce, am constata, surprinși, că o mare parte din sensul lor se pierde. Și cu cit am dezvoltat mai mult demonstrația, cu cit am aduce mai multe clarificări, cu atît ar apărea mai multe contradicții irezolvabile. Poeta știe să păstreze ideile în acea stare pilpitoare în care nu-și fac încă loc vicisitudinile actului de cunoaștere. Ea uzează de logică, însă numai în treacăt, ca și cum și-ar trece degetele visătoare pe corzile unei harfe. Lirismul Anei Blandiana este, dacă se poate spune astfel, un fel de grație a logicii — performanță rar întâlnită în domeniul creației poetice, despre care se crede că se caracterizează exclusiv prin iraționalitate, revelație, vizionarism.

EXISTĂ, în opera Anei Blandiana, și reprezentări de vis, dar și ele sînt construite cu mijloacele gândirii raționale: „Mi-ar place să mă fac păstor de fulgi, / Să am în grijă turme mari de-omăt / Pe care să le port prin ceruri lungi / Și să le-aduc mai albe îndărăt. // În nopți clinchetitoare să stau și să contempul / Singurătatea lunii și plînsul ei enorm / Reverberat în nouri ca-n murlii unui templu / Pe cînd viața-mi trece și turmele îmi dorm. // Să-ăștept să vină vara să-mi răpună / Mieși sortiți spre setea dulcii hume / Și-n transumanța sfîntă să curgem împreună / Muți, fără de prihană, dar anume.” (Păstor de fulgi). De altfel, tocmai acest deplin control al poetei asupra creației sale constituie uneori, pentru cititori, un motiv de insatisfacție estetică. Totul fiind bine făcut — simplu, trainic, neted — lipsește orice amintire a efortului creator. Poemele par nu scrise, ci caligrafiate. O altă caracteristică pe care, cu ani în urmă, am considerat-o dezagrebabilă este absența din limbajul poetic predilect al Anei Blandiana a unor termeni specifici vremii noastre. Poeta preferă în mod vizibil noțiuni pe care trecerea sutelor de ani le-a rotunjit și purificat — așa cum rotunjește și purifică apa unui riu, în timp, pietrișul și inger, vis, mormint, floare, ploare, soare, eer, tristețe, iubire, frunză ș.a.m.d. Această tendință de a merge la sigur în alegerea limbajului nu poate decît să ne displice. În mod inevitabil privim cu mai multă simpatie curajul acelor poeți care recurg la termeni lipsiți de un trecut poetic prestigios, chiar rebarbativi.

Această apreciere a noastră a devenit însă nefondată în momentul în care Ana Blandiana a scris și a și publicat — profitînd de faptul că cenzura a ațipit pentru o clipă — extraordinarul poem *Totul*, format dintr-o enumerare de elemente componente ale existenței cotidiene în timpul dictaturii comuniste: „Frunze, cuvinte, lacrimi, / cutii de chibrituri, pisici, / tramvaie citeodată, cozi la făină, / gîrgărițe, sticle goale, discursuri, / imagini lungite de televizor, / gîndaci de Colorado, benzina, / stegulețe, portretele cunoscute, / Cupa Campionilor Europeni, / mașini cu butelii, mere refuzate la export, / ziare, franzele, ulei în amestec, garoafe, / întîmpinări la aeroport, cico, batoane, / Salam București, iaurt dietetic, / țigănci cu kenturi, ouă de Crevedia, / zvonuri, serialul de simbătă seara, / cafea cu înlocuitori, / lupta popoarelor pentru pace, coruri, / producția la hectar, Gerovital, aniversări, / compot bulgăresc, adunarea oamenilor muncii, / vin de regiune superior, adidași, / bancuri, băieții de pe Calea Victoriei, / pește oceanic, Cîntarea României, totul!”. Acest poem a circulat transcris de mîl-nile a mii și mii de necunoscuți, dar și mai curios — și înduioșător — este faptul că a fost... completat cu numeroase alte elemente constitutive ale vieții noastre de zi cu zi, propuse de diverși anonimi, astfel încît s-a transformat pînă la urmă într-o imensă jalbă colectivă, într-un inventar al urîșeniilor în care erau obligați să trăiască douăzeci și trei de milioane de oameni.

Poeta a devenit atunci, pe neașteptate, o Jeanne d'Arc a noastră, astfel încît pînă și astăzi mai sînt unii care vor să ardă pe rug.

Alex. Ștefănescu

PREPELEAC

Cu rogojini aprinse în cap

PROSPECTII... „Sîndu-se să nu le fie teamă, oamenii ajung să le inspire celorlalți teamă, iar agresiunea de care se feresc cit pot, ei o exercită asupra semenilor lor, ca și cum, în mod cu totul și cu totul necesar, trebuie ori să ofensezi, ori să fii ofensat” (Machiavelli).

UN important scriitor român, marxist în tinerețe, creștin practicant la bătrînețe. Un leu al literaturii. Un ins care a simțit mereu nevoia unei ideologii, — nu ca sprijin al talentului, cum se întîmplă, — talent avînd berechet și o cultură întinsă. Un personaj impunător, înconjurat de pitici proletcultiști pe care îi suie pe masă ca să îi palmuiească. Nu acceptă să fie condamnat de alții. Stăpînit de ideea că doar el are acest drept. Inventator al atîtor povești și biografii, cu timpul ajunge să se povestească numai pe sine. Din reșuscare. Torturat de o veșnică autoîndurare, ale cărele explicații le refuză altora; le interzice să-l învinuiească, numai el a-vînd dreptul să se autodenunțe.

În ziua fatală, al cărei nume probabil va da și al romanului, cei de față, cititorii, prietenii, rudele, admiratorii așteaptă în holul spațios al locuinței sale sumptuoase în care s-au strîns, curioși, în timp ce un miros fetid se răspîndește în aerul încremenit între draperiile grele, trase pentru eternitate... Incet, incet, toți încep să se apuce de nas, nelăsînd,

din respect, să apară pe figurile lor vreo grimasă de greață... Atunci cineva exclamă, avînd revelația misterului puturos... ABFÜHRTAG!... ABFÜHRTAG!... — marea curățenie, curățire, tradusă în nobila limbă a metafizicii universale. Ziua purificării, ziua ușurării, cînd Infirmerul șef îi scoate din mațe Autorului excrementele acumulate de zeci de ani și pe care el demult nu mai e în stare să le elimine. Răul, otrăvurile îngrămadite în intestinul gros, ca un păcat materializat, căpătînd și el, ca și păcatul originar, un drept, istoric, o neliniște absolută, asupra căreia doar Infirmerul șef mai poate opera prin mesajele sale experte, viguroase, frămîntînd viscerele, încercînd să scoată afară, — din prezentul chinuit — toate tentațiile, tot consumul infect, fizic și moral; iar de nu va reuși să le scoată, măcar să i le împingă Autorului în subconștient, de care nimeni nu mai răspunde.

Impasul personajului e că, tot consumînd răul, cu trufie, nu izbuteste să se elibereze de rău, fiindcă și din eliminarea lui face tot o chestie de orgoliu, publică, de efect... Intrucît există și o trufie a ispășirii. Toți care așteaptă tînuindu-se cu miinile de nas, pe cînd holul monumental se umple de infernal olfactic, au ramele pantofilor minjite de ciment sau var; semn sigur că veneau dintr-un loc în care CEVA se afla în construcție...

ABFÜHRTAG... Abführtag... Ziua ușurării, așadar, conchide criticul a cărui grea semnătură apasă Prepeleacul, — dar de ce nu-i spui Ziua excrementelor? propune cu ușurință, (și asta, asta și e de fapt). Era nevoie aici, într-adevăr, de caustica, de glumeața lui gravitate.

MADAMA octogenară, la postul ei de observație, își ia figaretul de fildeş crăpat pe-o dungă și lipit cu leucoplast, rupe în două o mărăsească, o înfige în țigaret, — cafeaua aburește pe prichiciul ferestrei, — și cînd să soarbă, vede, se-ntoarce și țipă tare, cu veselie, spre interior: Gicule, vină! hai, repede, iar veniți mineri!!!...

HAZARDUL ucide adesea printr-un noroc insuportabil... Dacă ești, slab; și dacă hazardul face această eroare, sau crimă...

Răii au noroc, de regulă. Te întrebi, de ce? Să fie ei mereu mai pe fază?... Am admis totdeauna, fără s-o spun, că un om rău care merge pînă la capătul răului său, e un ins vrednic de remarcă, — nu zic de admirat. Ideea era turbure, pînă cînd am citit această frază a lui Eminescu, unică în istoria tratatelor de etică: „Cel mai mare bine pe care îl poți face cel rău, este de a rămîne rău. Numai persistența lor asigură victoria celor buni. Vai de veacul în care cel rău nu are caracter.”

Așadar, trebuie și aici caracter. Oameni politici, încercați! Avem nevoie — după vorba curentă — de mari canalii, nu de lichele.

„UN POPOR care trăiește din vina lui sau din a vremurilor, poate alege

mai multe căi, dacă nu-l place să zacă în umilință sau sub disprețul altor neamuri cari au știut a trăi, — adică munci, lupta și învinge. Ori îl trage sute de mii de ani o doină de jale. Atunci cit ține cîntecul, sufletul e slobod, dar trupul tot în lanțuri rămîne. Ori își pune rogojină aprinsă în cap și merge să se jeluiească oricui, și atunci puțini îl vor asculta în lumea aceasta, unde toți, oameni și popoare, au așa de mult de lucru cu ei înșiși și cu ale lor. Ori se ține blestemînd după stăpînul cel rău, care din cînd în cînd se întoarce ca să-i mai dea peste gură un pumn de care singeră”. (N. Iorga)

CÎȚI pumni nu s-au primit așa, numai din întoarcere... Și cite rogojini n-au ars, din lipsă de țigar și de hîrtie... Și acest of național că Europa nu ne primește, în lumea ei, unde toți au așa de mult de lucru „cu ei înșiși și cu ale lor” incît nici nu ne bagă în seamă...

În schimb, ne trebuie neapărat un tiran. Un stăpîn rău. Pe care să-l blestemăm. Ne trebuie un exponent în care să fie adunat tot răul nostru, încarnîndu-l cu atîta strănăcie, încît să nu mai vedem că stăpînul cel rău este propria noastră sumă, individ cu individ, pusă în ramă, spre a fi întii adorată și-apoi scuipată.

IDEEA că toți conspiratorii și revoluționarii au pus la cale în Elveția schimbarea lumii, și numai Elveția nu s-a schimbat. (7 oct. 1981)

Constantin Ţoiu

CARTEA DE PROZĂ

Roman după roman

LITERATURA naște literatură. Romanul lui Radu Tculescu *Umbră penei de giscă* izvorăște din fascinația autorului cucerit de *Numele trandafirului* al lui Umberto Eco. Textul prozatorului clujean nu face nici o referire directă sau aluzivă la model, dar exercițiul de admirație pentru romanul italian amintit este vizibil în subiect, teme și reflexe artistice. Cele două romane își construiesc sensurile și semnificațiile pe suprafața ideii de carte. Dacă Umberto Eco se sprijină pe mentalitatea medevală a secolului al XIV-lea, Radu Tculescu își plasează timpul istoric de fundal în intervalul 1770—1830. Dacă, în privința timpului, în *Umbră penei de giscă*, există referințe exacte (la un moment dat se precizează anul 1828, echivalentul probabil al celui 1327 din *Numele trandafirului*), spațiul acțiunii este învăluit de o ambiguitate voită: atât abatia lui Eco, cât și mănăstirea lui Radu Tculescu sunt așezate într-o „zonă imprecisă”. O Transilvanie aproximativă este suficientă pentru desenaarea fondului și a orizontului în cartea prozatorului clujean; în plus, imprecizia spațială conduce mai ușor spre o dezvoltare simbolică a subiectului. De altfel, autorul menționează într-un avers-tismenț că nu a intenționat să scrie un roman istoric, de reconstituire fidelă a unei epoci, și nu știu dacă, prin comparație cu Eco, trebuie să-i reorogăm lui Radu Tculescu faptul că atmosfera istorică nu are contururi precise, deși are suficientă densitate și culoare. Prozatorul clujean nu a năzuit să dea un exercițiu de virtuozitate stilistică (de tipul pastșiei declarate), ci o lectură de adincime a romanului *Numele trandafirului*. De aceea, în datele exterioare ale subiec-

Radu Tculescu, *Umbră penei de giscă*, Editura Dacia, 1991.

tului epic, i-a fost necesar, pentru a fi în ton cu Eco, să facă să apară în relief un ansamblu de cîteva elemente esențiale: o mănăstire misterioasă, o pasiune mistuitoare a călăgărilor copști pentru mesajul secret al cărților, o concurență de proprietate a manuscrisului unicat, o tendință de protecție autoritară a bibliotecii. Pe scurt, subiectul dominant pare să fie aventura cărții și intersecția tragică a destinelor umane cu traiectoriile imprevizibile ale cărților.

În relația sa cu istoria reală, romanul lui Radu Tculescu procedeză la cea mai deplină libertate. El nu transcrie, nu transpune, nici nu reflectă simplist episoade, întâmplări sau secvențe istorice bine determinate. Textul absoarbe, degajat de orice încorsetări și obligații de fidelitate, acele elemente care îi servesc scopul. Descoperim aici un reflex artistic prezent în romanul lui Umberto Eco: există — afirmă scriitorul italian în prefață — „momente magice” care „apar viziuni cu imaginile unor personaje cunoscute în trecut”, astfel încît anumite detalii sînt plasate la granița dintre realitate și vis. În personajul Pătru Pătru, Radu Tculescu preia date din biografia pictorului și poetului Pătru Pătru, trăitor cu mult mai tîrziu decît perioada descrisă în roman. În jurul acestei personalități misterioase, luînd dramatic cu ignoranța întinecată specifică epocii, se țes intrigi și se construiesc semnificații majore. Numele lui Malaspina (devenit în roman, printr-o ușoară modificare, Malaspina) s-a impus în literatura română înfița dată ca personaj memorabil în cartea lui Nicolae Bălăescu despre Mihail Viteazul. Intrigantul italian de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, care în cartea lui Bălăescu „umbla să înșale pe toată lumea”, se mută cu toate obiectele lui în alt secol, la curtea Prințului, simbol al puterii d'scretionare, din romanul lui Radu Tculescu. Rolul lui malefic se păstrează: el nu face decît să potențeze și să precipite răul pe care puterea îl proiectează asupra inteligențelor independente. În sfîrșit, mai sesizăm, în aceeași categorie a licențelor istorice, reînvierea în roman, într-o prezentă fulgurantă de cosmar, a generalului austriac Bucow (devenit aici Wucow), cel cărui i-a mers vestea ca dărîmător de biserici. El este acela care, în roman, îndreaptă tirul tunurilor asupra mănăstirii, distrugînd-o. Ceva mai încoace, în timp, altceva dărîmă biserici tot dintr-un foc, dar fără tunuri. Aluzia prozatorului este clară. De altfel, întreg romanul vizează sensuri de actualitate, așa cum e și firesc, dar, pentru că e scris pe vremea cenzurii, se remarcă buna regie în tehnica insinuării.

Organizarea epicului se realizează în jurul a trei personaje cu preocupări comune — scrisul. În mănăstirea fără nume își face ucenicia, la vîrsta adolescenței, Iță Barabă, unde învață arta culinară și deprinde, fără prea multă tragere de inimă, scrisul și cititul. Soarta îi va fi însă potrivnică pentru a putea continua pe o linie intelectuală și el nu va deveni decît un hîngiu la răsucire de drumuri, mai deștept decît alții, dar, în fond, nefericit pentru că rămîne în afara teritoriului promis al cărții. În mănăstire îl cunoaște pe pictorul și poetul Pătru Pătru, un veritabil artist, pe soarta cărui și-a pus amprenta chinul nefast (boala, eșecul, adversitățile, nenorocul, singurătatea). Manuscrisele lui, favorite din preocupări de copist devenit un creator pe cont propriu, vor dispărea fără urmă. Un intelectual incomod este scriitorul și ziaristul Petre Cubar, care se declară în mod programatic un om al prezentului. Libertatea și adevărul pentru care luptă sînt însă ținte imaginare, vise irealizabile, căci va sfîși ca victimă a autorității represive reprezentate de Prinț. Acesta îl închide într-un beci, unde îl uită mai mulți ani, pentru defecul de a gîndi ofensiv. Întimplarea face ca în pivnița Castelului să se învecineze pentru o săptămînă cu Iță Barabă, pedepsit și el de Prinț, dar pentru o greșală de bucătar, căruia îi va dieta prin peretele despărțitor o carte de filosofie. Iță Barabă va păstra manuscrisul, care nu avea nimic subversiv, dar, din fidelitatea lui pentru un îndezirabil, i se va trage tot răul. Romanul se închide cu o mărturisire a hîngiului despre persecuțiile la care e supus, despre nenorocirea cumei care se abate asupra lui și despre neliniștea pe care i-au adus-o cărțile. Cartea ca „ființă vie” se conturează ca un subiect major al romanului. A doua teză vizează conflictul care se naște întotdeauna între puterea politică și puterea cărții.

Interpretarea romanului *Umbră penei de giscă* în strictă dependență de *Numele trandafirului* este puțin cam abuzivă și, pentru cine n-a citit romanul recent apărut, pot exista circumstanțele favorabile (create de această recenzie) de a-și forma o părere greșită. Mai întii trebuie să spunem că *Numele trandafirului* cuprinde o serie de teme care nu interesează aici: labirintul, erezia, sfințenia, înștiințarea infernului. Pe fapt, numai prima treime a cărții lui Radu Tculescu (cea care prezintă viața unei mănăstiri) stă limpede sub semnul prozatorului italian. Mai departe însă Radu Tculescu încearcă să iasă de sub dominantele tematiche ale romanului lui Umberto Eco.

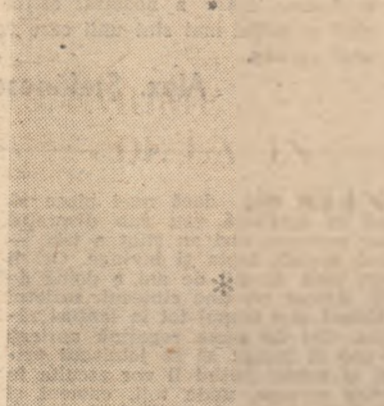
Rolul abatelui autoritar pînă la tiranie este distribuit aici unui Prinț generic, neumit, astfel încît se potrece un transfer de sens de la puterea sacră la puterea profană. Dar rostul atît al uneia cit și al celeilalte este același: oprinirea spiritului creator, marginalizarea individualității inconformiste. Pentru a-și particulariza atmosfera, Radu Tculescu evadează în zone contrastante, cum e, de pildă, viața unei cete de hoști și contra-bandisti. Pitorescul specific se îmbogățește și prin relatare despre o truă ambulată de teatru. Talentul de plasticizare al prozatorului se concretizează în referințe bogate, savuroase, despre arta culinară, mobilier de epocă, expediții de vînatore, rase de ciini și de cai, ansambluri arhitecturale, castele. Dacă Umberto Eco a materializat în romanul său tema cărții interzise și a efectului uergător pe care îl are tentativa de aflare a secretului refuzat, pe fondul unei mentalități impregnate de credința în supremația bibliotecii, romanul lui Radu Tculescu accentuează asupra ideii destinelor nefericite al celor care își investesc speranța în dănuirea prin carte. Este o modificare considerabilă a temei, de la un roman la altul, dar ea este perceptibilă ca o deplasare studiată de sens, ca o glisare insinuantă; primul reper, în funcție de care se potrece devierca, are valoare decisivă.

Schimbînd ceea ce este de schimbat (autorul, mediul, stilul), putem considera *Umbră penei de giscă* o variantă personală la *Numele trandafirului* sau, dacă vrem, o variație pe aceeași temă sau o transpunere, în altă tonalitate; poate că ar fi mai potrivit să spunem că o vîlba de un pariu al prozatorului cu sine însuși, de o răfuială respectuoasă cu modelul pentru a se elibera de el, de o luptă cinstită de a ieși de sub tutela lui acaparatoare. Rămînd la o interpretare așor excesivă (asupra căreia am avertizat mai sus), continui să consider *Umbră penei de giscă*, fără nici un fel de subestimare, un exercițiu de lectură a romanului *Numele trandafirului* și văd meritul lui în primul rînd în acest fapt artistic de ordin literesc. Textul este o mărturie convingătoare a felului în care un prozator îl citește pe alt prozator, este un exemplu posibil de interpretare pe o temă dată. Dar în același timp mi se pare că *Umbră penei de giscă* atrage atenția asupra unui adevăr de adincime al oricărui lecturii critice veritabile: orice lectură critică a unui roman devine în mod inevitabil o lectură critică a realității, a prezentului.

Ion Simuț

CARTEA DE MEMORII

I. IGROȘIANU

IN PREFATA pe care Ancre Maurois o așea în deschiderea *Memoriilor* sale, sugera cititorului să le considere „ca fiind istoria vieții unui om și nicidecum aceea a unei epoci”, mărturisind apoi că „evenimentele acelor vremuri” sînt menționate „așa cum le-am văzut și simțit atunci, și nu cum îmi apar azi, în lumina unor revelații ulterioare”. În comparație cu acestea, *Fărime de la un festin* (vol. I), noua carte a lui I. Igiroșianu, ar putea fi o replică indirectă. Diplomatul român de acum o jumătate de secol de la Paris și Geneva, intelectualul rafinat, de formație francofilă, cel care traduce în franceză romanul Yvonnei Stahl, *Vocea* (și îi înlesnește publicarea în trei numere consecutive ale revistei *La Courtepaille*), cel care este căutat de Ionel Perlea pentru scrierea unui libret (în vederea unui posibil al treilea volet al lui Figaro) va evita să istoria personală și „istoria unei epoci”, căutînd, cam pe la

I. Igiroșianu, *Fărime de la un festin*, Editura Eminescu, București, 1991.

Biomemorii

mijlocul drumului, ceva ce seamănă destul de bine cu portretul literar, istoria punctată a citorva personalități care au pătruns depotrivă în viața sa personală și în lucrarea vremurilor, ca marea anume, distanța. Nemaifiind vorba de momente, ci de oameni al momentului, posibilele „revelații ulterioare” nu mai au de ce să le nege pe cele anterioare, fidele clipei, ei se pot așea aături, într-o completare sau ca semne ale unei evoluții. Astfel, cele șase secvențe ale cărții își merită din plin calificarea ca „evocări” și, mărturisind anumite tangențe cu cele din volumul precedent (*Clepsidra amurgului*, 1976), par să îl instaeze definitiv pe autor în zona unei nostalgii obiective. În gestul memorialistului, tenta nostalgică ține de privirea admirativă care se întoarce către oamenii anilor '30—'40, iar obiectivitatea unei asemenea atitudini va avea o motivație întreită: mai întii pentru că, în general, „în ciuda inegurărilor și incrințenărilor ei, prea grăbit descumpănitoare — viața este și trebuie să rămînă un fabulos festin...” (Jean Giono), apoi, în particular, pentru că orice revenire la spațiul cultural interbelic se încarcă de o savoare apriorică și, în sfîrșit, restringînd și mai mult, pentru că o personalitate sortită peremității trebuie nu numai reținută ca dată a memoriei, ci neincetat reincărcată cu viață.

Aici se află, de fapt, argumentul cel mai interesant. I. Igiroșianu observă cum „nemurirea este foarte ades, mai ales după o oarecare trecere de timp, dacă nu chiar total nefigurativă, excesiv esențialistă”, și, de aceea, va încerca să o „vitalizeze”, restituind „obiectelor” evocării complexitatea și întimitatea fierbînte a spiritului viu. Așa se va întimpla cu Joseph Beck, ministrul polonez al afacerilor străine (care, cu mai puțin orgoliu romantic, ar fi putut chiar stopa al dollea război mondial), și, mai de-

paste, cu Elena Văcărescu, Ncoae Titulescu (amîndoi surprinși în perioada încordată a luptei diplomatice de dinaintea războiului) sau, în continuare, cu un „roman ic clasicizant” precum Guy de Pourtales, biograf, romancier, dramaturg, eseist — nepomenit încă de nici un dicționar enciclopedic, deși este autorul cunoscutei *Nietzsche în Italia* și al altor lucrări, unele ajungînd pînă la mai mult de o sută de reeditări.

E drept că ustensiile auctoriale sînt cele clasice pentru un memorialist: „jurnalul întîlnirilor personale, material documentar inedit, o bogată lectură a biografiei mai mult sau mai puțin romanțate, a altor memorii, jurnale și corespondențe, plus o cultură adusă pînă în actualitate și, pe cit posibil, egal aprofundată. E drept că ele înseamnă pînă la urmă o experiență de viață norocoasă (bogată) și o temeinică a însușirii culturii, prima asigurînd nouțea și prospețimea informațiilor legate de acești oameni, a doua — fermitatea raționamentelor asupra acestor destine. Dincolo de ele, însă, există și o originalitate a lui I. Igiroșianu și ea se află în gîndirea proporțiilor în care aceste două mărini se îmbină și nace volumul *Fărime de la un festin*. Se vede în acest moment cum memorialistul nu se mulțumește cu statutul simplului cronicar și nici cu cel al confesorului. El nu vrea să rememoreze, ci să reinvie, să dea adică negurilor amintirii acea luminozitate caldă a nopților de Iuviere.

Temîndu-se de tendința generală a memoriei de a mumifica, autorul ține să recreeze farmecul spontaneității, al imprevizibilului, prin autenticismul reportericesc al propriilor însemnări de jurnal și, în paralel, să puncteze elegant sensul unor deveniri, printr-o corelare a datelor (aici, multe culese prin intermediar literesc) care să trimită discret către acea demonstrativitate a eseului. Și așa, pen-

dulînd între farmecul persoanei și intelusul personalității, I. Igiroșianu ajunge adeseori pe punctul de a crea personaje, lucru cu atît mai neaștopat cu cit el este pe cale de a se produce în afara spațiului literaturii.

Dacă într-adevăr, cum sunea Tudor Vianu, credem în don Quijote așa cum credem în existența lui Caesar, memorialistul încearcă să parcurgă în sens invers termenii acestei comparații, întuind că personajele au în plus veșnicia dinamicii vii. Poarta către „personagizare” va fi subtil întredeschisă apoi de preferința autorului pentru „autenticitate” în proza literară, de credința lui în legătura dintre artă și „arta de a trăi” (în special a „trăirii elevate”), urmînd ca aogeeul acestui mecanic să fie găsit în capitolul *Niculina* (locul unde însoțitorul de odinioară a vagonului regal este, în același timp, personă reală, personaj al romanelor Elisabetei Bibescu și, într-o condensare fermecătoare, pseudo-personaj al memorialistului I. Igiroșianu).

Desigur că, pentru o asemenea carte, ceea ce contează în primul rînd este valoarea ei documentară. Numai că există și acest plan secund care transpore chiar cînd alii de mormîntul obscur al lui Joseph Beck de la cimitiful Bellu, de prițesa românească ce a servit ca model pentru unul din grupurile statuare (alegoria „Dansului”) ce împodobesc Opera din Paris, de îndreptățirea cu care un dicton titulescian; precum „Niciodată pe deplin mulțumit, nu sîntem niciodată descurajați”, ar merita săpăt pe frontispiciul Națiunilor Unite etc. Este un efect de fond dorit și de autor, și care, alături de tonalitatea „diplomatică”, de acru elegantă clasice, impresionează, lucrînd asupra memoriei afective a cititorului.

Altfel spus, așteptăm cu nerăbdare volumul al doilea.

Claudiu Constantinescu

Istoria unei disidențe secrete

DYNAMIQUE
DES FORMES
THEATRALES
DANS L'OEUVRE
DE MOLIERE

NUMELE Mihaelei Mirtu este mai puțin cunoscut în lumea criticii și istoriei literare. Ea face parte dintr-o generație mai discretă de universitari — absentă de la „festinul” presei din ultimele două decenii, dacă festin se poate numi agonia pe care-am trăit-o ca toții. Cit de mult sau cit de puțin a contat prezența unor intelectuali de prim ordin în salvarea organismului cultural de la moarte, rămâne de văzut. Numele Mihaelei Mirtu a putut fi întilnit sporadic în Analele Universității din Iași, unde se achita, mai mult decât onorabil, de îndatoririle profesionale, calculate, birocratic, în număr de pagini și în quadrați și, în special, în paginile revistei de cultură teatrală *Arlechin*, apărută între 1978—1983 pe lângă Teatrul Național din Iași. Revista a circulat mai mult în lumea teatrului, unde a intrat în bibliografia obligatorie a studenților de la Academie, dar a cunoscut o circulație restrinsă, de tipul *Samizdat*-ului și în rindul oamenilor de litere. Cine parcurge, astăzi, studiile publicate de Mihaela Mirtu în *Arlechin* își poate face o imagine despre resursele de intelectua-

Mihaela Mirtu: „Dynamique des formes théatrales dans l'oeuvre de Molière — histoire d'une dissidence secrète”. Presses Universitaires — Université „Al. I. Cuza” Iași, 1990

litate marginalizate într-o perioadă care a dat beneficiari, opozanți, disidenți, opere majore, dar și o cantitate imensă de maculatură, din care unii și-au făcut o glorie trecătoare, dar aducătoare de mari avantaje. Nu colaborarea de la *Arlechin* mă face să iau acum în discuție teza de doctorat a Mihaelei Mirtu — *Dynamique des formes théatrales dans l'oeuvre de Molière — histoire d'une dissidence secrète* (Dinamica formelor teatrale în opera lui Molière — istoria unei disidențe secrete) —, apărută la editura Universității din Iași, cu marea seriozitate a tuturor întreprinderilor sale, deschidere absolut remarcabilă nu numai spre semiotica literară, dar și spre istoria religiilor, psi-analiză, antropologie, sociologie, filosofie. Nu este vorba, la mijloc, de apetitul diletant, de parada de cunoștințe, de nesățul eseistic, în galop spre nesfârșirea cunoașterii, ci de un demers încâpăținat de așchiere a operei cu toate mijloacele, pe toate căile, în raporturile ei intime, dar și în contextul istoric, social și politic în care-a fost produsă. Intelectual reclus, devorator bulimic de cărți, cercetător în adevăratul înțeles al cuvintului, Mihaela Mirtu prinde opera într-un păienjenis de referințe, dar nu îi sugerează, cum arănașele tind să facă, și nici nu o dislocă anatomic. Operația mi se pare a ține, mai degrabă, de metoda lui Cuvier, dacă nu s-ar presupune pe tematismul practicat de un J.-P. Richard sau, și mai degrabă, de G. Genette.

Încercăm să disting, cu o vreme în urmă, între două promoții remarcabile de critici și teoreticieni, încercând să-i apropie pe cei din promoția lui E. Negrici, Al. Călinescu și alții, tot atât de reprezentativi, de Noua Critică franceză, pe cei din urmă, cum ar fi Dan C. Mihăilescu, Ioan Buduca formați la aceeași școală a „opzeciștilor” (ca și poezii și prozatori) cărora le găsisem, nu numai prin anii de ucenicie, dar și prin afinitate spirituală, un model în grupul de la *Criterion*. Mihaela Mirtu face parte din prima promoție, chiar dacă la ea jocul ideilor este subordonat disciplinei, chiar dacă demersul ei, cumva procustian, supune opera unor grile deja constituite. Aici stă și dezavantajul metodei aplicate: expertiza critică, la care este supus totul, e ca și medicală. Spre deosebire

de un Genette, să zicem, păstrând proporțiile de rigoare, unde imaginația construiește, în marginea metodei, nu numai un limbaj, dar practic și o operă la concurență cu originalul, dincoace, atât textul, cit și grilele prin care este parcurs nu dezvoltă un nou limbaj și nu produc o lectură creatoare a operei, în ansamblul ei. Tematismul practicat de Mihaela Mirtu e unul de cunoaștere și de recunoaștere, iar modul de a „pune în relație universul imaginar sugerat de text...” acuzând trăsăturile convergente și neglijând trăsăturile divergente” nu duce, după opinia mea, la degajarea „desenului din covor”, ca să folosesc și eu expresia lui H. James, pe care o preia, după Todorov, dacă nu mă înșel, Mihaela Mirtu.

DAR să rezumăm, în câteva cuvinte, demersul critic. După autoarea studiului, Molière face joc dublu, de unde și ideea „disidenței secrete”: acceptă spectacolul de curte, în forma și în substanța lui, încercând să-l facă teatral prin apel la elemente proprii spectacolului popular: „În această societate în plină transformare, în care cultura elită se îndepărtează din ce în ce mai mult de cultura populară, Molière își propune să regăsească comunicarea dintre conștiințe, forind în fondul tradițional, fără să neglijeze formele noi de spectacol (...) Molière se lansase în dialogul posibil dintre cultura populară și cultura elită, ale căror teme, tehnici și personaje îndrăzneau să se amestece, în ciuda frontierelor ridicare, în epoca lui, între cele două”. Teza e urmărită strâns, argumentată solid și în detaliu, plecând de la datele operei, dar și de la studiul comparat al formelor teatrale de curte din vremea lui Ludovic al XIV-lea, în raport cu tradiția populară, cu spectacolul de carnaval și *Commedia dell'arte*, urmărindu-se, în paralel, clivajul de la valorile comunitare la valorile individuale, instituționalizate (sau pe cale să fie) pe vremea lui Molière și înghețate într-o ideologie. Momentul e, hotărât, unul de ruptură culturală, iar transformările pe care le produce nu se rezumă la istoria formelor, ci antrenează, înăuntrul catolicismului, o schimbare profundă de raporturi între om și transcendență: „Opoziția sus-jos organizase

multă vreme spațiul scenei în Evul Mediu. Astăzi încă expresia «manteau d'Arlequin» amintește gura enormă, diabolică și care, în primul plan al scenei, reprezenta ușa Infernului (*Lumea de Jos*) și se opunea, în planul din spate supraînălțat, Paradisului, Cerului (*Înaltul*). Dacă ideologia oficială face să triumfe această verticală anistorică, cultura populară atribuie Infernului carnavalizat virtuțile regeneratoare ale pântecului și reușește să învingă Infernul mistic grație risului”.

În altă ordine, demersul critic ia în discuție piesă cu piesă, dar nu prin analiză structurală, ci prin abordare tematică. Așa cum spuneam, decupajul tematic impune, de la caz la caz, o altă grilă de lectură: nu prin reducere textului la dominantă decupată din întreg, ci prin corelarea acestor dominante într-un discurs coerent, în măsură să articuleze vizibilul și lizibilul și să compună, din fragmente, un Molière al profunzimilor. Spațiul discuției fiind ca și epuizat, nu mă voi referi la piese și personaje celebre (fiecare caz ar necesita o discuție aparte, provocările fiind numeroase), ci la segmente mai obscure din opera lui Molière, pe care autoarea studiului însăși le-a putut rezuma în numai câteva fraze: „Tema psihanalitică (în *Școala femeilor*) a decăderii sexualului în digestiv, în raport direct cu «gulliverizarea» și cu declinul claustrului al lui Arnolphe, se opune constant valorizării feminității de către Horace”; „*Doctor fără voie* debutează cu o dispută în jurul problemei puterii care se manifestă constant în opoziția care structurează toată piesa: «a face să tacă» — «a face să vorbească»”.

Apărută către sfârșitul anului 1990, teza de doctorat a Mihaelei Mirtu s-a mai putut bucura de înlesnirile tipografice de altădată. *Dinamica formelor teatrale în opera lui Molière* este o carte remarcabilă. Teza pune în drepturi un teoretician de anvergură și ne atrage atenția, în același timp, asupra condiției precare a cărții în anul 1991. Nu e posibil să existe și alti autori, de același calibru, cu studii de aceeași seriozitate în Iași sau aiurea? Cine le va publica, de aici înainte, cărțile?

Val! Condurache

Autor și editor

LA CINCIZECI de ani după apariția volumului *Pictura românească în secolul al XIX-lea* de George Oprescu, reeditat recent, ale cărui puncte de vedere rămân în ansamblu valabile, chiar dacă numeroase rezultate ale cercetărilor din Institutul de Istoria artei în principal, dar și din muzee au adăugat substanțiale fapte noi cunoștințelor despre arta secolului XIX; la peste treizeci de ani de la apariția *Scurte istorii a artelor plastice. Sec. XIX*, redactată de Ion Frunzetti și Mircea Popescu în cadrul Institutului, unde în primul deceniu și jumătate de activitate a secției de artă modernă și contemporană arta secolului al XIX-lea a constituit principalul obiect de cercetare, editura Meridiane publică o culegere de studii ale lui Ion Frunzetti, pe aceeași temă, unele deja publicate, altele inedite. Acestea din urmă sînt capitole sau fragmente destinate planurilor tratate de istoria artei românești în secolele XIX și XX, până azi nefinalizate din diverse motive, deși în principiu încheiate. Lui Ion Frunzetti îi reveneau capitolele privind perioada „1848” și a Unirii, precum și capitolul despre „micii transmitători”, cum îl numea autorul, elevii ai Școlilor de Belle Arte și alte figuri mai puțin cunoscute de publicul larg, dar deloc lipsite de interes cultural. Toate aceste precizări sînt necesare, pentru a lămurii unele aspecte ale acestei culegeri. Opțiunea lui Frunzetti pentru aceste etape agitate și artistice cu destine dificile, cu aventuri și eșecuri adesea nemeritate, cu succese trecătoare, cu devotamente exemplare, a fost o opțiune care i se potrivea personal foarte bine. Subiectele alese i-au oferit varietatea necesară neastîmpărului său interior, curiozității pentru detaliile biografice ale unora și altora, plăcerea de a le descoperi și comenta cu strălucirea obișnuită lui în conversațiile amicale. Așa și arată aceste evocări de artiști, scrise cu o cuceritoare vervă și o vădită plăcere în prezentarea detaliilor, punctată de cite o săgeată de ironie de cite un „bon mot”, din acelea de dragul cărora Frunzetti risca o priclenie sau un privilegiu.

În aceste pagini animate și limpezi, redactate într-un limbaj pe cit de nuanțat și lexical vorbind de bogat pe atât de clar și de direct îi reîntilnim descriși cu entuziasm participativ pe bine-cunoscuții Negulici, Iscovescu și C.D. Rosenthal, eroii de la 1848, cu peregrinările și dramaticul lor sfârșit; pe harnicul Lecca și naivită-

Ion Frunzetti, *Arta românească în sec. XIX*, București, Editura Meridiane, 1991.

țile lui artistice, îngăduitor explicate; pornim cu Mișu Popp la Brașov, pe urmele modelelor lui — adevărați procesiuni de „figuri din societatea ardeleană a epocii”. Sîntem tentați să căutăm în muzeul brașovean pe „frunțașii săceleni”, dintre acele tipuri curioase de fărâni cultivați din Ardeal care citesc romanele lui Alex. Dumas și alte opere ale literaturii universale, sau portrete de luptători și tribuni ai revoluției de la 1848 în „laibărașele lor albe cu găitane și nasturi de metal, cu căciulițele pe fruntea încrețită de vîrstă și grijii”. Evocări asemănătoare găsim în importante fragmente consacrate pictorilor bănățeni, de la Constantin Daniel, reprezentant de frunte al artei sîrbești, totuși cu aderențe și la istoria artei românești din epocă, după cum o dovedește prezența operelor lui la Timișoara și Lugoj unde artistul s-a născut, a avut familie și a lăsat documente în limba română — pină la Nicolae Popescu, artist remarcabil și cultivat cu temeinice studii și activitate bogată în Italia. Unele comentarii ale lui Frunzetti pe marginea creației lor ca și a altor bănățeni — Mihail Velceleanu, Ioan Zaicu — pornesc de la ideea discutabilă a progresului artistic pe care l-ar reprezenta trecerea, în pictura bisericească, de la canoanele picturii bizantine, la formele clasicității renașteriste, precum și de la ideea, devenită între timp pe baza unor studii și expoziții recente, la fel de discutabilă, că romantismul și Biedermeier-ul din Austria ar fi în întregime vizuini marcate de „academism”, „banalitate” și „dulcegărie”. În fapt în arta acestor zone se înregistrează satornic un cumul de interfezențe și alternanțe care variază pe trepte calitative. Este riscant să se afirme că preferințele „micilor transmitători” din arta românească în secolul al XIX-lea s-au îndreptat spre „academism”, uneori din cauza „exagerărilor romantice”. De ațfel, însuși autorul, în capitolul consacrat pictorului bucovinean Epaminonda Bucevchi — ale cărui opere ar merita cu prisosință organizarea unei expoziții retrospective — apreciază neoclasicismul (denumit acum astfel și nu academism) al acestui remarcabil elev al lui Arselm von Feuerbach, cunoscutul și astăzi din nou admiratul romantic-academist. Despre Bucevchi, rezident cînd la Viena, cînd la Cernăuți, prieten cu E. Mănescu și cu Ciprian Porumbescu, Ion Frunzetti ne furnizează prețioase informații biografice care dau caracter unei atmosfere culturale mobile, încărcată de aspirații, propriei ambiției de lucru a acestui „artist călător”. Este o categorie căreia autorul îi subsumează mai multe nume — cei mai de seamă fiind al tran-

silvăneanului Carol Popp de Szathmari, pictor, desenator și fotograf. Acuarilelor lui, peisaje românești, orientale ori din alte țări străbătute, schițe de personaje, poetic prinse pe viu sau studiate cu minuțioasă documentară, Frunzetti îi dedică rînduri, pe bună dreptate, entuziaste, identificînd în acest artist un precursor al modernității în concepția imaginii vizuale. „Călători” sînt și elvețianul Henric Trenk, stabilit mai întîi la Sibiu, apoi la București, pictor de portrete și peisaje, apoi germanul Emil Volkers, iubitor de pitorescul tirgurilor românești.

UN capitol consacrat *Pictorilor academiciști* (Momentul 1864—1873) în care cel mai important loc îi revine lui Gheorghe Tattarascu readuce în atenție personalitatea acestui artist cultivat, cu certe rafinamente de gust, neobosit în curiozitate și dorință de înnoire. Tattarascu exprimă însă mai curînd o etapă în evoluția mentalităților culturale românești decît forțele unui talent de excepție. „Tattarascu are zvicorji de realism, scrie Frunzetti; ele rămîn la stadiul intențiilor, nerealizate. Educația academică este mult prea puternică pentru a-i permite aceste apropieri directe de natură”. Post-modernist vorbind, n-am mai da azi vina pentru limitele unui pictor pe „academism”. Are chiar un nume haz istoric paradoxal că marii huliitori ai academismului au fost pe deoparte tocmii dadaști, iar pe de alta realismul socialist.

Plin de nouași pentru publicul larg este capitolul intitulat *Electicii. Contemporanii și succesorii lui Aman*. L-am putea subintitula „pictorii eșecurilor și neorocului”. Ei reprezintă, scrie Frunzetti, „rămășița sortită să moară în istoria picturii românești”. Unii din cauza unei vieți curmate de timpuriu — Mihail Ștefănescu —, alții din cauza sărăciei și a greutăților — Mihail Dan și Sava Henția (dîși acesta s-a bucurat și de notorietate) nu au reușit să se realizeze la adevăratul nivel al talentului lor. Totuși există în lucrările fiecăruia dintre ei opere remarcabile, originale, uneori simptomatice, sortite cu siguranță, să dureze. Iată *Natura moartă cu un craniu* a lui Ștefănescu, pictată aproximativ la vremea cînd apăreau motive asemănătoare în pictura lui Böcklin și apoi a lui Lovis Corinth, sau *Turnul în pădure* elogiat de Frunzetti. Printre picturile și desenele numeroase ale lui Sava Henția se află de asemenea opere de mare finețe (*Femeia cu scrisoarea*, *Portretul Anei Davila* s.a.). Volumul se încheie cu o comunicare despre *Subiectul plastic al operei lui Andreescu*,

publicată în 1978 în *Analele Academiei R.S. România*. Ceea ce apare mai greu de înțeles în această carte de mare valoare și utilitate este faptul că cei ce și-au asumat sarcina publicării postume a textelor au inclus materiale cu publicarea cărora autorul însuși — așa cum și eu și alții l-am cunoscut — nu putea în nici un caz să fie de acord. Este vorba de primul capitol, intitulat *Premisele înnoirii artistice în cultura românească din pragul secolului XIX*, text scris în anul 50, dintr-un unghi de vedere de mult depășit de autor și care „datează” atât prin terminologie cit și prin concepția ce-i stă la bază. Incluziunea este cu atât mai regretabilă cu cit nici nu era necesară, dar fiind că oricum volumul nu și-a propus să fie o istorie completă a artei românești în sec. XIX: sculptura, arhitectura, grafica în ansamblu și marii maeștri au constituit în tratat capitole ale altor cercetători. În acest sens trebuia desigur nuanțat și titlul cărții. Un alt semn de întrebare se referă la trimiterile bibliografice. Cu minime excepții, trimiterile bibliografice se opresc la autori din perioada interbelică sau, uneori, se dau titluri de lucrări fără numele autorilor. După cite știu, la sfîrșitul textelor de manuscris ale tratatului destinat tipăririi, există o bibliografie pe toate domeniile artei din secolul XIX, folosită de autorii capitolului respective. Nu cred că Ion Frunzetti ar fi fost de acord cu omiterea trimiterilor necesare, așa cum se obișnuiește. De asemenea ar fi fost bine să se renunțe la unele pasaje care se repetă — involuntar — de la cite un studiu la altul. Amănunte tehnice desigur, dar calitățile de excepție ale cărții meritau și o minuțiozitate de acest fel.

Amelia Pavel

Numai după ce am ieșit din în

Puteam să scriu multe cărți, că prostii pot spune multe

— Domnule Țuțea, cum vedeți dumneavoastră relația maestru-discipol, mentor-învățăcel?

— Ca pe ceva firesc, nu? Unul e stăpîn spiritual și altul învață să ajungă stăpîn. Dacă are vocație, bineînțeles.

— Unul numai dă și altul numai primește?

— Dar ce să primească un maestru de la ucenic, decît prezența fizică și... sufletească?

— Să primească bucuria vieții.

— Aia este o abstracție, bucuria vieții.

— Chefel de a trăi.

— Ala îl are, de pildă, trăind în vecinătatea femeilor, chefel de a trăi.

— Atunci, oricum, dă un sens mai profund existenței maestrului — prezența învățăcelului.

— Da, asta-i adevărat. Toți marii inteligenți au avut învățăceli și toate marile personalități au avut ucenici.

— Deci dumneavoastră, din punctul ăsta de vedere, ar trebui să vă considerați un om realizat.

— Păi, din punctul ăsta de vedere, eu nu prea am.

— Nu prea aveți?

— Da, ucenicul, nu prea am.

— Păi, cum nu aveți ucenici? Mulți se revendică de la Petre Țuțea.

— N-am auzit de tuțism pînă acum sau de tuțianism.

— V-ar face plăcere să auziți?

— Mi-ar face plăcere, dar nu aud. Eu am o popularitate restrînsă.

— Mulți nu știu nici cum să ajungă la dumneavoastră.

— La mine se ajunge foarte ușor... de la cafenea...

— Sint sigur că ar fi mult mai mulți cei care ar dori să vă cunoască.

— Acum să vă spun un lucru: mă deranjează — obosesc foarte repede, că sint bătrîn. Nu știu, bătrînețea e o boală, la mine, o suport ca pe o boală și sint obosit și trist.

— Dar sufletește cum vă simțiți?

— Trist.

— Tot din cauza bătrîneții?

— Și din cauza asta, și din cauze sociale și din cauze naționale, și din cauza neîmplinirii mele. Că eu sint un om neîmplinit.

— Dar cum vă vedeți împlinit?

— Eu am studiat Dreptul, am luat doctoratul în Drept și am avut intenția să fac parte dintre stăpînii acestei țări, cu forțe de legiuitor. Și n-am realizat acest lucru.

— Deci, dacă realizați asta, v-ați fi considerat un om împlinit?

— Dacă asta am năzuit?! Un om este realizat dacă își atinge finalitatea, pe care și-o clădește el în legătură cu destinul lui. Eu nu m-am realizat.

— Deci, nu v-ați propus să scrieți cărți.

— Asta-i ultima mea preocupare. Păi, n-am scris nici una. Puteam să scriu multe cărți, că prostii pot spune multe, dar am o economie a spiritului care mă împiedică să mă revărs. E foarte greu, cînd ai responsabilitatea a ceea ce faci, să te pui pe scris, fiindcă scrisul te definitivează. Scrisul te definitivează, în sensul că te arată fără posibilitate de ieșire.

— Te și blochează în niște tipare, nu? Te-ai livrat, prin carte, și nu te mai poți retrage.

— Păi n-ai cum. Ești captivul manifestărilor tale. Anton Holban spunea că oamenii foarte inteligenți nu scapă de a se pune, prin scris, la dispoziția oricărui timpit și la judecata oricărui timpit. Așa am fost și eu. Eu n-am făcut selecție socială, cînd am scris. Eu mi-am

închipuit, cînd am scris, fie la „Cuvîntul”, fie la „Pasărea”, la Cluj, că scriu pentru tot omul. N-am făcut selecțiune între cititori. Eu credeam că mă citește toată lumea.

— După modelul lui Nae Ionescu. Nae Ionescu avea ambiția să fie simplu.

— Și eu scriam simplu și m-am convins de utilitatea socială a manifestărilor, indiferent cit e de înalt nivelul și dacă ai clienți. Că mi-a spus cineva la Alud. — (Eu am stat în închisoare la Alud, vreo opt ani, nu știu cit am stat: am stat mai mult c-am făcut vreo treisprezece, paisprezece ani de temniță) — și mi-aduc aminte că unul, am uitat cum îl cheamă, un muncitor a amenințat cu greva foamei, dacă nu intră în cameră cu mine. Și directorul închisorii zice: Ce înțelegi tu de la ăsta, de la Țuțea? Nimic, dar e o grozăvie! Ha, ha, ha!

— Cînd avusese timp să vă cunoască, discutați?...

— Nu, a auzit el acolo, în temniță, despre mine.

— Și l-au mutat cu dumneavoastră în aceeași celulă?

Dacă aș ști motivul real al arestării mele aș lua Premiul Nobel

— Nu, dar ce crezi că dacă-i cerea așa ceva era atît de amabil? Dacă-i cerea să-i dea un pumn, îi dădea trei! Asta da!

— Dar dacă-i cerea să stea cu Petre Țuțea...

— Ai, ce crezi că ești la hotel aicea? I-a spus.

— Cîți erai în aceeași celulă?

— Erău cite două paturi suprapuse, patru înși. Celula era cam mică. Respiram greu citeodată. N-aveam voie să deschidem geamul. Și deschideau ușa ca nu cumva să strigăm pe fereastră, că le era teamă că strigăm la lumea de afară. Ce, eram nebun? Parcă dacă strigai pe fereastră te ajuta cineva? Nu știa lumea că sintem arestați acolo?

— Dar, în închisoare, cum vă înțelegeați cu cei din preajma dumneavoastră?

— Ca între oameni.

— Nu erau și din cei de drept comun acolo? Erău numai „politici”?

— Cu cei de drept comun n-am stat. O singură dată m-a mutat într-o celulă cu cei de drept comun că n-aveau la dispoziție, după o anchetă, decît celule de drept comun.

— Și cit timp ați stat?

— Am stat vreo două zile acolo.

— Și?

— Ei erău așa de incintați, încit am fost servit ca un mare senior acolo.

— Da? Nu v-ați simțit rău?

— Nu! Ei m-au servit grozav acolo. Mi-au plăcut borfașii ăștia nemaipomenit. Găsești între ei oameni nemaipomeniți.

— Da?

— Unuia din ei îi zic: „Ce găsești tu, mă, la mine, de te apropii de mine?” „Nimic, da-mi place să ascult, chiar dacă nu pricep”. Altul îmi zice: „am auzit că te-a lăudat un chinez”. Eu n-am cunoscut nici un chinez, în viața mea... Dar el susținea că un chinez extraordinar m-a admirat pe mine. Minciuni. — Da' eu le lăsam să circule aceste istorii, că-mi făceau plăcere. Nu că, apoi, m-a întrebat altul în curte, zice: „E adevărat, domnule Țuțea, că pe dumneavoastră v-a lăudat un chinez?” „Sigur, sigur că m-a lăudat”. Cum era să-i spun că nu, ar fi fost foarte deziluzionat, nu? El a avut o satisfacție în felul acesta, zice... „mi-a spus cineva că nu-i adevărat”. Lasă că-l întreb și eu. Și i-am dat satisfacție!

— Dar cu ce oameni mai deosebiți v-ați nimerit în pușcărie?

— A, cu Pandrea!

— Da? V-ați nimerit împreună?

— Împreună. În celulă n-am stat. El era cu un etaj mai sus.

— Dar vă întâlneai la plimbare.

— Nu.

— Nu făceați plimbări?

— Făceam, da' nu cu el. Cu alții erăm la plimbare. Comuniștii te tratează original. De pildă, îmi povestea un ardelean, care făcuse închisoare în Ungaria, că deținuții politici erău oameni de onoare, tratați așijderea. La comuniști nu te

distingi. Ești mult mai rău tratat ca deținut politic decit un borfaș, iar în Ungaria se spunea că era supraonorabil.

— Dumneavoastră să știți că și aici ați fost un „privilegiat”, că, după aceea, s-au desființat închisorile politice. Tot ce era politic era trecut la penal și ispășeau cu toți borfașii.

— Cu toți borfașii?

— Sigur. Dumneavoastră ați fost „privilegiat” că ați fost închis politic.

— Ei, cum, să-mi facă una ca asta?... Dă-i dracului! Am făcut diplomație, am fost în conducerea statului. Cum să mă pună cu borfașii? Nu, ai dreptate, ei, de fapt, puteau să mă facă și borfaș, că erăm la discreția lor.

— Dar pe ce motive ați fost condamnat la închisoare? Ce acuzații vi s-au adus?

— Păi a venit o dată o delegație cu un colonel, cred că era de la Interne, venise în inspecție.

— La pușcărie?

— La pușcărie.

— Cum îi ziceai dumneavoastră: pușcărie, închisoare, temniță?

— Pușcărie. Și intră acolo colonelul. Zice: „dumneata de ce-ai fost arestat?”. Mă întreabă colonelul ăla.

— În ce an era asta?

— Ei, prin patruzecisînuștiuit.

— După cîți ani de temniță?

— După cîțiva ani de temniță. „Dumneata, zice, de ce-ai fost arestat?”. Și i-am răspuns și a început să ridă.

— Ce i-ați răspuns?

— Dacă aș ști motivul real al arestării mele, aș lua premiul Nobel.

— Și colonelul ce-a spus?

— I-a plăcut, a ris. Păi, ce, eu am fost arestat pentru că aveam vreo vină că sint traficant, că sint escroc, că sint imoral, c-am trădat națiunea? Eu care am declarat public că, dacă mă omoară în slujba poporului român, cînt Imnul Regal, înainte de împușcare. N-am făcut niciodată, cum să spun, un orgoliu din faptul că știu să sufăr pentru ideile mele, că acumă dacă ai ideii trebuie să le și ispășești, față de un regim terorist. Fiindcă comuniștii, cînd erău arestați, se simteau pedepsiți pe nedrept, dar cînd ei pedepseau pe adversarii lor de ideii, se credeau îndreptățiți. N-au sentimentul justiției comuniștii. Nu-l au, nici unul dintre ei.

— Ați cunoscut comuniști mai importanți?

— L-am cunoscut pe Lucrețiu Pătrășcanu. Era un om remarcabil. Avea doctoratul, nu știu în ce, în drept sau economie la Universitatea din Leipzig. Era un intelectual.

— El a fost singurul. El și cu Maurer, din cite știu.

— Și Pandrea a fost.

Zaharia Stancu a fost un om delicat și de caracter

— Dar, ce, Pandrea a fost comunist?

— Păi, a fost simpatizant. Păi, am fost și eu simpatizant comunist.

— Știu, cînd ați făcut „Stînga” cu Pandrea.

— Păi, nu?

— Și, atunci, de atîta simpatie v-au băgat la pușcărie.

— Da, cînd au devenit stăpîni ne-au băgat în temniță. Și pe mine, și pe Pandrea.

— Dar pe Zaharia Stancu nu l-ați cunoscut?

— Cum să nu? Am fost și prieten cu el.

— Și el nu a încercat să vă ajute cu nimic?

— Păi, nu putea.

— Da de ce, că el a fost bine tratat de comuniști. A fost și Președintele Uniunii Scriitorilor, pe cînd Uniunea Scriitorilor însemna ceva.

— Da' dacă mă proteja el pe mine, îl dădeau grămadă de acolo, negreșit.

— Cînd ați ieșit din închisoare, în ce an era?

— Nu-mi amintesc acum exact.

— Dar, oricum, el trăia încă.

— Mai trăia, sigur. Păi am făcut 13 ani de temniță.

— Deci prin '60 ați ieșit, nu?

— În '64.

— A, da, atunci cînd a fost marea șire. V-a scos Dej atuncea. Dar de Hrușciiov era atunci la ruși.

— Cînd au luat măsura asta, da.

— Și după aceea v-ați mai văzut Stancu? Din '64, el a mai trăit zece...

— Da' cum să nu mă văd?

— A fost atent cu dumneavoastră?

— Păi am fost prieten cu Zaharia Stancu.

— Și între '64 și '74?

— Am fost prieten tot timpul, de o ne-am cunoscut.

— Da? Se spune că era un om de racter.

— Și de caracter. Un om delișă.

— Sub comuniști a fost singurul Președinte al Uniunii Scriitorilor...

— Nu, dar n-a fost canalie în nici un caz. N-a persecutat pe nimeni.

— Și după ce ați ieșit din închisoare ați făcut?

— Am stat multă vreme fără ocupație și nu-i așa. Am stat fără ocupație pînă s-a făcut o pensie.

— Și după aceea?

— După aceea am rămas pensionar. Că, atunci cînd am cerut ocupație mi-a spus: „ce? du-te, bă, d-aici!”... Să te faci director de minister? Așa-i c-am dragut?!

— Și dumneavoastră n-ați spus „Ba director aș vrea să fiu!”.

— Chiar așa a fost. Da, așa a fost, le-am și spus.

— Le-ați spus că ați vrea să fiți director?

— Director, ce-am fost, sigur că da.

— Dar unde v-ați dus și ați spus că vrea să fiți din nou director?

— Nu știu în care temniță de la Jilava.

— Cînd ați ieșit nu le-ați spus?

— Da, cînd am ieșit, le-am spus din nou.

— Și unde v-ați dus și ce ați spus?

— Nu mai știu exact unde am spus. Minister am spus. N-am mai fost director, îi inchipui, nu?

— Știu, știu. Și pensie cît v-a făcut domnu' Țuțea?

— Vreo trei mii de lei.

— Pensie trei mii de lei v-a făcut dumneavoastră?

— Da.

— Nu cred.

— Ba da.

— Ați avut pensie așa mare? Și v-a mai vine pensia?

— Îmi vine. Sigur.

— Nu cred eu c-ați avut trei mii de pensie.

— Ba da.

— Dar în '64 era 600 lei un salariu.

— Nu, domnule, acumă atîta am.

— Acum, dar în '64?

— Nu știu, cit era, dar era destul mare.

— Capacitatea dumneavoastră teribilă de a păstra adevărul, mereu. Nu cum să-l deformați.

— Păi nu, spun și eu ce este. Eu nu pot plînge de adversarii mei! Bim! M-am întîlnit odată, într-o curte, cu Pandrea. Ne-am întîlnit la plimbare.

— Înainte de închisoare?

— Ba în închisoare ne-am întîlnit. Și zice Pandrea: „Mă, ăștia sint demem! Cum să confiste ăștia libertatea?”

— Spune mie Pandrea la plimbare. „Mă, atenți, îi spun cum le-o vom comca și noi pe-a lor. Așa cum le-o vom comca și noi pe-a lor!”

— Dar n-ați mai apucat.

— N-am mai apucat.

— Toți anii ăștia de cînd ați ieșit, ați văzut Pandrea pe la dumneavoastră?

— A fost, cum să nu!

— Desi' era supravegheat.

— Cum să nu. Doi ani de zile, de ce-am ieșit, mă duceam săptămînal la plimbare, pe Stîrbey Vodă, și semnam tr-un registru. Nu știu ce făceau ei chestia asta acolo. Credeau că fug de dracu' știe. Unde era să fug?

Închisoare am simțit că mă aflu într-o pușcărie

Nereligios fiind, nu mă disting de bou decît prin faptul că nu am coarne !!!

- In China, unde ați fost lăudat.
- Nu, dacă mă duceam, mă duceam în Germania...
- De ce tocmai în Germania?
- Pentru că am fost ca tînăr raportor în Ministerul Economiei Naționale în relații cu Axa Roma — Berlin și am făcut parte din delegațiile României, care negociau și făceau acorduri economice cu Germania, Italia, Austria și Cehoslovacia.
- Erați, deci, cunoscut acolo?
- Sigur. Păi, dacă negociez, te cunoști! Cînd am fost la Berlin, era lipit un afiș pe perete: „Astăzi seoseste, din București, delegația României, pentru negocieri”. Am făcut și una și alta.
- Dar pe Eugen Lovinescu l-ați cunoscut?
- Nu l-am cunoscut, personal. Cu Eugen Ionescu însă am consumat kile multe de apă, la cafenea.
- De ce doar apă?
- Din lipsă de mijloace financiare.
- A, erați foarte tineri atunci.
- Eram foarte sărăcuți.
- Dar, după ce ați ieșit din închisoare, cum ați acceptat lumea, după atîția ani?
- Lumea ca lumea. Numai cînd am ieșit din închisoare am simțit că mă aflu într-o pușcărie, în marginea unei vaste cîmpii a libertății. În marginea ei și mi se deschidea un spațiu nesfîrșit.
- Dar nu aveai senzația că trăiești într-o lume cu josul în sus?
- Azi?
- Nu, cînd ați ieșit.
- Păi și azi e cu josul în sus.
- Atunci era comunismul în floare.
- Păi acum ce e? Ce, acum e naționalism?
- Naționalism ați vrea să fie?
- Mi-a spus odată cineva „ce profesiune aveți, domnule Țuțea?” zic „sînt de meserie român”. „Păi ce, asta-i meserie?” „E foarte înaltă. Dacă aspiți la conducerea poporului român, asta nu e meserie?”. Zice „da, da’ meseria este o formă profesională constantă”. Asta-i săvîrat, dar eu întrebîntez cuvîntul, pentru că sînt de meserie om politic, metaforic. Omul politic nu are o meserie, el are cultul puterii. Omul politic nu e funcționar.
- La învățămîntul românesc v-ați gîndit în anii aștia? — cînd se degrada tot mai vizibil?

- M-am gîndit că nu pot face nimic.
- Dar măcar să veniți cu o idee, cu o sugestie.
- Am făcut odată un proiect foarte mare de organizare a economiei.
- Cînd?
- La o dată oarecare; nici măcar nu mi s-a răspuns că s-a primit.
- După pușcărie?
- După pușcărie, sigur!
- Deci, după '64!
- Da. Am făcut un proiect de organizare economică a României. Pandrea, nu știu cine, m-a îndemnat. „Băi, ești economist și jurist. Trage-le un proiect!” Zic „Fuși, mă, d-ai, păi mai bine scriu o petiție la gardul din fața casei că... ăla mă ascultă”. La comunisti dacă le găsești o soluție care îi întinereste, îi-o refuză. Comunismul e o demență, nu-i o ordine. Cînd ești comunist, ești bolnav cum ești bolnav de sifilis! Ei, cum să fii comunist, cînd nici nu ieși în stradă și te izbește inegalitatea?
- Dar cum ați trăit dumneavoastră atîția ani printre oameni care, într-un fel, mai mult sau mai puțin, adevărați comunisti, nu?
- Păi n-am trăit între comunisti.
- Dar aici în bloc nu aveți nici un comunist?
- Nu știu, o fi. Nu mă interesează, fiindcă comunismul, pentru omul modern, e nesemnificativ. E spiritul de cireadă primitivă. Dacă admiti „La Declaration de Droit de l'Homme et de Citoyen” a Revoluției Franceze, începe cu... cu sofișmul ăsta, cu idiotenia asta. Nici ăia care au prezentat Declarația Drepturilor Omului nu erau egali între ei. Unul cred că a formulat, și-au gîndit-o împreună. Egalitatea este utopică, vede oricine. Sînt inegali membrii unei familii. Unul e superdotat, altu-l mediocru și altu-l timpit, ieșiți din aceeași părinți. E misterioasă viața, antropologic gîndită.
- Dar cu biserică în ce relații v-ați aflat înainte și după?
- Am avut o perioadă, în tinerețe, de ateism.
- Pînă la ce vîrstă a durat?
- De la 24 de ani cam pînă la 28—30 ani, și m-am convins că sînt timpit.
- Ce v-a făcut?
- El, ce m-a făcut? Dumnezeu e o forță, nu? Păi cînd constăți o forță infinită renunți la ea? Trebuie să fii timpit. Adică, cînd te dilăți înfinit printr-o forță ca Dumnezeu, e posibil să nu fii religios? Religia te crește, în demnitate și putere. Numai atei spun că religia e umilitoare, că te închini la sfinți... Nu-l umilitoare deloc.

- Dar spuneai că pînă la 28 de ani ați fost ateu.
- Am fost.
- Cînd s-a produs breșa?
- Nu-mi amintesc momentul exact.
- Dar ce v-a făcut să deveniți religios?
- Păi, timpenia asta. Constatarea că, nereligios fiind, nu mă disting de bou, decît prin faptul că n-am coarne.
- Și, spot, cum ați procedat? Cum v-ați apropiat de religie?
- M-am apropiat fiindcă mi-am dat seama că nu se poate altfel, că tata a fost popă și mi-am dat seama că altfel nu se poate. Păi, dacă nu există religie, omul, chiar laureat al premiului Nobel, omul e un animal. Omul e un animal rațional și muritor, dacă-i ateu.

Pentru mine, filosoful trebuie să fie în primul rînd metafizician

- Iar dacă-i religios?
- Atunci devine supraom. Se depășește pe sine.
- Deci, nu supraomul lui Nietzsche?
- Nu, nici vorbă. Supraomul lui Nietzsche e biologic, nu mistic.
- Deci, probabil, a fost un proces. Nu cred că poți fi ateu și miine să devii religios, brusc.
- Nu știu dacă a fost brusc sau nu, dar a fost. Înainte de a deveni ateu, eram atita de religios...
- Pînă la ce vîrstă?
- Pînă la vîrsta de 24 de ani, atita eram de religios, că posteam de trei ori pe săptămînă.
- Asta datorită educației din familie?
- Da. Nu mîncam luni, miercuri și vineri. Trei zile.
- Nu mîncati deloc?
- Nu, făceam post.
- Negru?
- Nu negru. Da' postul era mai mare decît postul obligatoriu săptămînal, și posturile lungi erau perfect respectate. De altfel, postul este și igienic. Devine o igienă alimentară, dacă ai mijloace să te alimentezi cu lucruri de post.
- După 24 de ani, ce v-a făcut să deveniți ateu?
- Ce știam eu?!
- Erați student sau terminaserăți facultatea? Ce-ați făcut întîi, drept sau economie?

- Drept, am făcut numai dreptul.
- Și economia?
- Nu. Sînt doctor în drept. Am diploma aici.
- N-ați făcut și economie?
- Nu.
- Ați spus c-ați fost economist.
- Am fost, dar nu-i obligatoriu să ai și titlu. În Economia Națională — am fost directorul de departament în Ministerul Economiei Naționale.
- Și Pandrea ce-a făcut după ce-a ieșit din pușcărie?
- Ce să facă? Avocatură.
- V-ați mai văzut în București?
- Sigur că ne vedeam. Mă invita de multe ori la masă. Eu nu aveam familie.
- N-ați fost căsătorit?
- N-am fost niciodată. Și nu aveam unde să-l invit. Aveam o verișoară bătrînă, care abia făcea mîncare pentru amindoi. Eu la el m-am dus la masă de foarte multe ori. Avea nevastă, avea casă.
- A, dar ați programat să nu vă căsătoriți?
- Nu, nici o programare.
- N-ați fost celibatar convins?
- Nici celibatar, nici necelibatar. Așa s-a întimplat.
- Luca Pițu care declară că e discipolul dv. e celibatar convins.
- Mă rog, nu sînt celibatar convins, pentru că sînt mult prea român ca să fiu celibatar convins.
- Cineva spunea că poți citi numai 100 de cărți. Dacă am restrînge și am spune numai 10 cărți. Ați putea să numiți 10 cărți care v-au impresionat pe dumneavoastră?
- Una pot să spun — Biblia.
- Celelalte 9 nu le mai găsiți?
- Nu pot să nu spun apoi Critica rațiunii pure, Critica rațiunii practice, Critica puterii de judecată și Religia marilor religii. Dincolo de limitele rațiunii pure ar fi un exercițiu mintal, dar neconvingător.
- Și Platon, nu?
- Platon, da. Platon e mare. Pentru mine, filosoful trebuie să fie în primul rînd metafizician.

Cioran exagerează în privința mea, pentru că mi-e prieten

- Și dacă ar fi să recomandați tinerilor, ce cărți ați recomanda?
- În primul rînd, Biblia.
- Și după aceea?
- Sfinții părinți, de pildă, și după asta pot să citească și Kant, Hegel, mă rog, și Marx, dacă se poate.
- E bine de citit Marx?
- Sigur că-i bine, ca să știi cum operează sofismele.
- Cum te pot induce în eroare?
- Da, cum operează. Rusia actuală e marxistă. N-au murit rușii de asta.
- Pomenești mai înainte cred că de Cioran.
- Da, sînt prieten cu el.
- Mereu amintește de dumneavoastră!
- Nu știu dacă amintește, dar sînt prieten cu el.
- Nu a spus el că... sînteți genial?
- Mi-au spus unii c-ar fi afirmat asta.
- A scris, da.
- Unde, în străinătate? Nu știu, n-am citit.
- În străinătate, da.
- Exagerează, bineînțeles, pentru că mi-e prieten. Cioran se plimbă „pe culmile disperării” ca pe bulevard. I-am și spus-o, cînd a apărut cartea. E tare mult de atunci.

Dorin Popa

P. S.: Acest interviu (și altele) s-a(u) realizat cu ajutorul generos al domnului elev Radu Preda. Îi mulțumesc și pe această cale.

THEODOR AMAN : Curté de țară

ȘTEFAN LUCHIAN : Garoafe albe

D. P.

Un comisar în mediu de împotmolire

— proză în regia lui Sergiu Nicolaescu —

Motto: „Mi spuse atunci tanti Florența: Nu cunoști adolescența?”

(Mircea Nedelciu ?)

COMISARUL s-a oprit o clipă și și-a aprins țigara cu un gest sigur, profesionist: „Al dracului comisar”, s-a gândit fotograf, în timp ce blitz-ul a scintilat scurt, atât cât să te pună pe gânduri, „execută numărul cu țigara”.

Avea dreptate fotograf: lângă ușă, sprijinită cu podul palmei de suprafața lăisă a blatului de marmură, o blondă tocmai închidea ochii și nu numai asta te făcea să te uști la blondă — sau cel puțin așa credea Mircea Nedelciu, care urmărirea întreaga scenă printr-un binoclu prăfuit dar încă în stare de funcționare.

„Mircea Nedelciu?” a dat din cap a nedumerire comisarul. „Imposibil!”

— Mai fă una și de-aici, a adăugat apoi, tare către fotograf, în timpul asta făcând trei pași spre dreapta și apropiindu-se cu aproape un metru și optzeci și doi de centimetri de ușă, de unde putea să vadă mai bine.

— Are în jur de un metru șaptezeci, degete fine și mină delicată, arcuirea gâtului este ușor forțată, părul buclat auriu strălucește și ce-o să păfească nici nu bănuiește, a murmurat ca pentru sine Mircea Nedelciu, cu binoclu lipit de obraji, dar fără sunete lipsă și fără să înghită cuvinte — asta pentru că altfel dactilografa n-ar fi putut să transcrie nimic.

— Și mai cum? a întrebat de altfel dactilografa.

— Măriuca, a spus blondă, foindu-se pe scaun și gândindu-se: „e surdă, ce dracu’?”, în timp ce fotograful s-a apropiat și i-a suflă la ureche:

— E puțin surdă, nu te supăra pe ea. „Aiurea, surdă!”, și-a mîngîiat comisarul bărbia, simțind sub degete șanțul fin pe care lama îl crestase cu zece minute înainte, „o dibuiesc eu”.

Comisarului nu-i plăcea să se bărbie-rească. Tăietura îl enerva și-l făcea să vadă totul în negru: chiar și sticla de spirt era „plină” cu un lichid negru cînd el a deschis-o și a aplecat-o către palma stîngă, făcută căuș. Cazul, de fapt, era un caz simplu... „Pun pariu că, de fapt, am de-a face cu un caz simplu”, a mai mormăit comisarul, după care a trîntit ușa la baie și s-a încuiat acolo.

— Așa face în fiecare dimineață, a dat din umeri fotograful, în timp ce mîinile lui tot mișcau încoace și-neolo dreptunghiurile de hirtie care pluteau în apa rece ca gheața, — și se pare că e foarte sănătos, după unii doctori. Alții spun însă că e mai bine seara, a adăugat tot el, cu un zîmbet malițios în colțul buzelor. Apoi a luat fotografiile și le-a așezat una lângă alta pe tabla incinsă, le-a acoperit cu pinza aceea din care ieșeau aburi și a deschis larg fereastra, pentru că aerul devenise de nerespirat. Era o dimineață splendidă: în stație, oamenii așteptau autobuzul, porumbeii zburau în cercuri generoase peste piața triunghiulară și adieri ușoare de vînt mîngîiau verdele frunzelor de peste drum.

Mircea Nedelciu a observat toate astea în trecăt. În timp ce cobora grăbit scările. Comisarul nu l-a scăpat din ochi: a văzut cum a deschis cu un gest nervos ușa blocului și cum s-a aruncat în autobuzul care abia sosise, scrișnind și sfîrșind.

— De unde să știu eu unde-a plecat, a spus Măriuca pe un ton iritat, — cînd eu nici măcar nu-l cunosc?

Dactilografa a scăpat un zîmbet ușor pe care însă l-a mototolit repede și-a zis:

— Un moment, să schimb hirtia. Aceste câteva clipe i-au fost de ajuns comisarului pentru a întinde o mină leneșă pînă la bibliotecă. Acolo degetele au ezitat o fracțiune de secundă, au mîngîiat ușor cărțile cumînți și au scos dintre „Memoratorul ofițerului de rezervă — specialitatea tancuri și auto-tractoare”, lucrare magnific scrisă de Florea Viorel, primul care s-a aplecat cu sensibilitate și tandrețe asupra acestei probleme, și „Serenada la trompetă” — în carte de teorie muzicală nr. un volum discret, pe care ar fi fost foarte ușor să nici nu-l bagi în seamă:

— „Avea părul galben și doar șaispe ani”, a citit comisarul la întimplare, iar apoi a închis cartea cu coperta ridicată ostentativ în sus: se vedea bine titlul și numele autorului, oricît ai fi încercat s-o scâlzi.

— Mircea Nedelciu, a silabisit fotograful.

— „Lumină în retortă” sau „Conceptul de suburban aplicat în cascadă”.

— Reluați de la șaispe ani, a spus dactilografa, trăgînd carul mașinii de scris ca pedica unui pistol automat. „Dacă-ăș avea iar șaisprezece ani”, a simțit Măriuca un gînd ascuțit traversîndu-i trupul. „Altă treabă”, s-a oprit și fotograful o clipă, în timp ce arma aparatul, „Dacă-ar fi avut șaispe ani”, a așezat comisarul cartea pe masă, „o dădea gata numărul meu cu țigara”.

ACESTEA au fost însă doar câteva gînduri răzlețe, care într-o fracțiune de secundă s-au și topit în țacănitul mașinii de scris și care, la o reluare ulterioară a anchetei, au fost lăsate deoparte. Comisarul a trecut peste ele cu ușurința unui cal de curse, s-a ridicat din fotoliul în care stătuse pînă atunci și a luat-o drept înainte pe coridorul îngust, către laboratorul fotografic. A deschis ușa cu cheia pe care o purta totdeauna în buzunarul în care ar fi trebuit să stea ceasul și a aprins lumina. Prinse cu clame de plastic într-un echilibru fragil, zeci de fotografii îl așteptau legîndu-se ușor pe o sfoară albă care împărțea camera în diagonală. Din toate fotografiile îl privea Măriuca. Comisarul a tras o injură și după aceea s-a încuiat pe dinăuntru, o măsură de precauție pe care și-o lua ori de cîte ori credea de cuviință. A cotrobăit apoi peste tot, chiar și în coșul de gunoi.

„Bou! ăsta de fotograf”, a scrișnit comisarul din dinți, „a fotografiat-o tot timpul pe blondă!”. Era clar că i se puneau bețe în roate din toate părțile. „E clar că mi se pun bețe în roate din

THEODOR AMAN: Flo:ii în vas oriental

toate părțile!”, a tras comisarul aer în piept în timp ce încuia ușa la loc, după care a coborît pe scară și s-a proptit în colțul străzii, așteptînd.

Măriuca i-a observat silueta și a tras puțin perdeaua, ca să nu fie văzută. Și-a plimbat încet privirea peste trăsăturile lui voluntare, peste mustața neagră și bogată, peste trupul puternic și bine legat — așa cum stătea sprijinindu-se de felinar. „Are ceva concupiscent”, s-a gîndit ea, „parcă ar fi sudamerican”, și-a lăsat ea mina să atîrne de-a lungul coapsei, ca-ntr-o joacă.

Comisarul a văzut imediat tresărirea perdelei, dar s-a prefăcut că nu-i dă nici o importanță: era un lucru elementar, pe care îl învățase demult.

„Nouă fără cinci”, și-a aprins comisarul țigara, „e timpul s-apară”.

La nouă fix căruciorul a apărut după colțul blocului. Îl împingea Mircea Nedelciu, ca și cum asta ar fi fost cel mai normal lucru din lume. Comisarul a aruncat țigara și s-a cățărât fără nici un zgomot pe felinarul din colțul străzii. De-acolo, din virful felinarului, a văzut în momentul în care Mircea Nedelciu a trecut pe lângă stîlp și că în cărucior, pe pernă, era un binoclu prăfuit dar încă în stare de funcționare. A văzut de asemenea că, la cîțiva metri în spate, fotograful trăgea poză după poză — de data asta fără blitz, ca să nu atragă atenția.

ȘTEFAN LUCHIAN: Safta florăreasa

— Prima dată s-a-nțîmplat cu mulți ani în urmă, a recunoscut mai apoi fotograful, sub lumina necruțătoare a becului care aproape că îl orbea, — am adus-o aici, în laborator, pentru că eu de fapt voiam s-o fotografiez. Dar o fată de șaisprezece ani înțelege mai greu așa ceva, de-aia am și fotografiat-o în timp ce dormea: avea un trup minunat și pozele au ieșit impecabil.

— Nu m-ar fi crezut dacă i-aș fi spus că sînt măritată, a adăugat Măriuca, — oricum am divorțat după patru ani, dar asta n-are nici o importanță.

— Și copilul?, a întrebat dactilografa, oprindu-se pentru o clipă din scris.

— Copilul e în cărucior, a răspuns Mircea Nedelciu, lăsîndu-și greutatea de pe un picior pe celălalt, — cred că doarme.

Comisarul îi ținea pe toți sub privirea lui de oțel și nu mai înțelegea nimic: blondă fusese deci căsătorită, în tot acel timp iubindu-l pe fotograf, nepotul dactilografei, în acest caz al cui era copilul despre care Mircea Nedelciu susținea că există în cărucior? doamne-dumnezeule, asta fără să mai punem la socoteală binoclu prăfuit dar încă în stare de funcționare și chiar căruciorul în sine, la o adică.

— Binoclu e de la soțul meu, și-a suflă nasul dactilografa.

— Gura!!! a urlat comisarul, — Acasă toată lumea, la muncă!!! a urlat comisarul, văzînd că altfel nu se mai descurcă.

— M-am săturat!!! a tras comisarul un pumn în masă, cît pe aci să răstoarne veioza și telefonul.

„Nu mai merge motorul”, a mormăit tot el, după ce s-a mai liniștit puțin, „de mine cer să mă mute la afacerea cu butelii”, a mai oftat comisarul, trăgînd plapuma cu grijă, să nu-și trezească nevasta.

Măriuca a dormit neîntoarsă, pentru că ea gătește o singură dată pentru toată săptămîna și lucrul acesta avusese loc cu cîteva zile în urmă, iar bunica se simțea mult mai bine.

Fotograful s-a trezit a doua zi dimineață și primul lucru pe care l-a făcut a fost să-și schimbe broasca de la ușa laboratorului cu una nouă, chinezescă, cu trei chei și cu lanț de siguranță.

Mircea Nedelciu s-a perpelit însă toată noaptea, încercînd să transforme întîmplarea într-un roman, lucru evident imposibil. L-am găsit dormind cu lumina aprinsă, cu cămașa descheiată și cu mina sub cap. Pe masă erau cîteva foi de hirtie și pe una din ele se puteau citi cîteva cuvinte:

„Al dracului comisar!”

NICOLAE GRIGORESCU: Dragoș și zîmbrul

O rază piezișă

LUMINA se strecoară în cameră unduind ca un șarpe, de la stînga la dreapta, a un șarpe aerian, neastîmpărat, de coada căruia atîrnă zurgălăi scintilietori, ce strîmbă, fără să piardă șirul, liniile dușumelei lustruite, alunecătoare, bune de pipăit cu tirlicii și de dat pe gheoată, ale cărei sîpi se transformă cu ușurință în potecă fără capăt zigzagînd prin codri de aramă, trecînd pe sub locuința prizonită în prelungi papainoașe a Babei-Cloanța, cea cu un singur dînte, cu buzele subțiri ca panglica mătușii Lisaveta, părul cîlții și degele cu gloare, printre picioarele uriașului a toate văzător, pe sub streșina cu turțuri de ciocolată a bondoacei case de turtă dulce, călărește o vreme spinărea ghebosului, rău sau bun după cum spune povestea, răsfrîba barba de piciă a lui Tartacoi, ocolește degetele unui paj trist desfăcîte pe o carte — carte cu logofeți supti, scoțitorii în ulece cu cerneală, din pana cărora se infiripă castele de fum, un fum amar care-ți înnegrăște cerul gurii și te intristează — străbate podul de piatră, arpile pajurii măiestre, umbra nerăbdătoare a calului în șaua căruia Măzorean invirte paloșul, chiuind de bucurie, se strecoară în cutele unui veșmînt de zînă și una-două, eî să stai puțin să răsuflă și să musti de citiva ori din mărul pe care mătușa grijulie ți l-a îndesat în buzunar înainte de a porni la drum, poteca se înclește în poiana fermecată, nevăzutele te prind și te rotesc pînă ametești, dar, de ești atentă și cuminte, dacă știi cum să leși din cerc, cum să ții degetele încrucisate, mergi mai departe fără grijă, prin scorbura lui Năntăuț nimeresti drept în tainița pînăntului unde la tot pasul dai peste comori de-ale piticilor cu tirnăcoape în circă și peste — oi, ce dăruos! — vâciul copiilor necăjiți, furăți de zmei ori duși în robie de oșteni cu fes, peste năluți înșelătoare, pînă cînd înțilnești un duh atît de bun încît te la bucurii în caleașca lui de foc, trage de hățurile în virful căruia freamătă un cerb de rouă și o zbughești pe coama vîntului, pe căi împărătești tot mai line, mai clare, departe luți rădăvane se și fac nevăzute, colbul ridicat de ele te rătăcește în adîncul mlaștinilor înterate cu rădăcini de copaci morți, presărate cu poști singuri și bătrîni, cu balerine blestemate, cu zîne-căpușite cu solzi, ai căror ochi verzi nu clipeșc niciodată, oină ce lumina, unduind ca un șarpe, sătulă de scîldat, clătîndu-se, pîlînd, cade în praful adînat movile, iscîndu-l în așa fel încît spațiul îngust dintre jaluzele și tîcul ferestrei se umple cu șame neastîmpărate, în stare să dea formă amintirilor și chiar să taie drum în penumbra jucăușă a viitorului. Irizările se întrec pînă își pierd puterea. Pete groase de întunerie tresar la fiecare nouă săgeată rezătată prin geam. Roțile aruncă în spate, din fugă, un ecou sfios care, de cum întîmînă asprimea unei suprafețe, se sparge rostogolindu-și picăturile perlate pînă în ungherele cele mai ascunse. După ce trece trenul, șarpele cu clopoței o ia de la capăt înăntînd din zvîcnit în zvîcnit prin aerul cutremurat. Dîncolo de zid, sinele se încordează strănuse de un val fierbinte. Un uriaș invizibil le scutură ca pe un covor îmbesit.

Fetița așezată pe scaun, cu coatele pe masă, cu capul albeac în așa fel încît jumătate din păr îi atînge lemnul, ascultă gîfîitul chinut al locomotivelor, cloncănitul roților de oțel, tiutul adormitor al fierului răzuit de rugină. De fiecare dată cînd un tren, în goană, animă fereastră cu un mînunchi de raze roșii, aerul din cameră își schimbă înfățișarea. Cînd trece cite un mărfar încărcat, paharele, sticlele, farfuriile, cutitele, furculițele, lingurile și linguritele zăngăne mutîndu-și încet locurile. Urmele lor neprăfuite par pictate. În același timp zornăie și cestile aranjate pe farfuriore, la rînd, în bufet, și cele două oglinzi și cana cu ceai de pe masă și geamurile dulapului păstrător de dulceață, suscîndat la o înălțime ametoitoare. Imediat ce liniștea își scoate coarnea boieresti, un pîianjen țesător, cu încetinelă de melc, reface rochia subțire, mătăsoasă, de balerină, care filie de la un capăt la altul al camerei, ca un fulg. Un fulg de zăpadă scîpat înăuntru prin crăoaturile zidurilor, strecurat de mina înghețată a iernii ce presară troiene și peste troiene pojglite de gheată pînă departe.

PINA departe lumea prinsă în cleștele de zahăr parea stingheră, mai ales privită în salturi din spinărea tatălui îmbrăcat și mai gros ca de obicei, cu un palton aspru și o căciulă nestatornică, țuguată, care la fiecare pas lovea fetița peste buze. Blana de oaie rece era sărată. Gleznele strînse de miinile mari, înmănușate, dureau. Acolo unde cerul se prăvălea zîmțînd picurile de copaci, se tira scătuită o priveliște crudă, violetă, năzuroasă. Orice tipăt de surprindere se îneca în aerul virtos. Ca despicat de un topor fără cru-

șare cîmpul pastii se zvîrcolea sub vagoanele ninse, spulberate spre țările calde. Tatăl, înalt, asprit de ger, lăit din cauza lîni cu care se încotoșnănașe, își afunda cizmele îmblănite în zăpada crustoasă, pipăind vadurile de trecere, sprijinindu-se cu miinile de văzduhul înșepnit. Urmele lui curgeau în direcția casei preschimbate cu timpul într-un fir de fum albăstrui. Cu degetul de la mînușă cu un deget fetița își ridica broboada cenușie căzută pe nas, își ștergea fruntea nădușită, sprincenele încărcate cu ace de gheată, pregătindu-se cu hotărîre să privească bine cîinii... cîinii lupii... lupii ce nu întîrzișeră să dea buzna în peisajul văruit, mîii puncte, apoi gheme, rostogolindu-se, tîind pîrtii încrucisate, scîlpîndu-și colții ca niște turțuri. Pojghita subțire crăpa sub ghearele scrijelitoare, căpata lucriri întunecate imediat ce burțile părăose o lustruiau. Tatăl, încărcat cu experiența lui de un mare, atotștiutor, în stare să preschimbă cu un singur gest înfățișarea cîinilor a lumii, nu se oprea, nu se uita în jur, ci mergea mai departe cu virful cîinilor îmblănite cărarea așezată privirii. Căciula sălta: una-două. Gleznele strînse cîm și cînd mai tare porcepeau mînăsterele în care frica usoră și slabă se zăpada și făcea totuși loc. Cîinii se tot apropiiau, zbenguindu-și cutegătorii cozile strîfotose, răcorîndu-și limba de-un eot prin zăpada împătoare, plină cu ace de gheată. Hămăiau, scîncunau, făceau salturi jucăușe, se căuiau unul pe altul, își cădeau țiroale, întocmind cercuri peste caseari. Cite unul mai supărat leșea înainte mîndru arătîndu-și cerul gurii. Era de ris cum se mai prosteau, cum se dădeau peste cap, cum mușcau din nămăți, cum se așezau în coadă sau în deza picioare. Vremea trecea repede cu ei în preajmă. Tatăl, preocupat să ajungă acolo unde avea treabă, grăbea pasul. Puțpana hainei dumisale, în urmă căuțînd lesne se putea observa asta, flutura în așa măsură încît netezea direle. În spate răsărea totuși o cărare dreaptă, întreruptă doar de calea ferată pe care la soroc cite un vagon scîpat la vale o mătura grijului. Iar dacă veselii cîini, cîinii lupi, lupii aceia, sătui de tumbă, infometati, se apropiiau prea mult, cu totul deschis, sfișiat de ger, ridicîndu-și urechile ascuțite și lipîndu-se unii de alții ca să capete curaj, apăreau oamenii mari, la timp ca să le strice jocul, inotînd prin zăpadă, cu fețele și palmele roșii, cu urechile roșii ciulite, agîtîndu-și deasupra capetelor ninse puștile încărcate, drugii de fier, buzduganele, ciocanele de bocănit roțile trenului, desăgile, copiii ghemuți, prefăcuți în bulgări. După ce cmorau bielele animale, oamenii rinjeau, își dădeau miinile unul altuia, vorbeau pe nas, se îngrămădeau în jurul focului amorfitor, turnau în căni fără fund ceai pierdut în aburi. Tatăl obosit se lăsa să cadă pe un butuc, atît de repede încît povara-i ușoră se dădea peste cap neauzită în zăpada impurpurată.

Dacă tipătul vreunei vietăți scîpate cu viață sfișiauie fereastră infundată în zăpadă, scaunul zvîcnește. Fetița amorfită își schimbă mina care-îi sprijină capul mic, cu un gest șovăielnic, făcut parcă în somn. Privirea i se plîmbă lin de-a lungul scriinului bine lustruit pe care zac cîmînți, uitate, mînușile mamei. Eșarfa care le acoperise cîndva alunecase pe covor, tîind ca o cortină o rază mai îndrăzneată. Ticăitul ceasului se potcnește, apoi iar rupe liniștea, regulat, mă-

șurînd vremea din trei în trei respirații. Cînd căzuse, eșarfa răspîndise împrejur o diră de parfum ușoară, durabilă. Mama și tatăl aveau să întîrzie încă mult, așa cum făceau de obicei cînd plecau în vizită, în oras, departe, dîncolo de capătul străzii salcîmilor.

Pe strada acoperită cu flori de salcîm aerul sfișiat de scîrțitul unei uși, de cîntecul unui cocos țirziu se prăvălea, invirtîndu-se la nesfîrșit, în el însuși. Gardurile păcurii se clătinau în acel ritm, scuturîndu-se de povara vopselei. În umbra asternută ca o pătură pufoasă la rădăcina gardurilor se odîhneau trîntori, rime și urechelnite interesante prin felul lor de a se bucura de viață, prin direle întortocheate pe care le desenau, le ștergeau, le reluau. Gropile din mijlocul și de pe marginea dreaptă a drumului mai păstrau încă lucruri bune de scotocit cu bățul: jumătăți de ciorap, cite un papuc, cite o cutie poleită, vreun hopa-mălică fără cap, vreo mimcă fără stăpîn. Din cauza uscăciunii păreau curate, imbițoare. Cercetîndu-le își venea să faci o interesă poveste, dacă aveai chef să te oprești și să o împletești. Nici dacă treceai printre ele cu nepăsare nu scăpai pentru că cea mai slabă adiere le invia. Vîntul era comandat de la oarecare distanță de unchiul Filomeni. El străjuia zi și noapte, sprijinit cu barba în bastonul său ars, increment, ca un vrăjitor adevărat, a cărui îndeminare e mai presus de orice îndolală. Nu era bine să te apropii, fiindcă te ciupea. Dar dacă-l rugai fumos, odată i se luminau ochii lui stînsi, sub springenele ca niște steșini și hocus-pocus scotea la iveală cite un lucru neasemuit: un șoricel alb din buzunarul vestei cu firețuri, o pisică neagră dintre picioarele scăunețului sau chiar vreun iepure schiop din pălăria spartă. Cea mai fericită ființă de pe pămînt, deci, nu putea fi decît Filomena, desi mulți rideau ce numele ei. La celălalt capăt al străzii, unde începeau mărăcinii, într-un șopron, sălășluia o vacă roșcovană, botezată la fel. Erau rude? Se trăgeau din aceeași mamă ori aveau aceeași nănași? Nu-i acasă Filomena? Unchiul se descotorosea cu greu de roua asternută pe chip în vremea nopții, își sălta pleoapele cu degetul, hîrîia, scuipa verde, vira mina în sîn. În loc de răspuns, elibera un fluture. După ce săvîrșea citeva tumbă, preacoloratul pleca sfișîind, dornic să verifice situația salcîmilor. Zgomote de tot felul răsăreau în spatele bătrînului. După mișcarea pendulată a umerilor săi colănoși, parcă încerca să le înăbușe, ca un adevărat străjer ce era. La nevoie își ridica bastonul cu măciucă în sus, sfișîind aerul cu putere, cu gînd să le facă de nerecunoscut. O femeie uriașă, cu strașnicul capot în vînt, apărea în poartă și, după ce își ștergea cu dosul palmei mustața, după ce arunca o ochire de-a lungul străzii, după ce slobozea un oftat care îi prăvălela pălăria unchiului cit colo, dînd cu ochii de fetițe, striga increșînd din nas: io-te-le! mă, păpușilor! ia hădeți și voi fugăta în curte și nu vă mai căsați degeaba la amărîtul ăsta! Amărîtul se îndrepta schiopătînd spre pălărie prefăcîndu-se că nu aude. În curte, în pragul nenumeratelor bucătării larg deschise, alte și alte femei, care de care mai nădușite, stăteau aplecate deasupra vreunui lighean ori a vreunui fund de lemn, zburcîndu-și miinile butucinoase, rumene, cu o nemaipomenită îndeminare. Unele tăiau mărunt-mărunt zarzavat,

altele desfăceau carnea de pe oase, altele jupuiau animale nevinovate, lepădîndu-le blana pe sirna însă între doi caiși ori hăcu au hălcii sau frămîntau aluatul sau cotrobăiau intrînd cu totul în cuptorul fierbinte, lăsînd să li se vadă dosurile dolofane. Cocosul git-golaș, zăpăcit de bunătățile care se făureau acolo, pradă unui du-te-vino drăcesc, se strecoară printre picioarele lor goale, răsturna cite un lighean, se tăvălea prin roșile zdrobite, ciuguiea pulpele albe, cîsfăcute de căldură, adulmea, bătea parcă de-a-ndăratelea din arpile firave de care se lipiseră frunze de viță, cozi de ridichi, fire de pătrunjel, fișii de carne. O bucălată cu brațele ca niște perne despica întruna surcele, așchiile săreau spre cer, se înfigeau în huma crăpată a pereților, în trunchiurile văruite ale celor citiva duzi și ea le înteeja zborul suflînd temcinic, țugîndu-și obrajii ca niște foale, ațînd în același timp și focul. Gulerul ei răsfrint miroșea a levăntică. Flăcările aromitoare se zbenguiau lingînd lutul aspru, facînd știuleții puși la uscat să pocnească și să improaște curtea cu floricele. Căldura plăcută gidila pielea zbîcîta a miinilor, țopînd, stîrînd chef de somn repede înăturat de cite un chiot care dădea semnalul izbucnirii unui cîntec măiestru din toate piepturile acelea deodată. Cuvintele cîntecului erau așa de puternic intonate, încît bietul git-golaș, amețit, se invirtea pe loc încîlcîndu-se în iarba rumenă. Femeile săltau toate după același refren, stîrînd valuri unditoare de burți rotunde; oielea molațică aluneca peste buricele care abia mai apucau să vadă lumina. Poponețele se ridicau în aer precum baloanele și într-un țirziu se prăbuseau pe taburetele bubuitoare. Brațele groase și scurte ca niște cioate invirteau, desfăceau, lungeau, netezeau materia unsuroasă, gelatinoasă, pînă ce în sfîrșit cîntecul se oprea brusc și harnicele, răcorite, cu zimbetul pe buze, chemau într-un glas copiii rătăciți prin curte, oferîndu-le cu gesturi pline de grație și blîndețe bunătăți nemaivăzute. Cîteva, îmbrăcate în alb din cap pînă-n picioare, adăpostite la umbra celui mai rămuros pom, întindeau castroane cu lapte covășit și prăjituri bine umplute cu frisca, bălăngăindu-și sîinii lăptoși, scăpați în grabă din strînsarea sutiinelor prea uzate. Era bine în preajma lor, ba chiar foarte bine, mincai oricît și orice, iar dacă nu aveai chef nimeni nu te certa, te bălăceai în voie sub cîsmeara vesnic deschisă, te cățărai în duzi elastici, nîmțori, bîntulăi bucătăriile prin care simțate și cîmînți animale cu blană morțolau în tăcere și chiar dacă făceai vreo năzbîtie, spărgeai un castron sau alteeva, o puteai rupe la fugă liniștită. Dar asta se întîmpla rar, o asemenea zi se ivea greu pe lume și cînd se ivea trebuia să ai norocul să prinzi de veste, altfel altceeva altădată venea să-ți spună la ureche cum a fost, părăsindu-te apoi visătoare și plină de păreri de rău. Lingîndu-și frisca de pe buze, Corina ieșea din curte în virful picioarelor, cu soatele, lepădîndu-l în treacăt pe unchiul Filomeni, ușor, dar nu atît de ușor încît să nu-i stoarnea pălăria. Un vînt rece acoperea cu ca soarele.

NICOLAE GRIGORESCU : Țărancă torcînd

La Festivalul „George Enescu”

INCEPEM să întindem punți între creatorii români de dans de pretutindeni. Începem — și în sfera dansului — să alăturăm valorilor rămase în țară pe cele răspicite în lume.

Ediția a XII-a a Festivalului Internațional „George Enescu”, care abia s-a încheiat, a reunit coregrafi și interpreți români de pe mai multe meridiane și paralele. Este doar prologul unor atari recunoașteri și recuperări.

PRIMA companie de dans care a evoluat în cadrul Festivalului venea din Statele Unite, dar era rezultatul efortului artistic depus de trei români: coregraful Pavel Rotaru, maestra de balet Cristina Saru și scenograful arhitect Nicolae Drăgan.

În conformitate cu formația sa (studii la școala Teatrului Kirov din Sankt Petersburg; prim balerin un număr de ani la Opera Română din București), Pavel Rotaru a creat, în 1986, în orașul Atlanta — Georgia, o trupă de profil clasic înscriind în repertoriu o serie dintre piesele de bază ale genului, precum *Lacul lebedelor*, *Spărgătorul de nuci*, *Giselle*, *Romeo și Julieta*.

În cadrul turneului întreprins cu ocazia Festivalului „Enescu”, la Constanța și București, cu sprijinul unor sponsori din Atlanta, *International Ballet Rotaru* a prezentat *Romeo și Julieta* pe muzică de Serghei Prokofiev, *Anotimpurile* de Antonio Vivaldi și *Carmen* de George Bizet — Rodion Scedrin.

În plan coregrafic, a urmat scheme preexistente. *Romeo și Julieta* merge pe linia tradițională a montărilor clasice ruse, preluată și în România, cu unele simplificări ale libretului, avantajoase pentru balet, cum este spre exemplu finalul. Spectacolul e vivace. Se dansează mult, cu intensitate. Aglomerarea mișcărilor în unele dansuri de ansamblu declanșează adevărate explozii coregrafice, nu întotdeauna în avantajul limpezimii desenului fiecărei mișcări.

Buna modelare clasică a dansatorilor acestei trupe, încă foarte tină, în cadrul căreia funcționează și o școală de balet, se datorează calităților pedagogice ale Cristinei Saru, absolventa Școlii de coregrafie din București și primă balerină, o serie de ani, la Opera Română din București. Dificultățile tehnice din țesătura coregrafică, în stil neoclasic, a *Anotimpurilor* de Vivaldi, rezolvate cu acuratețe, au fost o probă în acest sens, chiar dacă fantezia coregrafului Pavel Rotaru nu a atins în acest stil valoarea fluidității muzicale.

Ultima piesă *Carmen*, cu un fir al acțiunii bine condus și compoziții coregrafice de mare încărcătură tehnică, la fel de vivace ca și *Romeo și Julieta*, a ră-

mas ca dramă numai în registrul exterior al temperamentului.

Compania a avut ca invitați doi dansatori foarte buni: Irena Pasaric (Julieta, Carmen) și Stéphane Fournial (Romeo, Don Jose), în egală măsură tehnicieni și interpreți la fel de buni ai unor roluri diametral opuse.

Reușind în numai câțiva ani să se impună, cu trupa sa clasică, în ambianța culturală a Atlantei — cum reiese din declarațiile unor notabilități ale orașului — *International Ballet Rotaru* constituie o prelungire pe alt meridian a uneia dintre direcțiile dansului de la noi, baletul academic de operă.

ÎN ACEEȘI sferă a dansului academic s-a înscris și spectacolul *Giselle*, prezentat de baletul Operei Române, în coregrafia clasică rusă.

După mai bine de douăzeci de ani, alături de Ștefan Bănică, Daniela Constantinou, Irina Roșca, Beatrice Enea, Cristina și Gabriel Opincaru, baletul Operei l-a avut din nou alături pe Marin Boieru, absolvent al Școlii de Coregrafie din Cluj, laureat al concursurilor internaționale de balet de la Varna, Moscova, Tokio, care a făcut o frumoasă carieră în companiile europene ale lui Maurice Béjart și Roland Petit, trecând apoi în Statele Unite, la Philadelphia și Miami.

Ceea ce a caracterizat, în primul rând, dansul lui Marin Boieru și a partenerii sale Melissa Podcasy, interpreți ai rolurilor principale, Albert și Giselle, a fost firescul și căldura investite în fiecare gest și pas. Prin inevitabilă comparație, stilul general al spectacolului bucureștean a părut prăfuit, refacerea acestei capodopere romantice impunându-se ca o necesitate pentru trupa clasică a Operei. Tehnic, Boieru a excelat în sărituri și baterii și mai puțin în tu-rație, în timp ce Melissa Podcasy, fără a fi o mare tehniciană, s-a dovedit a fi o mare artistă. Atât în scena nebunii din actul I, cât și în tot actul doi, dansul ei a avut o autentică aură romantică. Mișcările brațelor, încheieturilor, ale fiecărui deget, mișcările gâtului și ale umerilor erau de o fluiditate și de o expresivitate rare. Înținerea cu marii interpreți este întotdeauna o bucurie.

Atât ca pondere în ansamblul spectacolelor de dans, cât și ca propunere de investigație a universului uman, dansul coregrafulor români, de factură modernă, fie ei din țară sau de pe alte meleaguri, a marcat cu mai multă pregnanță actuala ediție a Festivalului Enescu.

CONSFINTITĂ oficial anul trecut — deși nucleul ei, constituit de grupul *Contemp*, are deja o istorie, — Compa-

Marin Boieru in Giselle

Miguel Montañez in I love Beckett

nia de dans contemporan a Operei Române, condusă de Adina Cezar, a prezentat un spectacol sub genericul *Periplu sentimental*, titlul ultimei lucrări din program.

Seara de dans a cuprins toate piesele coregrafice pe care le-am consemnat la premiera spectacolului, de la începutul acestui an: *Nisipuri* (care în spectacolele anterioare se numea *Imagini*), lucrare limpede în concepția și în construcția plastică, aparținând coregrafei Doritt Schimron, din Israel; apoi, creațiile Adinei Cezar, *Posibile proiecții*, pe muzica lui Mozart, urmând posibilele fire existențiale care pot lega oame-nii unui de altul, *Dintr-una într-alta*, pe un colaj de jazz și muzică de operă, părțile de jazz fiind reușite ca plastică și ca asamblare a mai multor grupuri în mișcare, în fine *Periplu sentimental*, piesa de rezistență a spectacolului, încărcată de un puternic conținut tensional, pe muzică populară spaniolă, și lucrarea *Aripi*, cea mai bună creație a seriei, coregrafic și interpretativ.

Spectacolul *Companiei de dans contemporan a Operei Române* a cuprins însă și o lucrare în premieră, *Cealaltă față*, prin care talentul dansatoarei a trupe, Lilliana Iorgulescu, apare în calitate de coregrafă. Piesa, pe muzica tradițională a aborigenilor australieni, își propune o transpunere modernă a unor ritualuri, fiind în același timp o imagine scenică interferentă între dans și pictură, în formula artei gestuale. Lilliana Tudor pășeste curajos pe calea experimentului. Viziunea de miriapod, în contre-jour, a începutului lucrării, ca și plastica corpului interpretei principale, Varvara Ștefănescu, din final, amintind sculptura cu goluri active a lui Henry Moore, sînt de o plastică remarcabilă. Culorile din coșuri, în care este miuit corpul dansatoarei, inițial imaculat, contribuie și ele la compunerea tabloului scenic, dar, în această parte centrală a desfășurării ritualului, plastica coregrafică nu s-a menținut la aceeași valoare. Căile neabătute sînt mai dificile, dar întotdeauna pasionante.

DEȘI desfășurat pe 26 septembrie, în împrejurările dramatice ale aceluiași moment bucureștean, spectacolul dat de Gelu Barbu și de compania sa a constituit o fericită încheiere a suitei de spectacole de dans din cadrul Festivalului Enescu.

Gelu Barbu, directorul *Companiei de Dans din Insulele Canare*, înființată în 1969 — membru al Academiei de Știință și Arte din Canaria, președinte al Asociației Profesorilor de Dans din Arhipelag, director al Concursului Internațional din Las Palmas, președinte al Sta-giului Internațional de Dans din Lisabona — am avut bucuria să constatăm că este, în primul rând, un foarte bun coregraf.

Prima piesă prezentată, *Îi iubesc pe Beckett*, poem coregrafic de Gelu Barbu, pe muzică de M. Gausse, este inspirată din opera literară a lui Samuel Beckett și a fost creată în acel frământat european 1989. Lucrarea este extrem de densă. Dansatorii-actori își pun acele întrebări pe care și le-au pus întotdeauna oamenii: „Cine sîntem și încotro ne îndreptăm?”, „Cine sînt eu?” și „Cine ești tu?”, „Încotro mergi?” și „Cine ne împiedică să comunicăm?”. Iar răspunsurile sugerate de momentele de dans se referă la pasiunea carnală, la puterea de a ierta, la dorința de a-l domina pe celălalt, la prietenie, la spaimă, la tristetea strigătului neuzit de nimeni, la acea parte din noi care aparține sacrului.

A doua lucrare coregrafică, *Narație — Ecran*, pe muzica lui Anatol Vieru, este o bijuterie coregrafică, neoclasico-modernă, un balet abstract din linii și culori, din volume corporale în mișcare, a căror remarcabilă plastică nu se suprapune ci dialoghează inteligent cu muzica. Aportul picturii scenografice Pepe Damaso contribuie din plin la frumusețea imaginii prin culoare. Lucrarea a fost prezentată la București, în premieră.

Igoaya, ultima compoziție a seriei, creată de Gelu Barbu în 1986, este inspirată din floclorul populației băștinașe a insulelor, din ritualurile legate de căsătorie. Un erotism frust, aproape brutal, și totuși fără nici-o urmă de vulgaritate, a fost canavaua pe care coregraful a brodat în limbaj modern, cu parfum arhaic, o inspirată lucrare de o poetică senzualitate, pe muzica unui compozitor canarian, Falcón Sanabria.

Dansatorii companiei au dovedit că au o foarte bună și complexă pregătire, pe mai multe genuri de dans, fiecare reușind să-și contureze propria personalitate, pe parcursul partiturii coregrafice ce i-a fost încredințată.

Liana Tugearu

TEATRU

REGELE MOARE și nu prea

FĂRĂ îndoială, mai modern este Dimov decît o întreagă generație care îl urmează. Mai uzată și mai știută este și Femeia în roșu decît ciudățenia barocă și „Jerglifica” a lui Cantemir. Un poet precum Florin Iaru este un clasic al literaturii române, pe cit de nou și de modern, și de contemporan ni se arată a fi un înaintaș al său, Caragiale... Structuri de compoziție tot mai abstracte și mai erudite, astăzi, nu pot împiedica, în același timp, accentuarea treptată a „umanizării” codului estetic, ca de altfel și fatala predispoziție a artistului de a se livra conștiinței publice în chip cit mai onest. Prefigurarea unor constelații tot mai pure și mai abstracte ale motivelor dramatice, spre exemplu, (ajungînd uneori pînă la desemantizarea totală a discursului) rămîn un lux pentru creatorul de artă incapabil să mai înțeleagă lumea decît în măsura în care el o rescrie prin descriție și nu prin sublimare. În urmă rămîn acele lumi uneori fabuloase, ale căror viziuni se nășteau prin animarea sub măști a persoanelor istorice, din povestirea unui basm sau a unei anecdote. Arta punerii în scenă este una din oglinzile cele mai fidele ale acestui curs paradoxal al „istoriilor”, dinspre origini către noi și invers. Andrei Șerban montează, în 1972, un spectacol de avangardă pornind de la texte antice; în avangarda contemporană, un dramaturg precum Heiner Müller imaginează spectacole tulburătoare, reformulînd de asemenea texte antice; tinărul regizor Alexandru Darie întărește disponibilități de expresie moderne pentru *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare la Teatrul de Comedie. La Teatrul Nottara, putem urmări, în

schimb, premiera unui spectacol realizat de Dominic Dembinski după *Regele moare* de Eugen Ionescu într-o manieră pe cit de neobișnuită, pe cit de lipsită de invenție sau de modernitate.

Exponențialitatea neutră a personajelor sau situațiilor dramatice la Ionescu își îngustează orizontul de receptare, ajungînd să vulgarizeze identitatea discursului. Pericolul este mai mare în cazul operelor moderne, a celor mai apropiate de noi în timp. Dacă lectura se oprește la nivelul de semnificație al înălțurilor sintagmatice de cuvinte și idei, acceptînd abia în subsidiar schela paradigmatică a procedeelelor, ca pe un vehicul al expresiei, atunci ea este greșită. Substanța modernității ionesciene, filosofia scriitorului sînt conținute, în fapt, în noutatea artei dramatice. Însă transformarea mult mai rapidă a inovației în manieră, sau, mai exact, tradiția infinit mai dens resimțită a contemporaneității poate perverti esența unei viziuni mai ales atunci cînd lectura caută ideologia unui text, ignorîndu-i ritmul specific, structurile secrete prin care acesta se alcătuiește. Într-o rostire stingace, care nu reușește să ofere spectatorului decît cheia morală, un text precum *Regele moare* se „clasicizează”, sau, mai exact, capătă rezonanța formulei hiperconsacrate, lipsite de profunzime, un veritabil artizanat cultural. Este cu mult mai lesne să decantăm înțelepciunea sintagmelor literare ale operei dramatice moderne decît să intuim gestualitatea sau condiția existenței contemporane ascunse prin țesătura scriiturii sau a tehnicilor de compoziție. Există opere contemporane a căror ostentație în a inova procedeele „clasicizează” instantaneu chiar noua

lor estetică, realizîndu-se o nefastă simultaneitate între noutate și saturația aceluiași tip de noutate. În teatru, un text dramatic modern poate fi redus la starea lui „clasică”, de împrejurare exemplară.

Cuvintele din spectacolul *Regele moare* par antrenate într-un slagăr dramatic de indoielnică proveniență, probabil al vreunui „precursor” învechit și naiv de la mijlocul secolului al XIX-lea. Efortul lui Dominic Dembinski, de a formula scenic coerența unui univers de gândire dramatică al cărui centru de greutate identifică înainte de toate un comportament stilistic, a eșuat, sau poate nici nu a fost îndreptat astfel. Regizorul nu pune în scenă un text al lui Eugen Ionescu, ci mai degrabă teatralizează replicile. Este evidentă intenția acestuia de a depăși formulele esențializate ale montărilor scenice pentru drama modernă și de a reanima, printr-un exces de expresivitate, înțeleșurile. Decorurile, la rîndul lor, sînt sufocante, regizorul căzînd în capcana unei ironii neizbutite și făcînd inutilă, în plan estetic, colaborarea cu un artist plastic asemenea lui Constantin Ciubotaru.

Dembinski ignoră dimensiunea secretă a scriiturii lui Eugen Ionescu: caracterul sentențios al fiecărei replici, cadențarea austeră și neutră, glacial ironică a lor, alternanța surprinzătoare a registrelor lexicale, interacțiunea tonurilor în adresare, dialogul rece și simplu — toate acestea sînt bulversate agresiv printr-o mișcare excesivă și impresivă, capabilă să transforme teatrul lui Ionescu într-unul expresionist.

Filosofia dramaturgului se pierde, rămîne patosul steril, agitația în gol a

unor personaje mereu în contrapunct cu propria lor identitate. Atitudinile sînt ostentative, iar tensiunile uneori paroxistice, în timp ce conflictele între personaje sînt privite unidimensional. Regina Margareta (Dana Dogaru) este o prezență aspră, de femeie rea și îndărătnică, regina Maria (Teodora Mares) este o fetiță simplă, naivă și neputincioasă, Doctorul (Valentin Teodosiu) un cabotîn total lipsit de haz, dispus să „șarjeze” fiecare replică fără măsură, iar Alexandru Repan, în rolul Regelui Béranger I, nu izbuteste mai mult decît un personaj disperat, capricios și extrem de tînguitor. Distinsul actor face dovada unor disponibilități de expresie deosebite; alternanța tonurilor și varietatea în joc nu absolvă, totuși, orientarea precară a hermeneuticii regizoare. Centrul de interes se mută de pe problema dramatică gravă a unei lumi crepusculare, de rezonanță nietzscheeană, pe zăbateră expresionistă a unui tiran care trăiește revelația citorva adevăruri, în pragul morții.

Ce înțelegem? Este disperarea unui personaj, tragedia unei instituții pe cale de dispariție, sau disoluția rece, lucidă a umanității? Deși spectaculoasă, inexplicabilă se dovedește „rezolvarea” din finalul spectacolului: moartea Regelui este sugerată prin înălțarea acestuia, ridicat fiind de un acrobat costumat ca la circ. În timp ce indicațiile în text ale lui Eugen Ionescu sînt cu adevărat semnificative: „În timpul ultimei scene au dispărut pe rînd ușile, ferestrele, pereții sălii tronului.../ Acum nu mai e nimic pe scenă.../ Regele stînd pe tron trebuie să mai fie văzut cîțva timp înainte de-a se cufunda într-un fel de negură”.

Sebastian-Vlad Popa

Constantin Dinulescu și Dragoș Pislaru

Cecilia Birbora

CRONICA FILMULUI de Eugenia VODĂ

A unsprezecea poruncă

IN TIMP ce alți cinești ai noștri s-au ocupat, după „Eliberare”, cu alte cele — cu funcțiile, cu politica, cu polițichia, cu finanțele, cu turismul, cu orice, numai cu cinema-ul nu — Mircea Daneliuc a avut forța să facă două filme. Primul, ieșit recent în premieră — **A unsprezecea poruncă** — e un film care va fi — este deja — foarte controversat. Dar, indiferent de impactul cu orizontul de așteptare al unui spectator sau al altuia, fie el și de meserie critic, **A unsprezecea poruncă** se prezintă ca unul dintre acele filme, rare, care se plasează, încă de la apariție, deasupra reacțiilor „de întâmpinare”, oricât de favorabile sau de defavorabile ar fi ele. Fie că ți-a plăcut, fie că nu ți-a plăcut („nu se poate spune «mi-a plăcut» despre acest film; oroarea nu poate să placă”, spunea chiar Daneliuc, în discursul de la premieră), un lucru este cert: **A unsprezecea poruncă** este un film important, de care nici o istorie a filmului românesc nu va putea face abstracție. Este filmul care, prin semnificațiile lui, deschide istoria noului cinematograf românesc și închide perfect vechiul capitol, din perioada dictaturii comuniste.

Intrat în producție imediat după revoluție, filmul a pornit de la un scenariu de sertar, pe care Daneliuc l-a gândit, l-a scris, l-a proiectat în anii '80: scenariul unui autor care avea toate motivele — obiective — să-și radicalizeze pesimismul. Opera unui creator exasperat de imobilismul sistemului, de mortificarea tot mai stăpână pe viața noastră cea de toate zilele.

În toată filmografia sa, de o altă dîne și de o densitate valorică superioare (**Cursa**, **Ediție specială**, **Proba de microfon**, **Vânătoarea de vulpi**, **Croaziera**, **Glisando**, **Iacob**), Mircea Daneliuc a reușit să fie, în ciuda cenzurii hipervigilente în tot ceea ce-l privea, un cineast contestatar. **A unsprezecea poruncă** este filmul creatorului ajuns la capătul răbdării, filmul în care contestarea este universală: a lumii, a omului, a divinității.

Supportul realist al parabolei antidictatoriale a fost fixat de regizor spre sfîrșitul celui de al doilea război. Undeva, în Europa, lângă o graniță neprecizată, sînt adunate, într-un lagăr, persoane care prezintă semnalmentele unor Hitler, Goering, Goebbels, Eva Braun... Lagărul cuprinde o serie de „oameni obișnuți”, fără altă vină decît aceea de a semăna, oricît de vag, cu istoricii monștri căutați... Un bombardament nimicitor, de sfîrșit de lume, distruge lagărul. Doar cîțiva aleși vor rămîne în viață. Din acest moment prologul se va detașa de corpul filmului, el a fost doar un pretext, o rampă de lansare pentru ceea ce va urma. Și ce va urma? Odată toate zidurile năruite, ce se va întîmpla cu supraviețuitorii? Vom vedea, cu stupeoare, cum, în loc să redevină liberi, în loc să plece care încotro, în loc să se salveze, ei vor continua să rămînă și să alunece, tot mai jos, pe scara omenescului. La un moment dat nu va mai conta că ei, oamenii obișnuți, carcasa nevinovată, nu sînt „originalele”. Nu sînt, dar — vedem — ar fi putut, la fel de bine, să fi fost... Orice ființă — demonstrează filmul — ascunde mari rezerve de cruzime, de lășitate, de inumanitate, totul e să existe condiții prielnice care să declanșeze și să pună în valoare pornirile nefaste.

Ce-l determină pe acești cîțiva bărbați și cîteva femei să nu plece, să nu caute să se salveze, și să rămînă în pădurea blestemată, printre ruine, ca să trăiască mai greu și mai rău decît niște animale? Primul motiv este acela că „spaima a rîdit”. Spaima — care, în fostul univers concentraționar, a pătruns personajele pînă în ultima fibră — continuă „să rodească”. Dispariția lagărului nu va însemna, implicit, și dispariția fricii. Lagărul clasic va fi înlocuit, în film, cu exercițiul terorii liber consimțite. Dictatura „mili-

tară” va fi înlocuită cu una aparent „democratică”. Oamenii au ajuns să se teamă și de propria lor nevinovăție, de tot ceea ce e în afara locului lor de refugiu, mizerabil, dar sigur. Toată lumea din jur reprezintă o amenințare („apa-i minată, dealu-i minat, tot terenul din jur e minat”).

Celelalte motive ale non-acțiunii: motivul așteptării („Poate c-o să dea Dumnezeu ceva, poate c-o să se întîmple ceva”), și motivul amînării. Teoretic, din prima clipă, toți supraviețuitorii vor „să plece”, cit mai repede; doar, pentru început, „să treacă dracului fumul ăsta!”; apoi, așteptînd, mereu, „momentul”, care niciodată nu vine, lanțul micilor amînări se complică din ce în ce („Să așteptăm să ne crească mai întîi bărbile”, „Să nu riscăm nimic”) ajungînd pînă la a-i imobiliza complet: „De aici nu scapă nimeni. Nu mai puteți pleca de aici, niciodată...” De la inocență — la „Noi sîntem vînoații lumii. Pentru că l-am lăsat pe Adolf Hitler să fie Adolf Hitler...” Toată această strategie a așteptării și a amînării e însoțită de o continuă degradare a ființelor și a raporturilor dintre ele. De la mica cîndăneală, de la o concesie la alta, foștii prizonieri, mereu mai ticăloșiți, ajung să se urască din toate puterile, într-o atmosferă tot mai încărcată de angosă și incertitudine: se lovesc, se izbesc, se scîlpă, se torturează unii pe alții, cu o cruzime cu atît mai înfiorătoare cu cît e absolut gratuită. O eternitate a supliciului. O pedeapsă legată de nerespectarea celei de a 11-a porunci, inventată, sub tortură, de un schingiuit — „Să nu poruncești!”.

Filmul se eliberează, treptat, de timp și de istorie, ca să intre într-un spațiu infernal, în care victimele și tortionarii sînt intersanjabili, în care personajele își pierd dimensiunile — intelectuale și afective — proprii, ca să intre, cvasi-nediferențiat, într-un scenariu al umilinței și al promiscuității. Freud e sugerat, printre rînduri, nu numai cînd un personaj e obligat, sub tortură, să inventeze „cum s-a culcat cu mama lui” cînd era copil (trimitere la fenomenul Pitestii), dar și într-o concluzie fundamentală — în ciuda civilizației, educației, culturii, ființa umană nu se poate debarasa de două instincte: „instinctul de agresiune și frica de moarte”.

Spectacolul dezumanizării e înregistrat, în film, rece, metodic, fără să distilieze emoție. Și, ca pentru a anihila orice posibilitate de „identificare emoțională” a

spectatorului cu ceea ce vede pe ecran, „acțiunea” va fi spartă, din cînd în cînd. Ce intervenția unei voci baritonale, care o comentează, detașat, în fraze cu iz biblic. Spune, de pildă, vocea: „După ce n-a mai fost voie să se roage, n-a mai fost voie înmulțirea focului și cirtirea. Pe urmă n-a mai fost voie mersul departe și n-a mai fost voie să-și amintească nimic, căci amintirile tulbură. N-a mai fost voie adunarea, n-a mai fost voie singurătatea și tristețea. Chinul l-au numit bucurie și bucuria era peste toți...” Personajele sînt lipsite de trecut, de biografie, ele vor fi „resturi de oameni”, care se organizează, se grupează, fac liste, introduc reguli de conviețuire, într-o grotescă aparență de normalitate. Moartea, ca și viața, nu mai înseamnă, în această lume, nimic. Ca despre personajele beckettiene, și despre acestea s-ar putea spune că nu sînt decît „bășici de aer care crapă una după alta la suprafața iazului mlaștinous numit existență”. Uneori, moartea și viața se întrepătrund, straniu (din trunchiul masivei Barbara — în care zace copilul mort, nenăscut — curge lapte, trunchiul se apleacă înainte și scriștie, ca un trunchi de pădure).

IN VIZIUNEA lui Daneliuc, suferința nu are nimic eroic. Ca și așteptarea, de altfel. Mintuirea prin suferință, ca și „mitul sisific al așteptării” devin, în film, doar lășitate, inconștiență, prostie. Secvențele se înlanțuie aparent arbitrar, se revine, mereu, în aceleași puncte, oamenii se sfîșie — la propriu — unii pe alții, se acoperă cu deseuri își revarsă animalitatea din ei, oroarea e completă. În această alegorie a mizeriei, personajele, trăind într-o colcălălară larvară, se anonimizează ca să compună, împreună, o stare. Personajele sînt concepute de regizor ca o pastă omogenă, întinsă pe suprafața tabloului ororii. Actorii evoluează într-un spațiu unic, comparabil cu un spațiu scenic, într-un ansamblu perfect armonizat, din care se detașează Constantin Dinulescu — dictatorul pervers, salvat prin nebunie, Ildico Zamfirescu — gardiana corpolentă, ca o Venus preistorică, Valentin Uritescu — un hătling cu nervii zdruncinați, Cecilia Birbora — singurul personaj care izbuteste să își păstreze o mică rezervă de rezistență la rău.

Filmul își propune să descifreze, în degingolada personajelor, ecourile unor teme — morale, filosofice, religioase — majore. Invocarea lui Dumnezeu oscilează,

semnificativ, între anxietate și blasfemie („Nu ura-l calea ta, Doamne, nu ura-l”, exclamă un personaj). Acțiunile aberante revin, obsesiv, asupra unor motive — schingiuirea, moartea, îngroparea sau arderea cadavrelor; dar totul se plasează, în film, dincolo de tragic, dincolo de bine și de rău, undeva într-o zonă a infra-umanului, pe care Daneliuc caută să o descifreze în — și dincolo de — imagine. Calitatea polemică a filmului rezidă nu numai în mesaj, dar și în felul în care filmul e construit: asumîndu-și riscul și condiția unui veritabil „anti-film”.

Totul e construit cu un dispreț vizibil față de „virtuozitate”, în scriitură și compoziție. Din imagine (Florin Mihăilescu), din decor (Mircea Neagu), cîin costume (Oana Tofan) se degajă o apăsare de plumb, accentuată, paradoxal, prin efectul de contrast al muzicii unor Pergolesi și Mozart și al unei naturi învăluite, uneori, într-o mătăsoasă, divină lumină albastră. Filmul e, în decupaj, demonstrativ și rece; generos e doar în dezlănțuirea de violență și sălbăticie a personajelor (solidaritatea, atunci cînd apare, e și ea fugară, chinuită, meschină). Fără minie, acest film vrea doar, cu insistență, să arate. Să ne arate. Efectul e derutant, obositor și captivant, în același timp. Chiar dacă pune răbdarea unui „spectator obișnuit” la o destul de grea încercare, filmul avansează încet, ca printr-o mlaștină, peste care trec, absente, anotimpurile. Această sumbră și atroce parabolă a deprecierii generale, pe care nu o poți urmări fără o stare de repulșe surdă, continuă să te urmărească, și după proiectie. Filmul, în memorie, își continuă lucrarea.

Această parabolă a neputinței intră în rezonanță și cu actualitatea noastră imediată. „Ai bătut din palme și ai hăulit pînă ți s-a urcat Hitler în cap! / — Da' tu, tu ce-ai făcut, mă? N-ai bătut din palme? / — Acolo unde am stat eu m-au mîncat dezinteria și tifosul. N-ai fost cu mine, ca să știu cum e acolo / — Și ce, mă? / — Eu te-am băgat acolo? Io-s vînovat? / — Hai să ne urim pe față, cînstîi. E singurul lucru care ne mai poate spăla. / — Trebuie să ne înțelegem cumva l' Sîntem, totuși, în Europa, nu în junglă!”.

Un film special și „nesituabil”, deocamdată prea aproape de noi pentru a putea fi plasat cu certitudine, corect, în ierarhia valorică a tripticului din care face parte (alături de **Glisando** și **Iacob**). Doar judecata timpului va putea hotărî cu precizie care îi e locul. Pînă atunci, nu ne-am hăzarda, totuși, cum am auzit, de curînd, la t.v., să împărțim cu suficiență, calificative și să facem prea grăbite clasamente. Lucrurile nu sînt chiar atît de simple. Și s-ar putea să avem surpriza (în ceea ce mă privește, inclin pentru această ipoteză) ca **A unsprezecea poruncă**, acest film „urît”, „diform”, „monstruos”, „respingător”, să se dovedească, în timp, și cea mai rezistentă piesă a tripticului.

Dacă, prin absurd, Daneliuc ar fi făcut filmul înainte, dominantă ar fi fost, cu siguranță, ura din privirea cineastului. Probabil, însă, că unele secvențe ar fi fost filmate altfel. Probabil că undeva, într-un milimetru pătrat al ecranului, ar mai fi rămas loc și pentru o fărîmă de speranță. Probabil că secvența „evadării” din final ar fi fost văzută altfel, ca o posibilă salvare, oricît de tirzie. Filmat în perioada post-revoluție, în care lumea noastră trecea printr-o cumplită decepție, viziunea lui Daneliuc a devenit și mai sumbră. La urmă s-a adăugat și sila. Speranța, oricît de înfinitesimală, a dispărut. Așa zisa evadare e și ea murdară, e doar o deplasare jalnică spre un alt cerc al infernului.

În rest, vorba unui personaj — „Totul s-a sfîrșit. Sîntem irecuperabili!”.

Valentin Uritescu și Mihai Boghiță

Din spațiul fabulos al domnului Ministru de Interne

OM CARE mă zbat și nu izbutesc să-mi găsească spațiul de lectură pentru memoriile lui Armand Călinescu, îmi acord totuși acel minim de sensibilitate și experiență care să-mi permită a afirma că în ultima jumătate de veac, din ciți miniștri de interne a avut România, nici unul nu a atins vibrația adevărului din această frază a d-lui Doru Viorel Ursu: „Nu vedeți că, după revoluție, trăim într-un spațiu fabulos?” Stringindu-și bine degetele, privindu-și cu lirism bine stăpânit interlocutorul, a rostit-o vibrând, dacă nu voios — cum ar fi spus celălalt Călinescu —, oricum serios, foarte serios, și cu atât mai merituos. Viața mea istorică nu cunoaște până la Domnia Sa, ministru de interne român care să fi acordat vreodată atenție publică ideii de spațiu și cu atât mai puțin fabulosului care l-ar putea caracteriza, fie și o clipă. De la Teohari și Drăghici până la Postelnicu, puteți să luați foc în gură și tot nu-mi veți indica un om în acest post căruia să-i treacă prin cap și prin gură această frază. Am pus-o deja ca motto la poemul meu de largă inspirație, intitulat: „Jubileele aparțin vechilor structuri”, primul capitol fiind: „Nici pline fără coadă, nici coadă fără pline” pe care-l scriu deocamdată numai cu viața mea, zilnic.

Frumusețea vine din aceea că dl. ministru Ursu are și dreptate și adevăr — noțiuni pe care Faulkner nu le admitea confundabile, tensiunile dintre ele asigurând drama cârților bune și paralizând melodrama celor proaste. Am trăit fabulosul chiar în acea seară de marți, când în locul Telecinematecii ni s-a dat în direct de la München un meci de fotbal mai mult pompos decât virtuos (Germania — Restul lumii 3-1) pentru a cărei transmisie la ora strict fixată s-a întrerupt conferința de presă a șefului Serviciului Român de Informații! N-am mai trăit așa ceva: șeful spionajului dar și al contraspionajului să rămână cu vorba în gură, pentru ca noi să ne cu-

fundăm în valurile de informații care deferlau de la înaintașul Klinsmann, fiu de brutar neamț, până la Higuitta, portar columbian pe care nici tragedia traficului de droguri nu-l face să se lepede de țara sa. Fiindcă nu vreau să-mi măninc talonul săptămânii viitoare, când sper să consacrăm Pelecinemaul meciului România — Scoția, voi insista azi pe fabulosul spațiu rugbystic în care ne-am devorat oasele și fulgii ființei noastre, de miercuri până sâmbătă, jucind cu Canada și, respectiv, Fidji.

În ambele cazuri, s-a putut remarca o îngrozitoare lipsă de informații din partea serviciilor noastre de spionaj sportiv. Canada, de pildă, cu care jucăm prima oară în istoria balonului fuguiat, ca Oblio, știa totul despre noi, iar noi, despre ea, absolut nimic. Încit aripei Savu (peste tot există aripi!) i-a scăpat, de emoție, mingea din mână chiar în primul minut, în timp ce unui monstru de înaintaș, Hadley, îi era clar „de ce vom învinge România: fiindcă joacă un rugby care se oprește la mijlocul de deschidere...”. Oricât ar fi de criptic acest limbaj, ar trebui formată o comisie care să afle cum de știa un canadian, înainte cu o zi de meci, întregul adevăr despre echipa noastră. Cu Fidji, am fost frustrați de dimensiunea poetică a adversarului, demnă de cel mai magic realism. Comentatorul nostru tremura ușurel pentru acest meci doar de palmares și nu știa niște lucruri esențiale care ne-ar fi permis să vedem altfel jocul care, la noi, se știe, începe el cu moartea, dar se continuă cu blesteme la adresa arbitrilor. Fidjienii aștia ascultă înaintea fiecărui meci psalmul 120, recitat de taloneurul lor, Dranivesi Balewai (au nume la care Llosa n-ar ști ce să spună!). Psalmul 120 nu-i ales la nimereală. Psalmul 120 îl roagă pe Cel de Sus să împiedice tremurul piciorului și, de asemenea, ca Acel ce te păzește să nu dormiteze. Fidjienii beau kawa, un amestec de plante care — zic ei și asta ne interesează mai mult decât

un eseu! — alungă stressul și face inutil somnul înaintea zilelor grele. Nu-i fabulos pe cine am învins, cum, necum, cu 17—13? După ce au fost învinși de canadieni, antrenorul lor Viriviri a declarat: „În noaptea asta, Dumnezeu ne-a întors spațele”. Mie, un amic bucureștean mi-a spus însă invers: „Mai bine, Radule, că nu ne-am calificat mai departe... Cine știe ce mai incasăm de la alții...” După care ne-am așezat să vedem „Fantomas”.

E încântător. Știu că cei mai mulți din jurul meu nu se uită, fiindcă (textual!) n-au chef de timpului. Nu-i chiar așa. Eu îl iau ca o parodie a seriozității mecanice, sistematice și vane, cu care gîndește inspectorul Juve. Eroul e Juve și nu Fantomas. Juve are de altfel două litere esențiale care-l apropie de cine? De Javert, polițistul care-l căuta obsedat pe Jean Valjean, mizerabilul. Juve e o parodie de Javert într-un scenariu care, parodiind și suprarealismul, face din Jean Valjean un Rocambole!

„Lasă-ne, dragă, să vedem ce-i după Fantomas-ul dumitale!” Am înțeles mesajul. Dar abia atunci fabulosul s-a rotunjit total: era, la miezul nopții, un film de amor între doi polițiști americani — el, conform scenariului, de origine rusească, ea, o Natalie Zimmerman — care-și spuneau, dezmiertându-se, el ei Natașa, ea lui Andrușka, dansind valsuri rusești, ferindu-se conștienței de Cehov, dar traducind în final „Oci ciornii” în americană, pe o bancă, într-un parc, noaptea... Scenariu de la 1980! Cea mai bună replică era a unui veterinar bețiv, măgar și violent, care zicea tot timpul: „Eu n-am făcut rău nici unui animal!”

E și cazul meu s-o spun, după ce am văzut cea mai fabuloasă chestie din tot spațiul extern al săptămânii trecute: tunul de 150 de metri lungime cu care voia să tragă Saddam Hussein. Márquez însuși s-ar fi dat mic și ar fi pălit...

Monahul Nicolae

DUPĂ numai câteva minute de la începerea transmisiunii radiofonice, **Portrete și evocări literare** (redactor Anca Mateescu) de miercuri seara a avut forța de a lumina intens tunelul amintirilor, așa încît fapte, informații, simple stări de spirit îngropate, parcă, pe vecie în timp, au irumpt înspre clipa prezentă, sonore și pline de culoare, însoțind, printr-un contrapunct armonios, cuvintele celor care l-au cunoscut pe N. Steinhardt, Amintiri foarte recente, precum chiar lectura **Jurnalului fericirii**, amintiri mai vechi, din vremea când numele eseistului adîncit în „studiul calvarului și al Golgotei” era rostit mai ales pe tăcute, amintiri și mai vechi, din anii bibliografiei obligatorii și facultative. Atunci descoperisem **Cetatea soarelui**, scrisă dincolo de gratii de Giovanni Domenico Campanella, călugăr la dominicani sub numele de Tommaso. O utopie a viitorului desăvîrșit (putem, deci, crede și fericit?), redactată cu respectul total al convențiilor în latină de un om ce-și rezuma cu simplitate destinul: „eu m-am născut pentru a înfrînge cele trei mari rele ale lumii: tirania, sofisme, ipocrizia”. A reușit, oare, aceasta prin **Cetatea soarelui**? Și, bineștiind că lucrarea spiritului nu se întemeiază pe comparații brutale, fătîșe, ci pe jocul cu adevărul liber al analogiei, corespondențelor, coincidenței, îndrăznim să repetăm, după mai bine de 300 de ani, aceeași întrebare și în cazul **Jurnalului**. Steinhardt preîntîmpină întrebarea în **Testamentul politic** ce deschide (nu închide) ipoteticul itinerar al fericirii. O preîntîmpină, sugerînd soluția ideală: „Pentru a ieși dintr-un univers concentraționar — și nu e neapărat nevoie să fie un lagăr, o temniță ori o altă formă de încarcerare, teoria se aplică oricărui tip de produs al totalitarismului — există soluția (mistică) a credinței. Despre aceasta nu va fi vorba în cele ce urmează, ea fiind consecința harului prin excelență selectiv”. O soluție ideală dar și altele trei concrete, „strict lumești”, „practice” acreditate de experiența cărților și anilor de detenție. „Luați aminte: Soljenitin, Zinoviev, Churchill, Bukovski. Moartea consimțită, asumată, anticipată, provocată; nepăsarea și obrăznicia; vitejia însoțită de o veselie turbată. Liberi sinteți să alegeți. Dar se cuvine să vă dați seama că — lumește, omenește vorbind — altă cale de a înfrunta cercul de fier — care-i în bună parte și de cretă (vezi **Starea de asediu** a lui Camus: temeiul dictaturii e o fantasmă: frica) — e foarte indoielnic să găsiți”. Ascult **Portretele** difuzate la o oră tîrzie, cu totul excentrică unei reale audiențe, o oră de „tiraj” confidențial. Mărturiile sînt senzaționale. Citisem despre cele două versiuni ale **Jurnalului** în **Nota asupra ediției** din 1991. A. Acterian reia chestiunea punînd noi întrebări: „A fost chemat la Securitate pentru că scria în taină un jurnal. A fost percheziționat. Jurnalul a fost luat. Cum și de la cine să fi aflat Securitatea?” Și, în continuare, cu referiri la inocenta pasiune pentru cărți a celui retras definitiv din viața publică: „Într-o zi, un grup de literați în excursie prin Maramureș s-a aflat pe la Rohia ca să-l vadă pe scriitorul devenit călugăr”. Acesta le deschide sertarul cu „giuvalere bibliofile”. Prieșeni! Pleacă. Peste numai câteva zile, scriitorul este interogiat iar cărțile confiscate. „Unde ori fi ele oare?” insistă A. Acterian, fost coleg de școală cu N. Steinhardt, la Liceul Spiru Haret. E o taină ferecată sub lespede timpului sau, doar, a crucii modeste pe care este săpat numele unui destin: monahul Nicolae. Cruce spre care, își aminteste Sorin Dumitrescu, prezent la înmormîntare, Steinhardt se îndrepta „odihnind pe umerii a nouă arhimandriți care-l duceau ca pe un ascet”. Impresionantă privește! Ca, de altfel, întreaga emisiune, al cărei loc (e un gînd ce, poate, vreodată, va avea șansa să devină realitate), al cărei loc, deci, nu e numai în fonotecă, ci și în imediată apropiere a **Jurnalului**. Adică, o casetă însoțind cartea **Și Jurnalul fericirii** și atîtea alte volume pe care, iată, ne-am reobîșnuit să le căutăm cu aviditate în librării.

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

Griji propagandistice

DACĂ dna Becleanu a ajuns să pună note intelectuale români chiar stăm prost. Cînd sfertodoxia se crede îndreptățită să e-mită judecăți de valoare, fără jena că s-ar putea umple de ridicol, ci, dimpotrivă, se simte încurajată s-o facă, e un semn că se generalizează confuzia. Aceasta e poate simptomul cel mai îngrijorător al crizei prin care trecem. Datul cu părerea la colț de stradă, prezumțiozitatea sau, mai rău, insulta întrebunțată ca argument nu sînt noutăți, aici și acum; există însă praguri — sau ar trebui să existe — care să le descarajeze, înainte de a le vedea instituționalizate.

Ar fi absurd să pretindem conduită academică din partea oricui, dar de la un anumit nivel de reprezentare în sus, o asemenea conduită devine obligatorie.

Revoltător în cadrul sistemului comunist de promovare era că persoane vădit lipsite de bun simț și de instrucție ocupau funcții dintre cele mai înalte, începînd cu perechea de analfabeți din fruntea țării. Principiul numirii în funcții, excluzînd ideea de competiție între valori, a trivializat raporturile ierarhice, a dus la apariția disprețului (cel mai adesea justificat) subordonaților față de cei aflați în funcții de decizie, încît criza de autoritate, care se manifestă acum pe față, nu face decît s-o continue pe aceea dinainte. Din păcate, nu fără temeii imediat. În locul stimulării concurenței valorilor prin concursuri, sfînta numire continuă să facă ravagii. Instituția „numiților” are de altfel câteva trăsături distinctive: insolența, suficiența de sine, nesiguranta mascată de un comportament agresiv, atitudinea umilă față de putere și obraznică față de muritorii de rînd. Aceștia sînt ușor de recunoscut oriunde s-ar afla, la Televiziune, însă, pur și simplu sar în ochi.

Dl. Brucan, care se declară mulțumit de evoluția TVR, ceea ce, din punctul său de vedere, e firesc, în calitate de fost „numit” la conducerea Televiziunii s-ar zice că nu e în stare să conceapă ideea de concurs și de concurență pentru ocuparea posturilor de conducere în această

instituție. Fiindcă dacă Televiziunea ar fi subordonată unei Comisii Parlamentare asta n-ar însemna că respectiva comisie ar face treaba directorului, ci acesta ar trebui să prezinte periodic un plan de activitate și un bilanț. Și cum comisia parlamentară, dacă ar fi instituită, pentru a nu i se reproșa lipsa de obiectivitate ar fi nevoită să recurgă la criteriul concursului, asupra conducerii TVR n-ar mai plana atîtea bănuiele. (Și măcar dacă ar fi nejustificate, cum afirmă dl. Brucan). De fapt, defectul principal al soluțiilor pe care d-sa le propune e că rezervă altora rigorile democrației, adică acelora care nu-i plac. Să vorbești mai bine de o jumătate de oră pe programul I, la o oră de virf, fără a fi fost inclus în program, sfîtuindu-i în schimb pe alții să nu adopte acest procedeu, ca să nu-i plictisească. Doamne, ferește! pe amatorii de sport și de divertisment, înseamnă să fi convins că ai de spus numai lucruri interesante. Să mă ierte d-sa, dar nu e cazul. Dl. Brucan se repetă, chiar dacă n-o face cu aceleași cuvinte; analizele sale sînt nu numai contestabile, dar, din motive pe care nu vreau să le numesc, își pierd firul logic, de la o replică la alta, fără ca d-sa să dea vreun semn că ar sesiza că se contrazice. Îi respect dlui Brucan curajul de pe vremea lui Ceaușescu (nu și activitatea de gazetar din anii '50), dar cred că rolul de oracol al Televiziunii nu i se mai potrivește.

În privința emisiunilor de divertisment pe care le programează TVR, n-am nimic împotriva lor, dar nu asta e calea pe care tensiunile sociale se diminuează. Ca să nu mai vorbesc de cele politice, Evident că Televiziunea nu poate da soluții în locul executivului, nici nu se poate substitui opiniei publice, cum sînt înclinați să-și închipuie unii redactori cu vocație de cărîjori. Dar o asemenea instituție trebuie să mă convingă, pe mine, omul de rînd, cu problemele mele, că se interesează de ele. Și asta cu seriozitate, sistematic, nu prin bifare. Mă îndoiesc că telespectatorul cu venituri mici sau foarte mici în raport cu noile prețuri e chiar atât de încîntat de

emisiunile de divertisment, cînd îl presează grijile. Și nu cred că e încîntat nici de emisiunile în care e compătimit demagogic. Nimic nu e mai dramatic decît să te cuprîndă uritul și să ajungi să crezi că nu mai ai viitor, din pricină că ți se plînge de milă. Sau că ești ignorat. Ceva, ceva a încercat dl. Tatulić, dar pe programul 2 și fără mare pregnanță problematică, înt-o emisiune despre virsta a treia. Altfel însă... cu grijile propagandistice ale Televiziunii, cu dna Becleanu care citează titluri din ziarul Azi, de parcă T.V.R. ar fi tribuna F.S.N.-ului...

Cristian Teodorescu

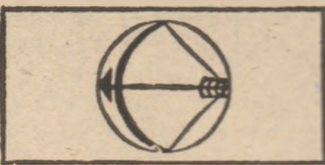

THEODOR AMAN: Intorcerea de la bal

Anchetă: Starea cărții

1. Cite manuscrise existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin câteva titluri)
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial va fi mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA ORION SRL
BUCUREȘTI

Director: Radu Cârnel

1-2. Editura ORION s-a constituit la începutul anului 1991, când se aflau în redacție cincisprezece manuscrise — scrieri originale și traduceri din literatură universală — toate meritând a vedea lumina tiparului.

3. Ne-am oprit la cinci dintre acestea, numai traduceri, din motive de ordin economic.

4. Trei au văzut deja lumina tiparului: *Profetul*, aparținând poetului național al Libanului, Kahlil Gibran, un extraordinar poem lirico-filosofic de audiență mondială, traducerea aparținându-mi; *Intilnire de gradul X* — un excelent roman de anticipație — semnat de un maestru al genului, australianul Koster del Rey, în traducerea Ecaterinei Tărălungă; celebrul roman *Dama cu camelii* de Alexandre Dumas-fiul, versiunea românească fiind semnată de Ion Popescu-Ulmu. Vor mai apărea (sperăm!) până la sfârșitul acestui an (fiind predate în tipografie): *Omul de nisip* de Jean Joubert (Ed. Grasset din Paris, care ne-a acordat o amabilitate drepturile de tipărire), roman distins cu premiul Renaudot pe 1977, tradus în peste zece limbi din Europa, Asia, și America; *Istoria celor 13* de Balzac, traducere de Haralambie Grănescu; *Masca morții rosii* de E.A. Poe — o selecție de povestiri fantastice ale marelui scriitor american, în românește de regretatul Ion Vinea.

As dori să precizez aici că, învățând din experiența bună a editurilor din țară și de peste hotare, încă de la început ne-am fixat niște colecții care ar cuprinde întreaga noastră activitate; astfel: colecția *Miracol* cu subliniat caracter lirico-filosofic; *Romanul de dragoste* (formulă de mult consacrată!); colecția *Cosmos* cuprinzând proze de science-fiction și psiho-fantastice; *Conținente*, pentru traduceri, altele decât romanul de dragoste; colecția *Mari poeți ai iubirii* (de la Solomon, Bilitis și Ovidius la Petrarca, Shakespeare, Eminescu ș.a.); colecția *Meridiane* cu povești, destinată copiilor și tuturor celor ce îndrăgesc acest gen de puritate; colecția *Diversitas* ce va cuprinde lucrări din varii domenii — istorie,

medicină, religie, filosofie, arte etc.

5. Nu și da! Nu există cenzură strictă sensu, publicând oricine (indreptătit sau nu) orice, aceasta ducând la libertinaj și exhibiționism în editarea presei și a cărții, maculind și alterând rolul educativ al acestora. Și totuși, există cenzura economică; fiindcă, cum poate fi numită altfel scumpirea de trei ori în progresie geometrică într-un an de zile a costurilor hirtiei și tiparului?? Cite din editurile particulare — majoritatea urmărind un nobil scop, acela de a produce carte valoroasă — vor rezista acestor măsuri prohibitive? La fel, prohibitiv mi se pare și impozitul (mesajul și nediferențiat) pe beneficiu, în cazul editurilor nou înființate, în timp ce, așa cum arată confratele nostru Daniel Drăgan de la Brașov, „producătorii de biuți, măgele, sucuri (industrie), abtibișdarii, buga, oglinjoare etc. sînt scutiți de impozite cinci ani”? Cu omenie, asemenea legi nu servesc reforma, ci îi dăunează de la început și structural.

6. Au existat și „cărți de sertar”. Editura Humanitas a publicat citeva din acestea, dar și alte edituri. Noi avem în vedere, în acest sens, cartea *Fratele alb, fratele roșu*, semnată de Ion Tugui, un tulburător roman psiho-social și politic în același timp.

7. Acest an, primul nostru an editorial, a fost foarte greu. Dacă noul guvern nu va lua energice măsuri protectioniste, cultura națională se poate aștepta la o prăbușire din care greu se va mai ridica.

8. O carte de literatură adevărată are azi, în general vorbind, un preț mai mic decât un kg de carne și sub o zecime din prețul unei perechi de pantofi buni (1.800-2.000 lei); e mult, e puțin? Nu e mult în raport cu valoarea intrinsecă, practic fără de termen, a lucrului artistic. Dacă, însă, nu se va stopa cursa nebunescă a scumpirii hirtiei și a manoperei tipografice, prețul cărții va crește fără înclinație. Dar prețul cărții va crește și în raport direct cu dorința cititorului (sau numai deciziilor bibliofili) de a avea o carte îngrijit și frumos tipărită pe o hirtie de calitate, cu o copertă strălucitoare, cu insule și componente de prim ordin a artei grafice. Va acționa din ce în ce mai mult dictonul: „dau un ban, dar face”. Cititorul adevărat, prin preferințele-l obiectiv-selective, va hotări până la urmă soarta unor edituri, a produselor acestora. În ce ne privește, vom fi de partea editurilor unor cărți permanent valoroase, tipărite în condiții grafice cât mai bune, la prețuri convenabile cititorilor. Aceasta, bineînțeles, dacă vom rezista.

În librării

■ Vasile Alecsandri — **POEZII**. Volum în colecția „Cele mai frumoase poezii”. (Editura Albatros, București, 200 p., 48 lei).

■ Onisifor Ghibu — **ZIAR DE LAGAR, CARACAL, 1945**. Volum în colecția „Memoria”. (Editura Albatros, București, 346 p., 70 lei).

■ Vladimir Munteanu — **DEPOZITIA**. Roman. Vol. I. (Editura Dacia, Cluj, 272 p., 83 lei).

■ Dan Damaschin — **KASPAR HAUSER**. Poeme. (Editura Dacia, Cluj, 68 p., 56 lei).

■ *** — **TIMPUL ESTE UM-BRA NOASTRĂ**. Antologie a science-fiction-ului românesc din ultimele două decenii comentată de Cornel Robu. (Editura Dacia, Cluj, 520 p., 98 lei).

■ Florin Ciurumelea — **DESEN DESPRE IUBIRE**. Versuri. (Editura Ligii literar-culturale-artistică Slam-Râmnic, Râmnicu-Sărat, 48 p., 22 lei).

■ Florin Ciurumelea — **ZUGRAVUL DE DUMINICI**. Versuri. (Editura Ligii literar-culturale-artistică Slam-Râmnic, Râmnicu-Sărat, 52 p., 22 lei).

TOP: Vinzarea cărții românești

(Librăria I. Slavici, șef sector carte: Luminița Moldovan, 15 sept. — 15 oct. 1991)

1. Mircea Eliade — *Istoria religiilor*, vol. I, II, III (Ed. Științifică, 300 lei) — 300 ex.
2. E. Copăcianu — *Isus din Nazaret* (Ed. Doris, 75 lei) — 80 ex.
3. Ov. Drimba — *Istoria culturii și civilizației*, vol. III (Ed. Științifică, 300 lei) — 80 ex.
4. Eugen Ionescu — *Nu* (Ed. Humanitas, 65 lei) — 70 ex.
5. Ion Minulescu — 3 și cu rezedă 4 (Ed. Literatorul, 50 lei) — 70 ex.
6. Gh. Buzatu — *Războiul mondial al spionilor* (Ed. B.A.I., 65 lei) — 60 ex.
7. Sorin Holban — *Să nu aștepti minuni de la luna septembrie* (Ed. Eminescu, 60 lei) — 50 ex.
8. Crăciun Ionescu — *Secretele operațiunii „Furtuna deșertului”* (Ed. Militară, 30 lei) — 50 ex.
9. Cosma Neagu — *Culisele Palatului Regal* (Ed. Globus, 96 lei) — 50 ex.
10. G. M. Zamfirescu — *Sfânta mare necrușinare* (Ed. Literatorul, 80 lei) — 45 ex.

George Bacovia — 110

■ Muzeul Literaturii Române a organizat, luni, 14 octombrie, în cadrul Rotondei 83, o seară literară dedicată aniversării a 110 ani de la nașterea lui George Bacovia. Au participat: Paul Dugneanu, Florin Mihăilescu,

Ion Nistor, Tudor Opris și fiul scriitorului, Gabriel Bacovia. În interpretarea actorilor Cristina Deleanu și George Oancea a urmat un recital din lirica poetului.

Calendar

● 14 OCTOMBRIE. S-au născut: Costache Conachi (1777), Grigore Grădășteanu (1816), P. P. Negulescu (1877), Titus Y. Stoika (1883), Mircea Pauleanu (1908), Nicolae Rădulescu-Lemnar (1906), Lascăr Sebastian (1908), Viorel Alecu (1917), Mircea Serbănescu (1919), Salomon Sombori Sándor (1929), Victor Kernbach (1925), Nicolae Gheras (1929), Marian Papahagi (1948). A murit: Heria Stancu (1963).

● 15 OCTOMBRIE. S-a născut: Dumitru Gafiteanu (1896).

● 16 OCTOMBRIE. S-au născut: Aurel C. Popovici (1863), Mihail Sorbul (1885), Melio (1907), Lidia Bote (1924), Theodor Mănescu (1930), Nicolae Damian (1938). Au murit: Nicolae Dimache (1836), Traian Lalescu (1976).

● 17 OCTOMBRIE. S-au născut: Dragoș Protopopescu (1892), Ștefana Velisar-Teodoreanu (1897), Al. Dima (1905), L. Kalustian (1908), Constantin Bărbuceanu (1923), Felicia Marinca (1930). Au murit: N. Dunașeanu (1973), Tașcu Gheorghiu (1981), Romulus Guga (1983).

● 18 OCTOMBRIE. S-au născut: Sandu Trigara-Samureaș (1903), Maria Arsene (1907), Mihail Sebastian (1907), Robertus Iure (1911), Coman Șova (1933), Ion Aramă (1936), C. Stănescu (1938). A murit Teodor Mazilu (1988).

● 19 OCTOMBRIE. S-au născut: Jacques Byck (1897), N. N. Candescu (1904), George Popa (1912), Aurelian Chișu (1935). A murit Mihail Sadoveanu (1961).

● 20 OCTOMBRIE. S-au născut: Ion Crețu (1892), Tache

Papahagi (1892), Al. Rosetti (1895), Octavian Popa (1906), Valentin Silvestru (1924), Pompiliu Marcea (1928), Ioan Grigorescu (1930), Ioan George Seitan (1948). Au murit: Al. Donici (1865), Marius Robescu (1985).

● 21 OCTOMBRIE. S-au născut: Emil Virtosu (1902), Theodor Constantin (1910), George Demetru-Pan (1911), Mihai Gafița (1923), Theodor Poiană (1931). A murit Nicolae Gane (1979).

● 22 OCTOMBRIE. S-au născut: Adam Müller Guttenbrunn (1852), Perpessicius (1891), Henri H. Stahl (1901), Cella Serghi (1907), Dan Dușescu (1918), Constantin Olariu (1927), A.I. Zăinescu (1939), Ioan Coja (1942). Au murit: Ioan G. Sbierea (1916), Oct. C. Tăzlăuanu (1942), George Maria Prina (1979).

● 23 OCTOMBRIE. S-au născut: A. P. Bănuș (1881), Ion M. Ganea (1902), Octav Sargeșiu (1908), Simion Ghinea (1913), Constantin Măclucă (1927), Nicolae Sava (1950). Au murit: Al. Papiu Ilarian (1877), Const. T. Stoika (1916), Mihail Cădăreanu (1957).

● 24 OCTOMBRIE. S-au născut: Kőmüves Geza (1902), Ion Calboreanu (1909), Sergiu Ludescu (1911), Veronica Perumbacu (1921), Gheorghe Andrei (1937), George Gibescu (1940), Corneli Moraru (1943), Ion Burnar (1947). Au murit: Andrei Mureșanu (1863), Darie Magheru (1963).

Teatrul Național în Brazilia

● EXTRASE din presa braziliană care a comentat prezența spectacolului *Trilogia antică* a Teatrului Național din București la Bienala de artă de la Sao Paulo, în septembrie 1991. La acest festival internațional necompetitiv au participat șase trupe (două românești — Național și Bulandra — două braziliene, una spaniolă și una americană din Boston).

„Le SESC *Pompela*, 20 minute după miezul nopții. Aplauze intense, strigăte de „bravo”. Alte aplauze, alte strigăte. Cei 50 de actori ai Teatrului Național din București fac pentru a 3-a oară turul de mulțumiri în spațiul rezervat reprezentării Trilogiei antică. Erau obosiți, după 4 ore de spectacol... Cei 600 de spectatori continuă să aplaude și să strige. Unii cîntă. O doamnă își scoate bijuteriile și le dăruiește actriței Ioana Bulcă, o minunată interpretă a Hecubei, în Troienele. Un grup îl caută pe regizorul Andrei Șerban. E un delir”.

(„Jornal do Tarde”) „Aplauze 15 minute și co-

muniune fraternă între spectatori și actori la fiecare reprezentație a Teatrului Național din București (...). Acum o săptămână, când Trilogia a deschis Festivalul de teatru al Bienalei, pușini i-au dat atenție... Pe parcurs, fama a sporit continuu. S-a format un grup de spectatori doritori s-o vadă a 2-a sau a 3-a oară. Printre ei, mulți critici faimoși, mulți actori cunoscuți, mulți comentatori pasionați (...). Intreaga asistență era emoționată”.

(„Folha de Sao Paulo”) „Spectatorul este captat de montare cu atita intensitate încît, fără să cunoască aceste limbi, poate să înțeleagă pas cu pas tot ceea ce este prezentat în cele 3 ore și jumătate ale unui spectacol absolut ieșit din comun. Nu este vorba de nici un miracol. Virtutea spectacolului constă în limpezimea montării, în forța sa, în modul cum actorii intrupează eroii tragici (...). Regizorul recuperează esența tragediei grecești și toți dintre noi care am avut prilejul să vedem Trilogia îi împărtășim viziunea asupra timpului mitic, asupra antichității clasice. Vastul spațiu

Colocviu Cioran

■ În organizarea Ministerului Culturii, Ambasadei Franței la București și Fundației Humanitas, în zilele de 19-22 octombrie se va desfășura la București și Sinaia Colocviul Cioran, La Palatul Elisabeta din București, avînd moderatori pe Andrei Pleșu, Ștefan Aug. Doinaș, Sylvie Jeauveau, Roberto Scagno, vor susține comunicări Sylvie Jeauveau, Ștefan Aug. Doinaș, Emanoil Marcu, Sorin Vieru, Tillmann József, Sorin Alexandrescu, Roberto Pignatiello, Ilina Sanda Grigori, Renzo Rubinelli, Gabriel Liiceanu, Irina Mavrodin, Marco Cugno, Dan C. Mihailescu, Vlad Russo, Alberto Savio. Luni, 21 octombrie, la Sinaia, după inaugurarea Centrului Internațional de Conferințe de la Pelisoar, vor susține comunicări Andrei Pleșu, Roberto Scagno și Norbert Dodille (moderator: Gabriel Liiceanu).

Ungaretti în România

■ La Facultatea de limbi și literaturi străine de la Universitatea din București, profesora Luciana Stegagno Picchio (în imagine) de la Universitatea La sapienza din Roma a susținut o conferință intitulată *Il sesto fiume di Ungaretti*. Doamna Luciana Stegagno Picchio a conferențiat și la Cluj pe tema *Variante în textele romane de la Petrarca la Camões*.

Conferințe

■ Profesorul Lorenzo Renzi de la Universitatea din Padova a ținut, între 9 octombrie și 10 noiembrie, la secția Italiană a Facultății de limbi și literaturi străine de la Universitatea din București două serii de prelegeri despre *Lirica italiană în Evul Mediu și Structura frazelor în italiana modernă*.

de la SESC *Pompela*, folosit în cea mai mare parte a timpului cu inteligență, a fost înobilizat de Andrei Șerban, transformîndu-l în arena unei imense virtuozității scenografice (...) Spațiul a fost transformat în mod magic”.

(„Folha de Sao Paulo”) Ilustrada)

„E un spectacol care depinde (integral) de pregătirea tehnică și de capacitatea interpretativă a actorilor. Și Teatrul Național din București contează pe o trupă excepțională, capabilă să creeze personaje cu un comportament interiorizat și, în același timp, să execute toate funcțiile narrative și corale care alcătuiesc spațiul repertoriului. Sînt mai mult de 40 de actori foarte buni în spectacol și ne putem întreba cum vor putea dezvolta românii această performanță! Nu putem preciza ce anume aparține fiecăruia din actorii lui Șerban pentru că intonația, acțiunile individuale sau colective se identifică perfect atît în mișcările trupei ca și în intervențiile solistice”.

(„O estado de Sao Paulo”)

Nadine GORDIMER

Pietricica de sticlă

● DECERNAREA Premiului Nobel pentru literatură pe anul 1991 a fost o surpriză doar pentru cei care nu a-vuseseră prilejul să cunoască mai multe date despre cariera de excepție a scriitoarei sud-africane Nadine Gordimer.

S-a născut într-un orașel minier, Springs, aflat la marginea zonei aurifere care avea să aducă prosperitate tinărului stat african, înființat în 1910. Printre nenumărați imigranți atrași de mirajul unui nou Eldorado s-au aflat și părinții scriitoarei — un leton și o englezoaică. Studiile începute de Nadine Gordimer la un pension de călugărițe, continuate apoi la Universitatea Witwatersrand din Johannesburg, i-au stărnit de timpuriu pasiunea pentru citit și mai ales pentru scris. La nouă ani compune poezii, pentru că prima năvălă să-i fie publicată pe când împlinea cincisprezece ani.

Astăzi, bibliografia ei numără un mare număr de culegeri de năvăle („The Soft Voice of the Serpent”, „Friday's Footprint”, „Livingstone's Companions”, „No Place Like”, „A Soldier Embrace”, „Something Out There”), precum și de romane („A World of Strangers”, „A Guest of Honour”, „The Conservationist”, „The Late Bourgeois World”, „Burger's Daughter”, „July's People”, „A Sport of Nature”). La acestea se pot adăuga și două albume, cu fotografii realizate de David Goldblatt, arind ca subiect principalele „puncte fierbinți” ale realității, universul fascinant și minnelor de aur și universul zguduitor al apartheidului.

Pe măsură ce scrisul său a câștigat în maturitate, s-a accentuat și caracterul militant, angajat, al atitudinii sale sociale și politice. Privirea lucidă, din interior, a cuprins complexitatea a-

cestui fenomen aberant numit discriminare rasială, ridicat la rangul de politică de stat. Ca scriitoare aparținând unei minorități albe de numai 17%, și-a asumat cu deplină responsabilitate riscurile unui parti-pris ferm. Ca urmare, unele din scrierile sale au fost interzise pe teritoriul Africii de Sud sau nu au putut fi distribuite în ediții populare. Membră din 1990 a Congresului Național African, Nadine Gordimer a dat o soluție radicală personală eternelor dileme a artistului confruntat cu politicul: a fi sau a nu fi participant la manifestările acestuia. Decizia artistului de a cobori în arena politică nu înseamnă o trădare a menirii sale, ci o afirmare, în alt plan, a aceluiași convingeri cărora le dă formă specifică în universul său imăginar.

Nadine Gordimer a ales, și a rămas fidelă, principiilor sale, indiferent de consecințe. Rectitudinea sa morală dublată de un talent remarcabil, s-a exprimat într-o manieră personală, ce îmbină elemente ale stilului tradițional românesc cu prosopiea unei perspective originale asupra oamenilor și întâmplărilor. Prinse într-un mecanic mai presus de vorbă lor, personajele caută refugiu, sau caută soluții în fața chestiunilor esențiale legate de necesitatea inalienabilă de a lua o atitudine, de a se plasa de o parte sau alta a sistemului. Indiferență sau lașitate, sau dispreț, sau furcă și angajări, — doar câteva din posibilele fațete ale acestui univers închis, controlat, alit de stereotip, cuprind întreaga spectru al realității multilaterale, pentru că albul și negrul nu constituie niciodată în compoziție pură.

Diversitatea acestei lumi aflată pentru noi în antipodii se conturează îndesată în năvălele scriitoarei sud-africane, din care să precizăm, ca tăci năvăle „A Chip of Glass Ruby” apărută în volumul „Not For Publication”.

Șase coji de pământ

se intrase de la piață, se ciocni de domnul Kahn care tocmai ieșea dinăuntru, Domnul Kahn, un om bine crescut, își exprimă admirația exclamând:

— Mănușată femeie!

Bamjee nu avusese niciodată nici cel mai mic prilej să o bănușcă de ceva. Se purta modestă, cuvioasă, ca o bună musulmană și, de pildă, odată încheiate discuțiile cu acest domn, n-ar fi admis nici în cuplul copului să se așeze la masă și să mănânce împreună cu ei.

O găsi în spatele casei trebuind de zor în bucătărie să pregătească masa de seară, în timp ce gura îi mergea ca o marelă împărțită neobosită ordine în dreapta și la stânga, pe mai multe lungimi de undă:

— Să-ți fie rău, Jimmy, dacă poți să spui că te-ai săturat de mincarea de Hade, numai că tocmai asta o să capeti acum.

— Amăna, dă fuga și pune oala cu apă să fiarbă.

— Haide, nu te mai necăji așa, o s-o dai din băte din palme, adu-mi numai apă gălbena și vezi că acul e în cutia de țigari de pe bufet.

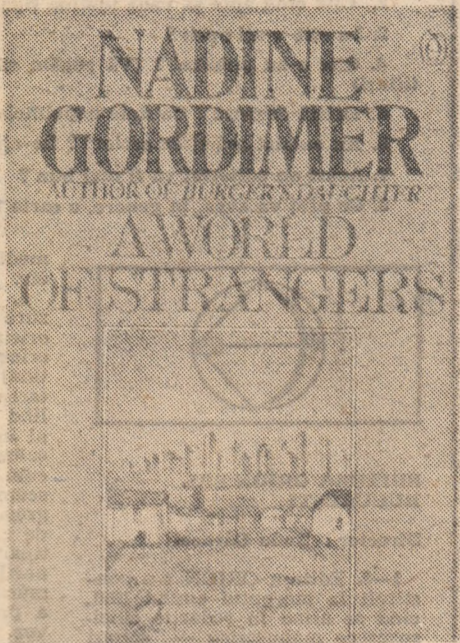
— A piecat în sfârșit doctorul Kahn ăla al tău? întrebă Bamjee.

— Da, luni va fi grevă și cum Desai s-a îmbolnăvit trebuie să se ducă el să anunțe oamenii. Bob Jali a stat toată noaptea să tragă foile, dar acum s-a dus să-și scoată o masea.

Se purta cu Bamjee de parcă era numai un moft din partea lui, să arate că nu se simțise de politică (tot astfel cum unele femei se încapăținează să vadă în purtarea grosolană a bărbaților lor dovada unei afecțiuni aspre și ursuze) și acum îi spunea toate acestea cu aerul că îi împărțese birfele de prin vecini.

— De ce oi fi vrind tu să te viți singură în balmucul ăsta unde poți să te aiegi și cu o piatră în cap sau mai știu eu ce caibă? Congresul ar trebui să se țină departe. Nu ne-ajung rezervațiile?

— Haide, Yusuf, rise ea, știi bine că nu crezi nici tu ce spui. Adu-ți amigie că ai zis la fel și când au început cu rezervațiile în Natal. De-abia când ne-au scos din casele noastre și ne-au aruncat în Transvaal, când și-a pierdut și măicuța casa din Noordorp, și zis că ar trebui să ne facem grijă. Și uite unde am ajuns. Ai văzut că nimeni nu mai este

O lume de străini

în siguranță? A, să nu uit, Girlie a trecut pe aici azi după amiază și ne-a spus că s-a logodit fratele lui Ismail. E grozav, nu-i așa? Mai ales că bătrina era cam necăjită din cauza lui. Acum o să fie și ea în sfârșit mulțumită.

— De ce să fie necăjită? întrebă Jimmy, care la cincisprezece ani își închipuia că poate vorbi de sus cu măicuța-sa.

— De ce, fiindcă voia să îl vadă la casa lui. De duminică într-o săptămână o să fie mare petrecere la Ismail. Yusuf, mai bine mi-ai da costumul să îl duc miine la curățat.

— Una din fete se și infipse:

— Mamă, eu n-am cu ce să mă-mbrac. Doamna Bamjee își trecu mina peste fața măslinie.

— Dacă ți-ar da Girlie rochia aia a ei roz, ce zici? Fugi repede la ea și spune-i că o rog eu să ți-o împrumute.

Murmurul lucrurilor banale adormea de multe ori conștiința și Bamjee, așezându-se în fotoliul cu brațe roșe care săteea înghesuit între masă și bufet, aluneca pe nesimțite într-un soi de toropeală interuptă din cind în cind de tresăriri neliniștite și scurte clipe de trezie. A doua zi de dimineață, cum ajunsese în piață află că Dr. Kahn fusese arestat. Se întâmplă însă ca în noaptea aceea doamna Bamjee să rămână pînă tîrziu să-i coasă o rochie nouă fiică-si. Priveștea il dezarmă și îi liniști din nou temerile, în ciuda vrerii sale. Senzația de iritare care îl stăpînise întreaga zi se topi într-o tăcere morocănoasă, plină de invinuire mute. Numai Cel de sus știe cine intră și iese din casă în timpul zilei. De vreo două ori în săptămîna aceea agitată, plină de tulburări, razii și arestări a găsit în casa lui citeva femei de rind, negrese sadea îmbrăcate în doeks bind ceai. „Iată un lucru pe care nici o altă indiană nu și l-ar dori în casa ei”, gîndi el cu amărăciune. Dar în cazul ăsta nevastă-sa era altminteri decît toți ceilalți, într-un fel pe care nu putea să-l deslușască și să-l numească; simțea doar atât: că nu era nici scandalos, și nici ofensator ori sfidător și nu putea fi arătat cu degetul. Era o senzație la fel de tulburătoare ca și atracția care îl împinsese să se însoare cu văduva lui Pahad, cea cu cinci copii.

CIND mașina de multiplicat fu adusă în casă, Bamjee protestă:

— Nu-ți ajungea cită bătaie de cap ai cu indienii noștri?

— Ce importanță mai are, Yusuf? Avem cu toții aceleași necazuri și sintem vi-rîți în aceeași oală, răspunse doamna Bamjee cu un zîmbet înțelegător care îi dezvelea însă și golul unui dinte lipsă.

— Nu mă lua pe mine cu chestii din astea. Noi n-avem nevoie de permisele astea nenorocite. Lasă-l pe negri să lupte singuri, că sint mulți, citeva milioane; să fie ei în fată.

Cei nouă copii ai lui Bamjee și Pahad erau numai ochi și urechi, asistind la discuție ca întotdeauna. Casa în care se înghesuiau cu toții era prea neincăpătoare ca să se mai găsească un colțisor și pentru cuvintele schimbate între patru ochi, așa că de mici auziseră tot felul de lucruri care nu erau de nasul lor. Lipsa numai sora lor vitregă, Girlie, care se măritase deja. Copiii îl urmăreau cuminiți, cu priviri atente și curioase, pe Bamjee care rămăsese în picioare în mijlocul încăperii. Îi pierise cheful să-și răsucescă mai departe țigara începută la sosirea mașinii de multiplicat. Se holbă la drăcia aia care aterizase acolo cu taxiul unui negru, ascunsă în coșul de rufe. Copiii se uitară și ei cu ochii lor negri, imenși, încercuți de gene groase ca niște flori carnivore ce își închid tentaculele păroase peste tot ce le atinge.

— E tot ce ne mai lipsea pe masă, rosti el în cele din urmă și ieși afară schiopătînd. Copiii se înghesuică să o adumece. Mașina miroase a unsoare rîncedă.

— O să mcargă grozav de bine pe bufet! Doamna Bamjee se căznea să-i găsească locul, după ce dădu la o parte cele două vase de sticlă roz cu garoafe de plastic și carpetă de pluș pictată de mîna cu imaginea Taj Mahalului.

După cină începu să scoată primele foi. Peste zi stăteau într-o singură încăperă — celelalte trei erau țesute cu pături. Copiii mai mari își făceau lecțiile înmuind pe rînd tocurile în aceeași călimară, în timp ce frății lor se jucau cu citeva cutii de lapte goale din-du-le de-a dura printre scaune. Cel mai mic dintre plozi, de numai trei ani adormi de-a-mpicioarelele și una din fete sări să-l ducă în pătuțul lui. În cele din urmă se cărăbăniră pe rînd la culcare, Bamjee printre primii. Vindea fructe și zarzavaturi, așa că în fiecare cîmîneată sărea din pat la ora patru și jumătate ca să fie în piață pe la cinci.

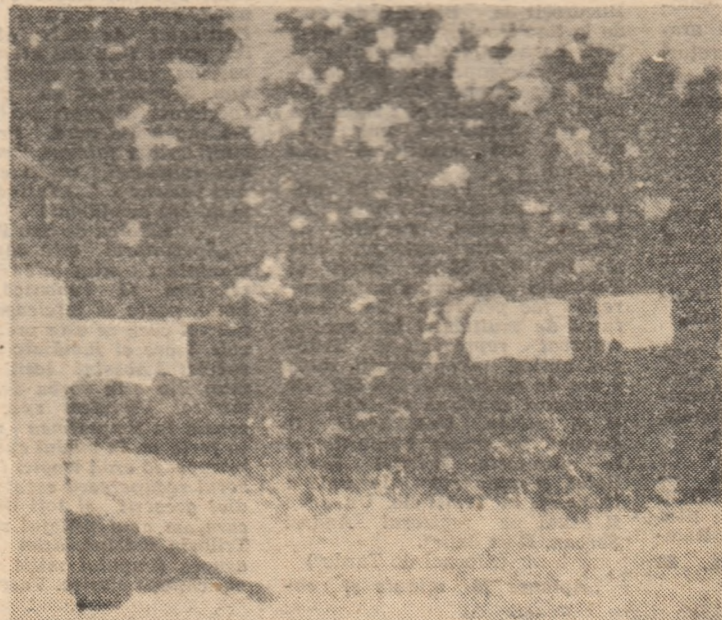
— Cam devreme azi, spuse doamna Bamjee. Cei mari își ridicară privirile spre tatăl lor și zîmbiră, dar el îi întoarse spatele nevastă-si. Nu renunțase la portul femeilor musulmane și trupul ei uscățiv și firav care inflorea și devenea împunător doar cînd adăpostea următorul piod era înfășurat strîns în foile lungi

plă la pămînt ale unui sarl leșit. Purta părul negru dat cu ulei, împietrit într-o coadă subțire. Pe vremea cînd era încă o copilă în orașul Transvaal măicuța-sa îi încreștase în mare o pietricică de sticlă roșie care imita rîndul; remanșase de mult la această pîndă și se purta demodată, după obiceiul păstrat cu sfîșierie toate zilele.

Rămase trează mult după miezul nopții, trăgînd fazele după toate. O făcea de parcă ar fi întors călătore.

Nu era nevoie să întrebă ce-i cu foile ălea. Bamjee culise în ziare că toată săptămîna trecută negri și-au rupt permisele și s-au predat singuri la poliție ca să-i închidă. Cei mai bălăgoși dintre ei fuseseră acuzați de însușire la roșie și aruncați în închisoare, iar la sediile lor raziile se țineau lași. Nu-l interesa nici măcar ce scrie în manifeste. Ce altceva decît „Nu vă duceți miine la lucru!” „Zi de protest”. „Arde-ți permisul!” ori cine în genul ăsta. Nu voia să citească nimic.

Se obișnuise să vină acasă și să-și găsească nevasta așezată la masă, adică în discuții cu tot felul de murfari, unii pe care nu-i văzuse niciodată în viața lui. Alteori se aflau printre ei însă și persoane de vază din rîndurile indiene, cum era avocatul acela Dr. Abdul Mohamed Kahn sau bogatul om de afaceri Moonsham Patel. Desi nu recunosc-tea pe față, se simțea puțin mișcat de aceste vizite simandicoase, cu toate că în fundul sufletului păstra o ură ur-bră de îndoielă. A doua zi chiar, cînd

ȘTEFAN LUCHIAN : În fundul curții

NICOLAE GRIGORESCU : Portret de fată

roșie

Monografie Nodine Gordimer de Michael Wade în seria „Scriitori africani moderni”

CIND agenții de la Poliția specială băură cu putere în usă cu noaptea în cap, Bamjee nu se trezi. Revenirea la starea de conștiință era pentru totdeauna programată în mintea lui la ora patru și jumătate și acum era cu un ceas mai devreme. Doamna Bamjee se trezi, își trase cu greu trenciul lui Jimmy de pe un scaun, încercându-se în mineci, și se duse să deschidă ușa din față. Când a prins lumina, pendula din perete primă în dar la nunta ei cu Pahad arăta ora trei. Atunci înțelese. Mințile îi tremurau în timp ce desfăcea zăvoarele și sistemul anti-furt. Deschise ușa — în fața ei stăteau doi polițiști meșiși în civil.

— Zanip Bamjee?
— Da.
Bamjee se trezi brusc, cuprins de panică, la gândul că dormise prea mult. Deveni apoi conștient de glasurile bărbaților. Sări repede din pat și se duse pe întinerie la fereastra acoperită, ca și ușa din față, cu o sită deasă de sirmă împotriva mușafirilor nepoftiți de orice fel care ar fi putut pătrunde dinspre fundătura plină de gunoaie unde locuiau.

Buimac încă de somn, intră în camera unde polițiștii tocmai cotrobăiau în lada de săpun plină cu hirtii aflate lângă mașina de multiplicat.

— Știi, Yusuf... au venit după mine, spuse doamna Bamjee. Înțelese dintr-o dată, cu înțelegerea unei curse care se închide. Tac! Stătea acolo, într-o cămașă de noapte, în fața a doi polițiști și femeia avea să fie dusă la închisoare din cauza blestemăților ale negri.

— Poftim, strigă el, ținându-se departe de ea, uite cu ce te-ai ales. Nu ți-am spus eu de-alteori? Acum s-a terminat, asta-i sfârșitul. Aici am ajuns.

Ea asculta cu o ușoară înclinare a capului, de parcă s-ar fi ferit de vreo lovitură, sau poate cuprinsă de milă.

Jimmy apăru cu o valiză în mână. Doamna sau trei dintre fete stăteau în spatele lui.

— Mamă, poftim, ia țerseul meu verde.

— Ți-am găsit o bluză curată.

Bamjee trebuia să se ferească de cîteva ori din calca lor în timp ce se învîrteau în jurul mamei, de parcă pregăteau una cîn sărbătorii de familie de care ea făcea atita caz. Nu apuca bine să facă un pas că ceilalți se și ciocneau de el. Pînă și cei doi polițiști mormăiră un „Scuzați!” și trecură grăbiți pe lângă el spre celelalte încăperi să-și continue percheziția. Luară cu ei și o carte scrisă de Nehru în închisoare — cumpărată mai demult de la un comisar-voiajor mai insistenț — și păstrată ani de zile pe poliță.

— O, nu, vă rog să nu o luați, se rugă deodată doamna Bamjee, agățîndu-se de brațul polițistului care o ținea în mînă. Acesta se feri, ridicînd-o deasupra capului.

— Mamă, n-are nici un rost, Cu toate că nimeni din casă nu o cîntese, ea insistă:

— E pentru copiii mei.

— Mamă, lasă. Așa scund și rotofel cum era, Jimmy arăta ca un negustor care încercă să-și convingă clienta să renunțe la bucata de mătase pe care pusese ochii.

Se duse în dormitor să se schimbe. Cînd își îmbrăcă în vechiul ei sari galben și cu o haină cafenie deasupra, copiii se adunară ciorchine în spatele ei ca pe un peron de gară. Se sărutară luîndu-și rămas bun. Polițiștii nu o zoreau deloc, dar ea părea, ca de obicei, cuprinsă de o mare agitație.

— Și cu mine cum rămîne? strigă Bamjee, ca o acuzație adresată tuturor.

Polițiștii își întoarseră privirile răbdători.

— O să vă descurcați voi. Girlie o să vă ajute și ea. Cei mari își poartă singuri de grijă. Iar tu, Yusuf... Cei doi tînci se treziră și își făcură apariția smiorcîndu-se și întrebînd întruna ce s-a întimplat.

— Să mergem, spuseră polițiștii.

— Vreau să-i spun ceva soțului meu. Se desprinsese dintre ei întorcîndu-se spre Yusuf și, pentru o clipă, sari-ul în fluturarea lui îi izolă pe amîndoi de restul încăperii. Fața lui se înăspri, bănuind rugămîntea de a transmite vreun mesaj următorului fraier care o să tipărească manifeste pînă îi va veni și lui rîndul.

— Duminică, spuse ea, să-i duci duminică. Yusuf nu înțelese. Logodna, șopti ea cu voce scăzută și stăruitoare. Să nu lipsească cu nici un chip. Ismail o să se supere.

Ascultară cum se îndepărtează mașina, Jimmy trase zăvorul și beră ușa din față, apoi o deschise din nou. Își puse trenciul pe care îl îmbrăcase mamică-sa mai înainte.

— Mă duc să-i spun lui Girlie.

Tatăl nu scoase un cuvînt. Copiii se duseră din nou la culcare. Din camera lor se auziră mult timp plîsetele tîncilor și discuțiile aprinse ale celor mari. Bamjee se pomeni singur. Simțea cum noaptea îl înghițea din toate părțile. Apoi ochii îi căzură pe cadranelor ceasului și văzu cu un straniu sentiment de nefamiliaritate că nu era miezul nopții, ci tocmai ora pe care ar fi trebuit să o recunoască — ora la care se trezea în fiecare dimineață. Își trase repede pantalonii și haina albă de negustor ambulant, acum murcără, își innodă fularul cenușiu pînă sub bărbia țepoasă și plecă la treburile lui.

MAȘINA de multiplicat dispăruse de pe bufet odată cu manifestele, rapoartele de la conferințe și vrafurile de ziare vechi și prăiuite strînse pe sifonierul din dormitor. Nu erau cotidienele groase ale albilor, ci fițuicile lor subțiri și efemere, adresate celor mulți și care își încetau apariția peste noapte, fie din lipsă de bani, fie pentru că erau interzise.

Se dusese totul de ripă. Cînd s-a înșurat și s-a mutat împreună cu cei cinci copii ai ei în casa răposatului Pahad nu i-a trecut niciodată prin minte că toate acele lucruri mărunte, inofensive și aparent inutile — procesele verbale de la întruniri întocmite noaptea pe masa din sufragerie, cărțile albstrale ale guvernului cîștite de ea în timp ce îl alăpta pe cel mic, cocarcele pentru Congres confecționate din hirtie creponată de copiii mai mari — ar putea să urnească munții din loc. Ani în șir nu înțelese nimic, dar acum se terminase.

Casa era tăcută. Copiii stăteau îngrămădiți pe paturi în cotlonul lor, cu ușile închise. Se așeză și privi la bufet: garioarele de plastic și carpa de plus își reluasera locul.

În primele citeva săptămîni nu aduse deloc vorba de nevastă-sa. Cei din casă credeau că este amărit din pricina că-i lipsea. Adevărul este însă că el nici nu se sinchisea. Nu s-a deranjat nici măcar să se intereseze în ce loc se află Jimmy și Girlie s-au dus la avocatul Mohammed Ibrahim și cînd au aflat că mama lor fusese dusă în închisoarea din orașul vecin au plecat într-acolo. Au stat ore în șir în fața ușii imense a închisorii, așteptînd să li se spună în ce loc o transferaseră. În cele din urmă au aflat că este la vreo cincizeci de mile depărtare, în Pretoria. După ce fu interogată de poliție, Girlie primi în sfîrșit autorizația să o vadă pe mamică-sa și Jimmy îi ceru lui Bamjee cinci șilingi pentru bițelul de tren al fetei. Tatăl puse pe masă trei piese de cite doi șilingi. Băiatul îi luă și se uită cercetător la el, neștiind dacă șilingul în plus însemna ceva sau pur și simplu Bamjee nu avea bani po-triviti.

Bamjee prinse glas de abia cînd ru-dele și vecinii începură să-i vină în casă. În viața lui nu fusese atît de comunicativ ca acum, în prezența acestor mușafiri veniți într-o vizită ce semăna mai degrabă cu una de condoleanțe.

— Priviți în ce hal am ajuns! Vedeti și dumneavoastră ce mi s-a întimplat. Nouă copii, și eu alerg toată ziua de colo-colo. Ajung acasă seara la opt. Ce putem să facem?!

— Sărmana doamnă Bamjee... O femeie atît de cumsecade!

— Judecați și singuri. Dau buzna aici la miezul nopții și mă lasă cu o casă plină de copii. Eu — toată ziua pe drum, trebuie doar să-mi cîștig pîinea, nu? Pe măsură ce se învîrtea printre ei se în-suflețea tot mai mult; le striga atunci pe fete să aducă suc pentru mușafiri. Dar după ce plecua cu toții părea că se dezmeticește brusc ca dintr-o beție, cu toate că era evlavios, căcă nu chiar habotnic, și nu punea strop de băutură pe limbă. Se simțea buimăcit și nu-și amîntea nici în ruptul capul tot ce în-drugase pînă atunci. Pe măsură ce își venea în fire simțea cum i se pune un nod în gît și îl înăbușă furia și sentimentul că este adînc nedreptățit.

Într-o seară Bamjee îl găsi pe copii strînși în cameră, discutînd foarte aprins în jurul unui dintre puști:

— Tată, s-au purtat urit cu Ahmed.

— Ce-a făcut?

— Nimic, absolut nimic. Sora lui își frămînta batista foarte agitată.

Una din fetele mai mari, firavă ca și mamică-sa, îi potoli pe ceilalți cu un gest al minii ei slăbuțe și începu să-l lămurească:

— Azi l-a dat exemplul negativ la școală...

— Ce e ăla un exemplu? întrebă Bamjee nervos.

— Învățătorul l-a pus să se scoale în picioare și să vină în fața întregii clase. „Îl vedeți?” le-a spus. „Uitați-vă bine la el. Mama lui se află în închisoare pentru că-i iubește prea mult pe negri. Vrea ca indienii să ajungă la fel ca negrii!”

— Bine, dar e groaznic! spuse el. Miinile îi căzură de a lungul trupului. S-a gîndit ea vreodată la una ca asta?

— Dar tocmai de-asta a ajuns mama acolo, spuse Jimmy, răsturnîndu-și ghiozdanul pe masă. Tîncii ăștia trebuie să priceapă bine: mamică stă acum acolo pentru că asemenea lucruri se întimplă mereu. Învățătorul Petersen este me-tis și cred că singlele lui de negru i-a adus numai necazuri toată viața. Atunci urăște pe oricine spune că sintem cu toții la fel, pentru că asta l-ar lipsi și de puținul singe de alb care-i tot ce i-a mai rămas. Da? ce-ai crezut? Pentru chestia asta nu merită să faci prea mult caz.

— Păi sigur, dacă ai cînspe ani crezi că poți să faci pe grozavul, mormăi Bamjee.

— N-am zis asta, dar o cunosc pe mama, rise băiatul.
Prizonierii politici intrară în greva foamei și lui Bamjee îi veni greu să o întreb pe Girlie dacă și mamică-sa era printre ei. N-o făcu, dar citea pe fața tinerei femei, ca într-o oglindă, cum pe zi ce trece pe mamă o păraseau puterile. Cînd greva împlini o săptămînă, unul din băieții mai mari izbucni în plîns la masă și nu mai fu în stare să mîncine. Bamjee împinse farfuria la o parte furios.

De citeva ori, în timp ce conducea camioneta cu zarzavaturi se trezi vorbind de unul singur:

— Pentru ce?

— Și iarăși:

— Pentru ce?

El se însurase cu o femeie așezată, la locul ei, care născuse copii și care își măcina singură făina și nu cu una din emancipatele alea care își tale părul și poartă fuste scurte. O revăzu deodată stînd la mașina de multiplicat în noaptea aceea de pomîni și simți că înnebuneste, înșelat și fără speranțe. Devenise stafia unei victime, bîntuind locul unei crime al cărei motiv nu îl putea pricepe și nici nu avea timp să o facă.

Greva foamei intră în a doua săptămînă. Singur în cabina camionetei care se hurduca din toate încheieturile, vorbea tare și cuvintele îi mergeau drept la inimă, încuvîntîndu-le cu țările, ca și cum le-ar fi auzit rostite de altcineva:

— Pentru o gloată de băștinași care o să ne spargă prăvăliile și o să ne omoare pe toți în casele noastre cînd le va veni vremea... Are să moară de foame... O să se prăpădească acolo...

În fiecare seară cădea ca un bolovan, frînt de oboseală, iar dimineața abia

trăgea de el să se scoale ca de o vită de povară.

Într-una din aceste dimineți Girlie își făcu apariția foarte devreme, tocmai cînd așezat la masa din bucătărie Bamjee infuleca pîine cu ceai — acele senzații alternative de uscat fărîmicios și fierbințe acțișor. O chema, firește, Fatima, dar își luase acest nume ridicol și protestec, „Fetița”, odată cu lucrurile moderne pe care le purtau fetele de la fabrică. Într-o săptămînă-două urma să nască primul copil, dar fața ei îngustă, părul scurt și ondulat, sprincenele arcuite conturate cu creion negru păreau străine de trupul acela enorm și greoi, strîns într-un halat curat. Își dăcuse cu ruj mov și acum își țușuia buzele într-un zîmbet năting, scîfiosîndu-se și alîntîndu-se ca fetițele albe obraznice:

— Ce s-a întimplat?

Ea se alintă din nou:

— Cum, nu știi? I-am spus lui Bobby să mă scoale azi mai devreme. Voiam să fiu sigură că te mai prind.

— Habar n-am ce tot vorbești.

Veni spre el și își petrecu brațul pe după gîtul lui, sărutîndu-l pe obrazul țepos.

— La mulți ani! Azi e ziua ta de naștere, ai uitat?

— Am și uitat că...

Înșfăca bucata de pîine și începu să mestecă cu disperare; gura i se mișcă într-una, dar ochii negri îi rămăseră ațîntiți asupra ei. Girlie stătea alături, fără să mai scoată un cuvînt.

— Nu țin minte niciodată asemenea chestii, rosti el în cele din urmă, înghițînd o bucată de pîine uscată care îi zgîrie gîtlejul.

Fata dăcu din cap, clătîndu-și cerceii cumpărați de la „Woolworth”.

— E primul lucru pe care mi l-a spus mama ieri cînd m-am dus s-o vîd: „nu uita, miine e ziua de naștere a lui Bamjee”.

— Lucrurile astea sînt bune pentru copii, răspuse el, dînd din umeri; dar așa e ea; ori că e vorba de vărul mai mare, ori de bunica vecinului, ea le ține minte zilele de naștere pe de rost. Ce importantă are ziua mea cînd ea stă acolo în închisoare? Ce nu pricep eu însă e cum de se mai poate ocupa de politică dacă mintea ei e plină de tot solul de fleacuri femeiești, zău că nu pricep.

— Bine, dar nu înțelegi? Mama vrea ca nimeni să nu fie lăsat deoparte; ea nu uită niciodată și se gîndește la toți — și la oamenii care nu au unde dormi, și la copiii infomețați, și la băieții care nu pot învăța mai departe — se gîndește la ei tot timpul. Așa e ea.

— Dar nimeni nu mai e ea; suna pe jumătate a plîngere.

— Nu, nimeni, îi răspuse fiica vitregă. Se așeză la masă, odihnîndu-și pîntecul imens.

El își luă capul în mînă.

— Simt că îmbătrînesc. Era însă copleșit de altceva: aflase răspunsul. Acum știa de ce o dorise tocmai pe ea, văduva neatrăgătoare cu cinci copii. Știa acum și în ce fel era deosebită de toți ceilalți. Era ea, pur și simplu, întocmai ca realitatea celui pîntec uriaș aflat între el și fiica ei.

Prezentare și traducere de Rodica Ștefan

Convorbire cu Sergio Leone

● Sergio Leone (în imagine), fostul „print al asistenților”, mina dreaptă pe care și-o disputau toți regizorii care lucrau la Cinecittà, înainte de a deveni el însuși un cineast foarte popular, reventator al westernului, se hotărîse în 1986 să povestească totul lui Noel Simsolo în această **Convorbire...**, apărută acum în **Colecția de buzunar** a editurii Ramsay. Cu acea simplitate, cu acel refuz al limbii de lemn și al oricărei diplomații, care i-a fost specific, Leone își evocă viața și întreaga carieră. Devenit asistent al cinematografului italo-american, se îndrăgostește de Silvana Mangano, colaborează cu Mervin Le Roy, Robert Wise, Zi-

nemann, îl înfilmează pe Orson Welles, dirijează scene de acțiune din **Ben Hur** de Wyler, scrie o serie de scenarii, toarnă **Ultimele zile ale Pompeiului** și realizează primul său film **Colosul din Rodos**. Lucrează cu Robert Aldrich la **Sodoma și Gomora**. Este apoi momentul debutului în cea de a doua carieră, marcată de westernuri, dominate de silueta lui Clint Eastwood. Pentru **un pumn de dolari** (1964, semnat Robert Robertson, ca un omagiu adus tatălui său cineast), Pentru **cițiva dolari în plus** (1965), **Frumosul aritru**, **Cersetorul** (1966), **A fost odată în Vest** (1968) se bucură de mare succes. **A fost odată** **Revoluția** (1971) merge bine, dar asta nu-l împiedică pe Leone să se oprească din lucru vreme de doi-prezece ani. În 1983 revine cu **A fost odată America**, capodopera sa, filmul său preferat, în care juca Robert De Niro, același pe care și-l dorea interpretul cineastului american al jurnalelor de actualitate, plecat să asiste la rezistența împotriva așezii nazist în **Cele 900 de zile ale Leningradului**. Din păcate, Sergio Leone nu avea să realizeze acest film, căci el a murit în 1989, în urma unei crize cardiace. (LIBERATION, 10 octombrie).

Jérôme Savary : recomandări

● Director al Teatrului Național Chaillot, scriitor și regizor, Jérôme Savary a declarat recent: „În ultimele luni m-am consacrat scrisului. Voi publica două cărți: un volum de memorii, **Viața mea începe la orele 20.30** (editura Stock) și un roman, **Marilyn Montreuil** (ed. Archipel). Romanul s-a născut dintr-o comedie muzicală, care mi-a umblat prin cap vreo doi ani, și am montat-o la Chaillot. Este povestea

unei obscure cîntărețe de rock dintr-o periferie, fascinată de Marilyn Monroe. Pentru lectură vă recomand ultima biografie a actriței, netradusă încă, **Legend** de Fred Lawrence Guilea (Scarborough House). O altă carte interesantă este **Shakespeare, les feux de l'envie** de René Girard (ed. Grasset). Am citit-o pregătindu-mă să regizez **Noaptea regilor**”. (LIBRE, octombrie).

SCRISOARE DIN PARIS

Din nou despre Pivot

EXISTĂ un secret al „rezistenței” literarului... Fără moarte e „viața literară”. În condiții ingrate — care normal ar fi să o anihileze cu totul —, ea subzistă, își vede de ale ei... Evenimentele istorice mondiale, care se țin lant, infirmînd toate recentele pronosticuri privind „sfîrșitul istoriei” — nu împiedică pe cei interesați (continuu să mă aflu printre ei, deși sint un devorator de ziare, în rînd cu majoritatea lor...) să le lase deoparte și să urmărească „prestația” lui Bernard Pivot la emisiunea **Caractères** a „succesorului” său de pe Antenne 2 — Bernard Rapp.

Apucasem să spun cite ceva — într-un recent comentariu despre cartea de convorbiri Pierre Nora — Pivot (**Le métier de lire** — editura Gallimard) care a furnizat norocos binevenitul pretext al invitării în direct la emisiunea de vineri a fostului animator al emisiunii **Apostrophes**. Situația era întrucîtva delicată — Pivot mărturisind de la început că ezitase, o vreme, să dea sau nu curs amabilei dar poate și puțin „perfidei” invitații. Ar fi avut aerul — zicea — că se întoarce pe fereastră în încăperea din care tocmai ieșise, fîrsc și cu demnitate, pe ușă... A acceptat pînă la urmă să vină — și n-a greșit deloc, a făcut față complicației cu o absolută seninătate.

Îndeajuns de neașteptată — pentru cel deprins să vadă mai ales latura spectaculoasă a emisiunilor lui Pivot — destinată să capteze cu orice preț atenția marelui public, nu neapărat competent în materie de literatură și de cultură înaltă... — a fost înocentă „gravă”, așezată, plină de pondere a interlocutorului, proaspăt instalat de cealaltă parte a „baricadei” și luîndu-și foarte în serios rolul, noul rol. Dezinvoltura seducătoare i-o cunoaștem, nici de data asta nu i-a lipsit, mai puțin ne obișnuise cu patosul „implicării”, al angajamentului, intelectual și afectiv deopotrivă, în relația cea de gravă intimitate — cu autorii, cu operele importante ce pă-

Expoziția Théodore Géricault

● La 10 octombrie s-a inaugurat la Galerile naționale de la Grand Palais din Paris marea expoziție Théodore Géricault (1791—1824). Expoziția rămîne deschisă pînă la 6 ianuarie 1992, ea ilustrînd momentele de vîrf ale vieții pictorului mitic, de la a cărui naștere s-au împlinit anul acesta două sute de ani. Pictorul acesta nu este doar omul unui singur tablou — **Pluta Meduzei**, de fapt, absentă din această expoziție, ea fiind foarte fragilă, ne-transportabilă. Retrospectiva care-l este consacrată acum — picturi, desene, litografii, studii,

schițe — dezvăluie în cele 300 de lucrări bogăția strălucitoare a căutărilor sale. Cu prilejul expoziției, în zilele de 14—16 noiembrie, la Muzeul Luvrului, iar în ziua de 17 noiembrie, la Muzeul de artă din Rouen, va avea loc un colocolu internațional despre arta lui Th. Géricault. Totodată, între 16 octombrie și 6 ianuarie 1992, se va prezenta un ciclu de filme consacrate lui Géricault și operei sale. În imagine, studii ale unor cai care au constituit o obsesie pentru pictorul aniversat în capitala Franței. (LIBERATION, 10 octombrie).

Premii

● Wolf Biermann va primi, la 19 octombrie, Premiul Georg Buchner, cea mai înaltă distincție literară germană. Multă vreme cîntărețul și pamfletarul Biermann a fost mai bine cunoscut decît scriitorul. „Iată o nedreptate reparată” constată ziarul **Deutsches Allgemeines Sonntagsblatt** din Hamburg. „Rareori un om și-a exprimat într-un mod atît de elocvent minia și speranța, dragostea, bucuria și frustrarea”, continuă ziarul.

● Premiul Păcii decernat de librăria germană va fi primit anul acesta de scriitorul maghiar György Konrad, actualul președinte al Pen-Clubului Internațional care succede astfel la premiul lui Vaclav Havel și traducătorului Karl Dedecius. Ultimele trei romane ale lui György

Konrad au fost publicate în limba germană, fiind interzise în Ungaria.

● Premiul Național al Literelor acordat de Ministerul Culturii spaniol a fost atribuit prozatorului Miguel Delibes (care a primit aproape majoritatea premiilor literare spaniole pînă acum) pentru romanul apărut anul acesta **Soarecii** în care este descrisă viața grea a tărânilor castiliene. „Datorită lui Delibes, afirmă cotidianul **El País**, arborii se transformă în personaje”.

● În ziua de 7 octombrie, la Paris a fost decernat premiul Alexandru Vialatte în valoare de 30 000 franci. El a revenit scriitorului Réjean Ducharme din Québec pentru romanul său **Devadé**, publicat de editura Gallimard. (LIBERATION, 10 octombrie).

Obscuritatea de afară

● Începînd din 1965, scriitorul american Cormac McCarthy (în imagine), născut în 1933 la Providence (Rhode Island) a publicat cîndi romane foarte diferite unul de celălalt, toate la același editor. El a fost respectat și respectat încă de la început de către congenerii. **Paznicul livezii** obținînd premiul Faulkner pentru opera prima. A continuat să creeze, fiind considerat important de către specialiști, fără să fie totuși prea citit nici de aceștia, nici de marele public. Din cînd în cînd i se atribuie cite o bursă, printre care prestigiosul și providențialul „ajutor pentru genii” al Fundației McArthur în urmă cu cîțiva ani. Lipsa de audiență se explică firește prin caracterul extrem al cărților lui și prin dificultatea lor de limbaj. Meridianul singelui a dispărut fără să lase urme

decît premiul Louis Coudrean pentru cea mai bună traducere. **Obscuritatea de afară** este ultimul roman publicat de McCarthy la Random House, urmînd ca editura Knopf să-i publice în primăvara viitoare următorul său roman. **Obscuritatea de afară** a fost tradus în limba franceză recent și publicat la Actes Sud. (LIBERATION, 10 octombrie).

Al IV-lea festival de muzică modernă

● Organizația de Orașe Viena, Societatea Prietenilor Muzicii și Konzerthaus, cel de al patrulea festival consacrat muzicii secolului XX va avea anul acesta în atenție compozitorii Olivier Messiaen, Alfred Schnittke, Harrison Birtwistle și Roman Haubenstock-Ramati. Operele reprezentative ale celor patru clasici ai muzicii de după război vor fi ascultate între 18 octombrie — 20 noiembrie a.c. în peste 40 de concerte. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, 4 octombrie).

Festival Andrei Tarkovski

● Prezentarea, în cadrul Festivalului de la Viena, a cineastului, scriitorului și filosofului sovietic Andrei Tarkovski, mort în exil în 1989, este completată — sub îndrumarea lui Claudio Abbado — de reluarea la Opera națională a montării cu Boris Godunov de Mussorgski (pusă în scenă de Tarkovski la Covent Garden). La Musikverein, Ansamblul Anton Weber (sub conducerea aceluiași Claudio Abbado) interpretează compoziții de Beethoven, György Kurtag și Wolfgang Rihm dedicate lui Tarkovski. O retrospectivă a operei sale cinematografice, seri literare și difuzarea unei piese radiofonice sînt incluse, de asemenea, în acest Festival dedicat lui Andrei Tarkovski, aflat în plină desfășurare (6—31 octombrie a.c.). (INFORMATIONS D'AUTRICHE, 4 octombrie).

Ziua eclipsei

● Încă de la debutul său în domeniul romanului, în urmă cu zece ani, cu **Copilul lui Edouard**, François-Olivier Rousseau povestește viețile unor oameni. Cea a unui pianist virtuoz de la sfîrșitul secolului trecut și începutul celui prezent în **Sébastien Doré**, cele ale unor pictori suedezi în tumultosul Berlin al anilor '10 în **Gara din Wannsee**, cea a unui mic grup de tineri din Paris între 1960 și 1970 în **Ziua eclipsei**, romanul apărut recent la editura Grasset. „Modalitate pentru un scriitor de a ride de modernitate și de a-și afirma disprețul față de toate modelele decît să ignore «epoca suspiciunii» și crea romanul și de a relua firul narațiunii acolo unde era scodit și fi definitiv rupt”. (LE MONDE / LIVRES-INDÉES, 13 septembrie).

Bécaud la Olympia

● Pînă la 20 octombrie, celebra sală Olympia care a aparținut lui Bruno Coquatrix găzduiește seria de recitaluri incununate de succes ale lui Gilbert Bécaud (în imagine), inepuizabilul **Doma 100 000 volți**. Vorbînd despre cei patruzeci de ani ai carierei sale, în finalul unui interviu publicat de ziarul **Libération** (10 octombrie), Gilbert Bécaud mărturisește, între altele: „M-am săturat să fiu neliniștit în fiecare seară, am două comedii muzicale pe pian, am poftă să fac niște filme, am poftă să fac o schimbare la întîrie. Nu îndrăznesc prea mult s-o spun, din oroare pentru falsele apariții, dar cred că nu va mai exista o altă Olympia”.

Petersburg la Nantes

● Orașul francez Nantes va găzdui St.-Petersburg între 14 și 19 octombrie, la cea de a doua ediție a unui Festival, la care, vreme de șase zile, vor participa 270 de artiști din toate domeniile culturii. După o primă experiență consacrată în 1990 orașului Barcelona, organizatorii vor invita anul acesta artiști aleși din cercurile contestatare ale ex-Leningradului. Pe afișul Festivalului figurează grupul muzical Pop Mekhanika, coriștii de la Capella Glinka, mai multe grupuri de rock sovietice, alături de un „magazin de stat” reconstruit, de o „cafenea literară”, de agenția telegrafică Rosta sau de un club de șah. Film, dans, teatru, concerte, parade ale model, expoziții și dezbateri se vor succeda în cele patru locuri principale de animație, între care o fostă uzină și o gară dezafectată. (LIBERATION, 13 septembrie).

Lucian Raicu

● Precedenta serie de tablouri ale lui Pierre Zarcate se intitula **Seria neagră**, artistul fiind preocupat atunci de goana după formă, interzicându-și jocul cu culoarea. După o trecere prin acuarelă și o călătorie în Egipt, **Suita egipteană** este o frumoasă parte de culoare susținută de dorința vie pentru a răspunde întrebărilor puse de **Seria neagră**: cum să ieși dintr-un desen care duce drept la sculptură, să treci de la osatură la carne, să dai o suprafață colorată într-un tablou. Exploatând toate mijloacele pe care le oferă pictura în ulei, de la transparența cea mai diafană până la împăstările cele mai evidente, **Suita egipteană** (expusă până la 9 noiembrie la Galeria Lamaignère St. Germain din Paris) desenează trecerea de la

punerea în culoare a unei forme la punerea în formă a culorii. În imagine: **Ulei pe pânză de Pierre Zarcate, noiembrie 1989, (LIBERATION, 10 octombrie).**

Arta și identitatea națională

● Excelenta revistă new-yorkeză, **Art in America**, consacră cea mai importantă parte a numărului ei pe luna septembrie unui dosar intitulat **Art and national identity**. În sumarul acestui dosar figurează atât puncte de vedere culese de la zece critici și trei prezece artiști, cât și studii despre „britishness”-ul sculpturii engleze de după război sau despre politica lui Whitney, despre care se știe că denuștea drept **Museum of American Art**.

Festivalul Dunării

● În luna decembrie a acestui an, Parisul găzduiește primul **Festival de Danubie à Paris sur Seine**. Fiecare din cele opt țări traversate de acest -fluviu- Germania, Austria, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, România, Bulgaria și U.R.S.S. — va propune câte un spectacol realizat de un regizor reprezentativ, legat de tradițiile muzicale, dramatice, coregrafice și folclorice ale „Dunării și popoarelor riverane”. (**INFORMATIONS D'AUTRICHE, 23 august**).

Muzeul de istorie a artei

● Clădirea actualului muzeu de istorie a artei din Viena a fost inaugurată, la 17 octombrie 1891, de împăratul Franz Josef I. În acest edificiu au fost reunite colecțiile de artă habsburgică expuse și păstrate până acum în diverse locuri — în marea lor majoritate la Belvedere. Cu prilejul aniversării centenarului fondării acestei instituții, sint preconizate două expoziții și un simpozion cu participare internațională. **Muzeul de istorie a artei a operat de artă globală. (INFORMATIONS D'AUTRICHE, 6 septembrie)**

Matrioșka Elțin

● La Leningrad, numeroase expoziții stradale includ păpuși matrioșka cu chipul președintelui Rusiei, Boris Elțin. Vinzătorii de păpuși estimau că cererea de păpuși cu chipul lui Elțin atinsese cel mai înalt nivel, atât în rândul conaționaliilor cit și al turiștilor străini, încă înainte de evenimentele din 19-21 august. Pe locul doi se situează matrioșka cu chipul lui Mihail Gorbaciov iar pe locul al treilea... matrioșka cu chipul lui Iosif Stalin. (**NOVOSTI, august**).

Artele decorative

● Galeria națională de la Grand Palais din Paris găzduiește 350 de lucrări care sint o mărturie a creativității artistilor Epocii de aur a artei decorative 1814-1848. (**LIBERATION, 10 octombrie**).

Fenomenologia spiritului

● Despre Jean Hyppolite, care a fost director și profesor la Collège de France, decedat în 1968, se știe că a fost traducătorul **Fenomenologiei spiritului** de Hegel, cit și unul dintre „introducătorii” filosofiei hegeliene în cultura franceză. Cu toate că lectura traducerii sale a **Fenomenologiei spiritului** face parte din obiectul de studiu aloricării student la filosofie, Hyppolite a fost oarecum dat uitării în ultimele două decenii. Printr-un hazard editorial, tocmai cînd la 22 octombrie i se va aduce un nou omagiu la Școala Normală din Paris, editura P.U.F. reeditează lucrările sale **Logica Existenței**, cit și **Figuri ale gândirii filosofice**. În timp ce elevul său entuziast, Jean-Pierre Lefebvre, oferă o nouă traducere a lucrării lui Hegel într-o ediție impecabilă la Aubier. (**LIBERATION, 10 octombrie**).

Bijuterii pentru Cernobil

● Cunoscutul creator de modă Pierre Cardin a realizat o colecție de bijuterii pentru a veni în sprijinul victimelor Cernobilului. Ambasador de onoare al UNESCO, prin gestul său a ținut să amintească lumii că aproximativ 4 milioane de persoane, dintre care 800 000 copii afectați de catastrofă, au încă nevoie de ajutor. Colecția sa de bijuterii este destinată vinzării în profitul programului UNESCO — Cernobil. Insoțindu-l în aprilie anul acesta pe directorul general al UNESCO, Federico Mayor la locul catastrofei, Pierre Cardin și-a câștigat prietenia a numeroși locuitori. (În imagine, una dintre bijuteriile create, reprezentînd globul pămîntesc, montat pe o axă și înconjurat de o coroană de argint, simbol al atmosferei). (**SOURCES UNESCO, septembrie**).

● Belgia a recunoscut oficial pe autorii de BD (benzi desenate) ca „artiști plastici”. Regele Baudouin a decernat unor personalități în domeniul Ordinului Leopold al II-lea și Ordinul Coroanei. Printre cei decorați se află: Franquin, Peyo, Morris, Jacques Martin. (**LIRE, octombrie**).

Despre Dicționarul Khazar

● Scriitorul iugoslav Milorad Pavić, autor al **Dicționarului Khazar**, va publica la Belgrad, în versiune bilingvă, o culegere a articolelor apărute în lumea întreagă despre cartea sa. (**LIRE, octombrie**).

Eisenstein-Disney

● Editura Circé din Strassbourg este în posesia unui text inedit al cineastului Serghei Eisenstein, text consacrat lui Walt Disney. Cartea va fi tipărită în această toamnă. (**LIRE, octombrie**).

Bulgakov în Pleiade

● În prestigioasa colecție Pleiade se prevede apariția **Operei complete** ale lui Bulgakov, într-o nouă traducere semnată de François Flamant. De asemenea, se anunță apariția a două biografii ale scriitorului în versiune franceză, biografia apărute în Anglia. Una urmează să fie editată la Critérion iar cealaltă la Presses de la Cité. (**LIRE, octombrie**).

Mahfouz tot la Paris

● În pofida premiului Nobel (1988), romanul **Les fils de la médina** continuă să fie interzis în Egipt. El aparține scriitorului Naguib Mahfouz și este o parabolă despre cele trei religii abrahamice. Romanul va apărea la Paris, editat de Sindbad. Această editură propune o carte-convorbire cu Gamal Ghitany, intitulată **Mahfouz par Mahfouz** (**LIRE, octombrie**).

Pentru un folio

● Cinci candidați se vor prezenta la 12 decembrie pentru succesiunea lui Jacques Soustelle la Academia Franceză: paleontologul Yves Coppens, scriitorii Jean-Marie Rouart și Bernard Pierre, consilierul de stat Gabriel de Broglie și universitarul Charles Dedevan. (**LIBERATION, 10 octombrie**).

Memoriile lui Jan Kott

● „Ultima mea partidă de bile dinaintea războiului, în mai sau iunie 1939, am jucat-o la Paris cu viitorul asasin al lui Troțki”. Astfel încep memoriile lui Jan Kott (**Viața în amănare**, editura Sölin) care admite, de altfel, că la bilele asasinului lui Troțki era mult mai bun decît el. La Paris, Jan Kott fusese atras și pe alte căi, de suprarealismul lui Breton, de misticismul lui Maritain. Această autobiografie este și o istorie a Poloniei, în care Jan Kott s-a născut în 1914. (**LIBERATION, 10 octombrie**).

Mozart la Londra

● În cartierul londonez Pimlico, a fost instalat primul monument consacrat compozitorului. Micul Mozart a vizitat Londra în 1764, împreună cu tatăl său. Nu întîmplător, deci, lucrarea îl reprezintă la vârsta de șapte ani. (**INFORMATIONS D'AUTRICHE, 6 septembrie**).

The American Poetry Review

(septembrie/octombrie 1991)

● PRINTRE nenumăratele reviste dedicate poeziei, care apar în S.U.A. (**Poetry** din 1912, **Poet Lore** din 1889, **Poet Critic**, **Poetry World**, ultima cuprinzînd mai ales poezie în traducere) și multe altele, **THE AMERICAN POETRY REVIEW** este cea mai complexă revistă literară de acest gen.

Din numărul pe care îl prezentăm ne-am reținut atenția poeziile lui Charles Simic, cel care a primit Premiul Pulitzer pentru volumul **The World doesn't end: Prose Poems** (din 1989), cea mai recentă colecție de poezii fiind **The Book of Gods and Devils** (1990). Și tot în acest număr găsim citeva pagini din interviul luat poetului de Bruce Weigh, rezultatul a doi ani de corespondență, aflăm, și care va da naștere cărții **The Phenomenology of Spirit and Self: On the poetry of Charles Simic** (colecție de eseuri, interviuri și note autobiografice). Și poate că subtilul recenziei de față ar fi trebuit să se numească „Poetry is a way of knowledge” — Poezia este un mod de cunoaștere. Simic are multe idei foarte interesante, cum ar fi cea legată de faptul că poezii europene, și mai ales cei din părțile „dureroase” ale Europei, acolo unde „experiența s-a confruntat direct cu istoria brută”, sint diferiți de cei americani și nu „doar din simple motive stilistice”. Am notat însă o metaforă, prin care spune tot despre sine „Eu sint un amestec culinar: griveciul sufletului meu s-a făcut din variate ingrediente. Este foarte întunecos și umed acolo, jos, la fundul cratitiei. Și nici nu pot vedea chiar tot ce se află acolo, dar îmi ling farfuria în fiecare zi”.

Tot aici găsim și un supliment special cu 16 poezii de Jean Cocteau în traducerea lui Charles Guenther (de altfel fotografia de pe copertă este a lui Jean Cocteau).

Lar Tony Whedon, ocupîndu-se de poezia chineză contemporană, remarcă faptul că istoria este permanent distrusă de prezent în China, iar în momentul în care totuși se înregistrează, istoria se șterge, cîndu-se un vid istoric, care, la rîndul său, produce un fel de angoasă, diferită de cea cunoscută vesticilor și care poate fi regăsită în versurile unor poeți chinezi contemporani (cum ar fi în poezia **Assembly-line** de Shu Ting).

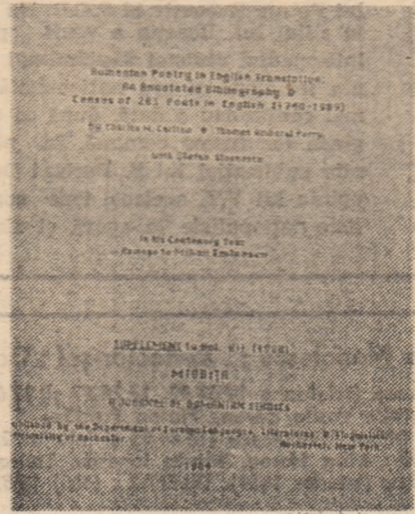
Dar „istoria este ca o floare de lotus. Se auto-generează”...

Miorița

● SUPLEMENTUL revistei **MIORIȚA** (revistă de studii românești) vol. XII/1988, supliment apărut în 1989 și publicat la Universitatea din Rochester, mai ales prin strădaniile profesorului Charles Carlton (profesor de lingvistică romanică la Catedra de limbi și literaturi străine din Universitatea Rochester), care a vizitat România de șase ori ca bursier Fulbright (cercetător și lector). Suplimentul la care ne referim a apărut cu ocazia sărbătoririi centenarului Mihai Eminescu și prezintă o documentată bibliografie adnotată, precum și un inventar cuprinzînd 283 poeți traduși în perioada 1740-1939 din limba română în limba engleză.

Lucrarea are o interesantă introducere, parcurgînd istoria traducerilor de poezie românească în limba engleză, introducerea semnată de prof. Charles M. Carlton (University of Rochester), prof. Thomas Amherst Perry (East Texas State University) și Ștefan Stoescu (Cornell University).

Și într-adevăr „bibliografia oferă nu numai o perspectivă istorică asupra poeziei românești, dar și aprofundarea originalității concepției poetice românești”, și este așa cum și-a dorit editorii „un instrument util” pentru cei ce doresc să se familiarizeze cu poezii românești și universul lor poetic. Și ne aflăm în fața unei bogate bibliografii cuprinzînd, pe lîngă toate cărțile dedicate în exclusivitate traducerilor de poezie românească în limba engleză (însoțite de adnotări pe marginea materialului critic), și revistele literare cu referiri sau tradu-

ceri de poezie românească, pliantele, broșurile și cataloagele de bibliotecă avînd mențiuni asupra poezilor românești în traducere engleză, precum și un inventar de 283 poeți români traduși în limba engleză, indice de nume, pseudonime, instituții.

Așa cum arăta chiar prof. Charles Carlton, pe baza acestei bibliografii s-ar putea întocmi o antologie cu cele mai bune poezii românești traduse în limba engleză.

Și de asemenea, același gen de bibliografie s-ar putea compila în viitor pentru paginile de proză românească tradusă în limba engleză. (M.G.)

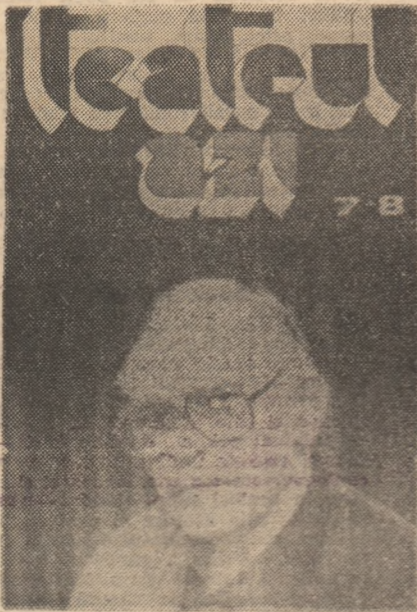
The New York Times Book Review

● „ANUL **Lolitei!**” își intitulează Brian Boyd (biograful lui Vladimir Nabokov) scurta prezentare din **THE NEW YORK TIMES BOOK REVIEW** (8 septembrie) a destinului creatorului și creației sale. Romanul lui Nabokov — publicat prima dată în 1955 — a fost și rămîne unul dintre cele mai controversate romane. Acceptat și respins în același timp, lăudat pentru calitățile sale literare și contestat din pricina mult discutatului aspect pornografic, **Lolita** a cunoscut o glorie ascendentă într-un timp foarte scurt aducînd beneficii pe măsură autorului. Anul 1955 avea să polarizeze opinia publică, autoritățile literare, personalitățile culturale de pe două continente pro sau contra acestei „anormale” povești de dragoste. În Franța a fost tradus și publicat în 1956, cînd a fost și interzis. În '53 se ridicau restricțiile — considerate ilegale — pentru a fi reimpuse cîteva luni mai tîrziu, nepermițîndu-se de astă dată vînzarea cărții tinerilor sub 18 ani. America nu era nici ea unită, însă, cum

spunea Nabokov însuși, ea era „cea mai matură din acest punct de vedere”. Opiniile defavorabile nu duceau la interzicerea cărții. Anglia, în schimb, puritană, a emis chiar ordine de amendare a editorilor și tipografilor care ar fi încercat să o publice. S-au reunit personalități ale vieții literare engleze, printre care Iris Murdoch, V.S. Pritchett, Stephen Spender, Angus Wilson, pentru a semna o scrisoare publicată în **The Times** din Londra: „Sintem contrariați de ideea că încă nu este posibil să avem o ediție engleză a **Lolitei!**”. Interzicerea unor lucrări literare veritabile aruncă o lumină negativă asupra guvernelor și nu fac nimic pentru îmbunătățirea moralei publice. Cînd citim astăzi acuzațiile formulate împotriva Doamnei Bovary sau Ulysses — opere literare care i-au șocat pe mulți contemporani — noi pe Flaubert și pe Joyce îi admirăm, nu pe Procurorii Publici din acea vreme.” Graham Greene, Alberto Moravia, Dorothy Parker și Lionel Trilling sint alte nume de rezonanță care s-au adăugat în susținerea acestui roman care, după cum spunea Nigel Nicholson, britanicul hotărît să-l publice, „este o condamnare în sine a ceea ce descrie”. **Lolita** — care egala **Pe aripile vîntului** în vînzări — nu putea să nu devină o sursă de inspirație pentru cine avea idei cinematografice. Același an a adus un contract cu Studiourile Harris-Kubrick. Succesul și moda născută de roman (vulgarizarea lui nu a întîrziat să se manifeste sub diferite forme: existau bancuri **Lolita**, puncte de referință **Lolita**, păpuși **Lolita**, vestimentație **Lolita**, tendințe **Lolita**) l-au făcut pe scriitor să fie cu adevărat preocupat de posibila influență negativă asupra adolescenților și a copiilor, crept care a propus producătorilor să nu folosească în film un copil. „N-au decît să găsească o pitică” a spus el. Însăși scrierea scenariului ridică probleme: Nabokov nu a putea „produce” un final fericit și moral numai pentru a adormi vigilența cînilor de pază de la Hollywood în privința moralității. **Lolita**, însă, a rămas un roman de referință nu numai în cariera scriitorului, ci și în literatura americană. Iar pentru autor, la fel de important a fost, la urma urmei, succesul financiar adus de această carte, care i-a permis să călătorească tot restul vieții și să se dedice în exclusivitate scrișului. (I.H.)

Nu sint chirurg!

● Adusă aproape la zi printr-un efort al redacției pe care, în condițiile, ah, cunoscute, știm să-l apreciem, revista TEATRUL AZI nr. 7-8 se menține la cota valorică înaltă cu care ne-a obișnuit de apariția ei în noua formulă. Adică e de citit și de privit din scoartă în seară, ilustrația bogată și deloc convențională fiind la fel de interesantă ca și textele (din nou prezentarea artistică a publicației, realizată de Adriana Grand, e admirabilă).

Ne oprim asupra interviului pe care Cristina Dumitrescu i l-a luat lui Andrei Șerban înaintea plecării sale de la direcția Teatrului Național. Acum, când trupa dirijată de el a avut răsunătoare succese internaționale cu *Trilogia antică* și când, datorită regizorului și actorilor români, numele țării noastre a fost pe prima pagină a ziarelor, cu elogii, spusele lui Andrei Șerban capătă o nuanță mai amară și devine mai evident că neprețuindu-ne valorile, necreându-le condiții pentru a-și fructifica acasă talentul, se face un mare deserviciu țării și imaginii sale în lume.

„Ceea ce mi-am dorit dintotdeauna — spune Andrei Șerban — a fost să lucrez cu un grup de actori talentați și devotați, care ar putea fi plătiți atât de bine încât să fie la adăpost de tentațiile ce ajung să pervertească. Din păcate, nu știu dacă Naționalul este acest loc. Pentru asta ar trebui schimbată radical structura, principiile de funcționare [...] Ar trebui făcută o operație de curățare radicală, de la subsol până la etajul patru“. Numai că regizorul nu se simte capabil să facă această operație dureroasă. „Omenește, nu pot să fac rău, dar în același timp o «tăiere în carne vie» este inevitabilă [...] Nenorocirea este că eu nu sint chirurg; eu sint regizor și nu doresc altceva decât să-mi fac meseria. Prefer să plec decât să rămân și să fac un lucru de care sufletește sint incapabil“.

Iată și răspunsul lui Andrei Șerban, la întrebarea despre rosturile Teatrului Național în viața artistică a țării: „Înțeleg Teatrul Național ca un teatru al celor mai diverse, mai contradictorii expresii. Deloc al unității de stil. Am impresia că, la nivelul artei mondiale, ceea ce numim unitate de stil este imposibil de realizat. În Shakespeare, exact ideea contradicției este aceea care produce scintea. Și în repertoriu dar și în stilurile de joc, cred în forța vitalizantă a diversității. Mi-aș dori să aduc cât mai mulți actori și cât mai mulți regizori la Național, mi-aș dori să invit și artiști valoroși din străinătate. Sint convins că în acest fel s-ar produce

o deschidere extraordinară. Nu vreau să închei răspunsul la această întrebare fără a face o precizare ce mi se pare importantă în sensul semnificării unui posibil pericol. Sigur că Teatrul Național este și trebuie să fie un teatru românesc, dar, atenție, «românesc» nu înseamnă izolare, bătaie în piept «patriotică» de tip Vatra Românească. Ar fi o evoluție monstruoasă, pentru că acest fel de patriotism e fals și nu duce decât la legionarism, la fascism“.

În galeria monștrilor

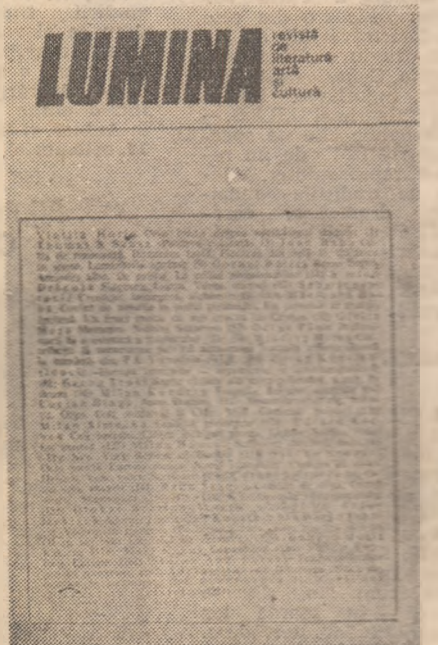
● Sub titlul de mai sus, continuă dialogul dintre d-nii Vladimir Tismăneanu și Mircea Măhăieș din *ORIZONT* (nr. 39) cu episodul consacrat lui Leonte Răutu. Analizele, portretele, sugestiile oferite de V.T. sint extraordinare. Nu mulți mai știu astăzi că Leonte Răutu „avea drept absolut de viață și de moarte în ideologie“ pe vremea lui Dej, cum spune V.T. Era șeful propagandei de partid. Ca personaj, poate fi regăsit în romanele *Întilnire la Judecata-de-Apoi* de Petru Dumitriu și *Cunoaștere de noapte* de Alexandru Ivasiuc. Punctul de plecare al lui V.T. este că nu se poate înțelege nimic din represiunea comunistă (și culturală) fără cunoașterea relațiilor interpersonale, deci, a biografiei protagoniștilor. Sistemul comunist a fost unul de tip mafiot, o societate secretă, iar personajele care l-au justrat au întreținut unele cu altele raporturi misterioase. Biografiile acestor oameni sint obscure, ca și numele adevărate, toți uzând de pseudonime politice. Este aici o contradicție, între importanța relației și obscuritatea biografică. Răutu a sosit la București în 1945. În timpul războiului, lucrase la secția română de la radio Moscova, pe același culoar cu Rudolf Slansky, de la secția, central-europeană, care va fi spânzurat la Praga în 1952. Răutu a avut o altă soartă. Venit în țară, și-a luat numele probabil de la eroul lui C. Stere din romanul *În preajma revoluției*. A fost foarte apropiat de Dej, care i-a lăsat mină liberă în cultură, și de Ceaușescu, apoi, care l-a înlăturat abia în 1981, deși nu i-a mai acordat rolul de cap al ideologiei, ba chiar a permis exprimarea unor opinii critice la adresa lui. În epoca Dej însă, Răutu decidea de tot în cultură: pină în detalii. V.T. îl apreciază ca pe un „fanatic rece“, spre deosebire de omologul său maghiar, Revaj Jozsef, fostul student al lui Lukács, care era „fanatic pină la demență“, ca să nu mai vorbim de Kopecky din Cehoslovacia, care era un simplu „idiot“. Răutu avea cultură, inteligență, abilitate, ca Berman, ideologul șef din Polonia. Interesante sint rădăcinile ideologiei lui Răutu ca și persistența unora din tezele ei. V.T. consideră că ideile lui Răutu sint „variante degenerată a socialismului românesc“ de la începutul secolului, aceea care „se va logodi cu bolșevismul“ mai târziu. Răutu a construit o dicotomie faimoasă, într-un studiu din 1948, plecând de la filosofia lui Blaga, între spiritul mioritic și spiritul lui Toma Alimoș. Ea părea îngropată în uitare, după 1965, când, în 1979, V.T. publica în *Amfiteatru* un text (scris împreună cu Mihai Milca) în care se referea la tezele lui Răutu și considera opoziția cu pricina artificială. Cine credeți că a ripostat? Nu direct Răutu, pe atunci rector la „Stefan Gheorghiu“ și membru al Comitetului Politic Executiv al P.C.R. Nu era în stilul lui. Reacția a venit prin intermediul revistei *Săptămîna*! Linia socialistă și cea naționalistă se mai confundau o dată, după ce originea lor fusese comună, în paginile publicației lui E. Barbu! După opinia lui V.T. aceleași teze socialisto-naționaliste le apără și ziarul

Azi și *hebdomadurul România Mare*. Fără să știe, firește! Și la un nivel de vulgarizare (și vulgaritate) care pe Răutu îl va fi oripilind, dacă are cunoștință de ele. Fîndcă Răutu era un om cult, de tip clasic, e drept, cititor al rușilor din secolul trecut („are aliați foarte puternici: îl are pe Verhovenski“, scrie V.T.), dotat cu o inteligență diabolică, sigur pe sine și calculat. Iși merită fără doar și poate locul într-o galerie a monștrilor. ● Dna Monica Spiridon comentează în *RAMURI* (nr. 7-8) un mic studiu consacrat de Lubomir Martinek romanului lui Milan Kundera. Studiul a apărut în *Nouveaux Cahiers de l'Est* și este extrem de sever la adresa lui Kundera. Printr-o analiză retoric-stilistică, Martinek descoperă în Kundera anumite „manevre de indignare și drenare a semnificațiilor“ care ar avea rolul să definească o atitudine „pledantă“ specifică romancierului. Și dna Monica Spiridon urmează așa: „Ce cauză apără deci la bară Milan Kundera? (în opinia lui Martinek). Scurt și cuprinzător, cauza celor care n-au spus niciodată NU puterii. Despre cei care refuză să colaboreze sau se opun de-a dreptul comunismului, K. nu suflă o vorbă în cărțile sale. Iar ceilalți, care au ales din diferite motive soluția scepticismului [...], nu sint striviți de destinul antic, ci doar țirîți de mecanisme la a căror punere în funcțiune au contribuit și ei, orice s-ar zice“. Cel care apără la bară cauza colaboraționiștilor, creînd pentru ei un tip de „fiecțiune totalitară“, cum zice Martinek, este el însuși un „colaboraționist“, autor de „lirică angajată“ în tinerețe, un om „care a tăcut atunci cînd alții au spus nu, pentru a vorbi abia apoi din perspectiva unei depărtări securizante, în spațiu, dar mai ales în timp“. Iată că nu numai la noi (cazul Marin Preda), dar și la alții, are loc aceeași dezbateră, aceeași contestare a unor scriitori. Semnul timpului!

Vizită de lucru la Casa scriitorilor

● Aflăm cu întîrziere — dar întîrzierea nu reduce cu nimic caracterul stupefiant al informației — că astă-vară Eugen Florescu, fostul șef al secției de presă de la C.C. al P.C.R. a făcut o vizită la Casa de creație și odihnă a scriitorilor din Neptun, invitat de unii acoliți ai săi. În revista *CRONICA* nr. 27, comentînd „evenimentul“. Doina Uricariu se întrebă, pe bună dreptate: „Ce caută Eugen Florescu pe terasa casei de creație de la Neptun, unde n-ar fi îndrăznit să se arate pe vremea odiosului? Pe vechii colaboratori din vremea cînd distrugea literatura? Sau privirile celor ce au refuzat să colaboreze cu el? Vrea să ne asigure că vremea lui n-a apus, ci, dimpotrivă, renaște, odată ce P.S.M. redivivus și P.C.R. redivivus? Știam și fără să-l vedem la față. E dintre cei ce și oferă serviciile oricărui val dictatorial“. Există — afirmă specialiștii în psihologie — o tendință irepresibilă a răufăcătorilor de a se întoarce la locul faptelor lor. Eugen Florescu a vrut probabil să-l revadă, la ei acasă, pe scriitorii pe care a încercat — cu sau fără succes — să-i mutileze din punct de vedere spiritual, folosindu-se de autoritatea strivitoare a uriașului aparat de represiune aflat la dispoziția P.C.R. Psihologie abisală... ● Dacă ar învia și ar citi ziarul *AZI*, I. L. Caragiale ar constata că realitatea l-a depășit imaginația. Nu unul, ci o sută de Rică Venturiano, toți băleți buni, d-ai noștri, din popor, combat reacțiunea, în fraze atât de bine aduse din condei, încît, citîndu-le, îți vine să exclami: „Ei, bravos!“ În nr. 417 al acestei pu-

blicații, chiar pe pagina întîi, stă scris cu litere mari, de afiș: „Calomniat de opoziție, torpilat de presă, lovit de bite și pizmuit de ignoranță, Frontul Salvării Naționale renaște din propria tăcere!“ Lăsînd la o parte stilul bombastic, de un comic involuntar, ne întrebăm cum poate fi pizmuit Frontul de... ignoranță? Există un singur răspuns posibil (din punct de vedere gramatical): Frontul este — ne cerem scuze pentru blasfemie — atât de ignorant, încît ignoranța însăși îl pizmuește! Tot pe pagina întîi poate fi citit un articol — *Sub semnul trandafirului* de Lucia Verona — care începe cu o comparație de neuitat: „Născut din Revoluție, ca Afrodita din spuma mării, Frontul a fost de la început...“ etc. etc. Rică Venturiano era un biet copil... ● Observăm că *LITERATORUL* nu prea izbuțește să se țină departe de politic, cum se pripise inițial să făgăduiască. În numărul 6, cititorii pot lua act de frămîntările criticului Dumitru Micu, oripilat de lozincă „Jos!“ care îi agresează auzul atât de frecvent pe străzile capitalei. Iată: „Pot eu sprijini opoziția radicală numai fiindcă e opoziție? Pot adopta cu ochii închiși o doctrină concentrată într-un singur cuvînt, «jos»? Căci altceva nu ne-a servit pină acum opoziția intransigentă. Pusă, practic, numai pe demolare, ea lansează în sens constructiv numai generalități, vorbe mari, promisiuni. Acestea nu valorează nimic...“ Foarte bine, fiecare cu părerea lui, dar cum rămîne cu promisiunea solemnă a revistei de a se menține, orice s-ar întîmpla, în afara politicii? Sau numai cine strigă „jos“ face politică, nu și cine, mai direct sau mai pe ocolite, ia partea puterii?

● Am primit la redacție numărul 4-7 pe 1991 al revistei de literatură, artă și cultură *LUMINA* ce apare în limba română la Panciova, Iugoslavia. Din sumarul bogat reținem eseul lui Milan Kundera „Tragedia Europei centrale“ (cu note poate mai interesante decît textul propriu-zis, și completat cu reacțiile polemice ale lui Milan Simecka și Milan Hauser), povestirea lui Danilo Kiš, *Oglinda necunoscutului*, cu un studiu al lui Cornel Ungureanu despre autor și comunicările prezentate de St. Aug. Doinaș și Adrian Marino la Colocviul traducătorilor și editorilor de literatură română de la Sinaia din iunie. Multe din textele cuprinse în revistă au apărut în acest an în publicații literare din țara noastră.

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Adriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interioare 1001, 1236). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu. C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mares, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)